

ŘANĚ STŘEDOVĚKÉ POHŘEBIŠTĚ V AREÁLU HRADIŠTĚ NAD ZÁVISTÍ (K. Ú. LHOTA, OKR. PRAHA-ZÁPAD)

Karla Motyková – Michal Lutovský

1. ÚVOD

Nad osadou Závist na pravém břehu Vltavy proti Zbraslavi se zvedá zdaleka viditelný zalesněný masiv, který tvoří dva vrchy, nazvané Hradiště a Šance. Celý komplex rozděljuje na dvě části Břežanský potok, razící si cestu hlubokým údolím k řece. Především první jmenovaná poloha (obr. 1; 2; fototab. 3:1) s dobře patrnými zříceninami hradeb, s hlubokými zarostlými příkopy a s dodnes zřetelnými cestami směřujícími do průchodů původních rozlehlých bran, lákala k nejrůznějším úvahám o minulosti a významu už dávno před zahájením archeologických výzkumů (ke starším zprávám *Motyková – Rybová 1975*, 504). Ovšem až rozsáhlé terénní práce v 60. až 80. letech 20. století prokázaly, že Hradiště nad Závistí bylo spolu s nejbližším okolím osídleno či jinak využito v řadě dějinných epoch; zvláště aktivity časně laténské a oppidálního období poutají značnou míru pozornosti odborné i laické veřejnosti. Jakoby ve stínu impozantních staveb a fortifikací mladší doby železné stojí raně středověké osídlení Hradiště (obr. 3).

Na základě dosavadních zjištění je zřejmé, že Slované zde opevnění nebudovali, ani výrazněji neupravovali pravěké fortifikace, pravděpodobně je ovšem pasivní využití opevňovacích systémů, které v raném středověku působily jistě stále ještě mohutným dojmem. Na druhou stranu nelze ale jednoznačně vyloučit nějaké lehčí úpravy temene pravěkých valů, tedy té partie opevnění, která nejrychleji podléhá přirozeným změnám. Každopádně by muselo jít jen o lokální úpravy, druhotné využití celých několikakilometrových fortifikací je nepravděpodobné. Stopy raně středověkého osídlení Hradiště jsou však přesto překvapivě četné.

Z časně slovanského období jsou ze dvou různých míst areálu Hradiště známy dvě polozemnice (*Jansová 1971*, 155; *Motyková – Drda – Rybová 1978*, 185–186; *Zeman 1981*), o přítomnosti dalších obdobně datovaných – zároveň ovšem obtížně identifikovatelných – fragmentů keramiky je možné uvažovat i na některých jiných místech. Z různých prostorů rozsáhlého areálu pocházejí pak nálezy keramiky dokládající přítomnost raně středověkého člověka od 8. do 10. století. Doposud nejvýraznější stopou lidské aktivity spatou se slovanským osídlením je kostrové pohřebiště zkoumané v 70. a 80. letech 20. století v prostoru někdejší brány A závistského oppida, tedy na přechodu mezi rovinnatým před-

Obr. 1. Hradiště nad Závistí. Pohled z levého břehu Vltavy. V popředí poloha U altánu. Foto M. Lutovský

Obr. 2. Hradiště nad Závistí. Letecký snímek od východu. 1 – raně středověké pohřebiště u brány A; 2 – akropole; 3 – poloha U altánu. Foto I. Benková

hradím a svahy vlastního hradiště. Pohřebiště nebylo zatím v kompletnosti publikováno, předběžně byly dosud zveřejněny výsledky první sezóny výzkumu z roku 1974 (Motyková – Rybová 1975), další, již stručnější zprávy obsahují i povšechnější údaje o výsledcích sezón 1977 a 1978 (Motyková – Drda – Rybová 1978, 187–197; Krumphanzlová 1985). Jinak lze v literatuře vysledovat pouze zmínky o některých pozoruhodných jevech (hrob malého dítěte na vyřezávaném prkénku vybaveného sekerkou – Profantová 2005, na více místech; Smetánka 2003, 89–92; hrob dvou mužů držících se za ruce – Smetánka 2003, 68–69). Publikaci výše uvedených raně středověkých keramických nálezů, především však prozkoumané části slovanského pohřebiště je věnována předkládaná studie.¹

2. ARCHEOLOGICKÉ POZNÁVÁNÍ HRADIŠTĚ NAD ZÁVISTÍ SE ZŘETELEM K RANĚ STŘEDOVĚKÉMU OSÍDLENÍ

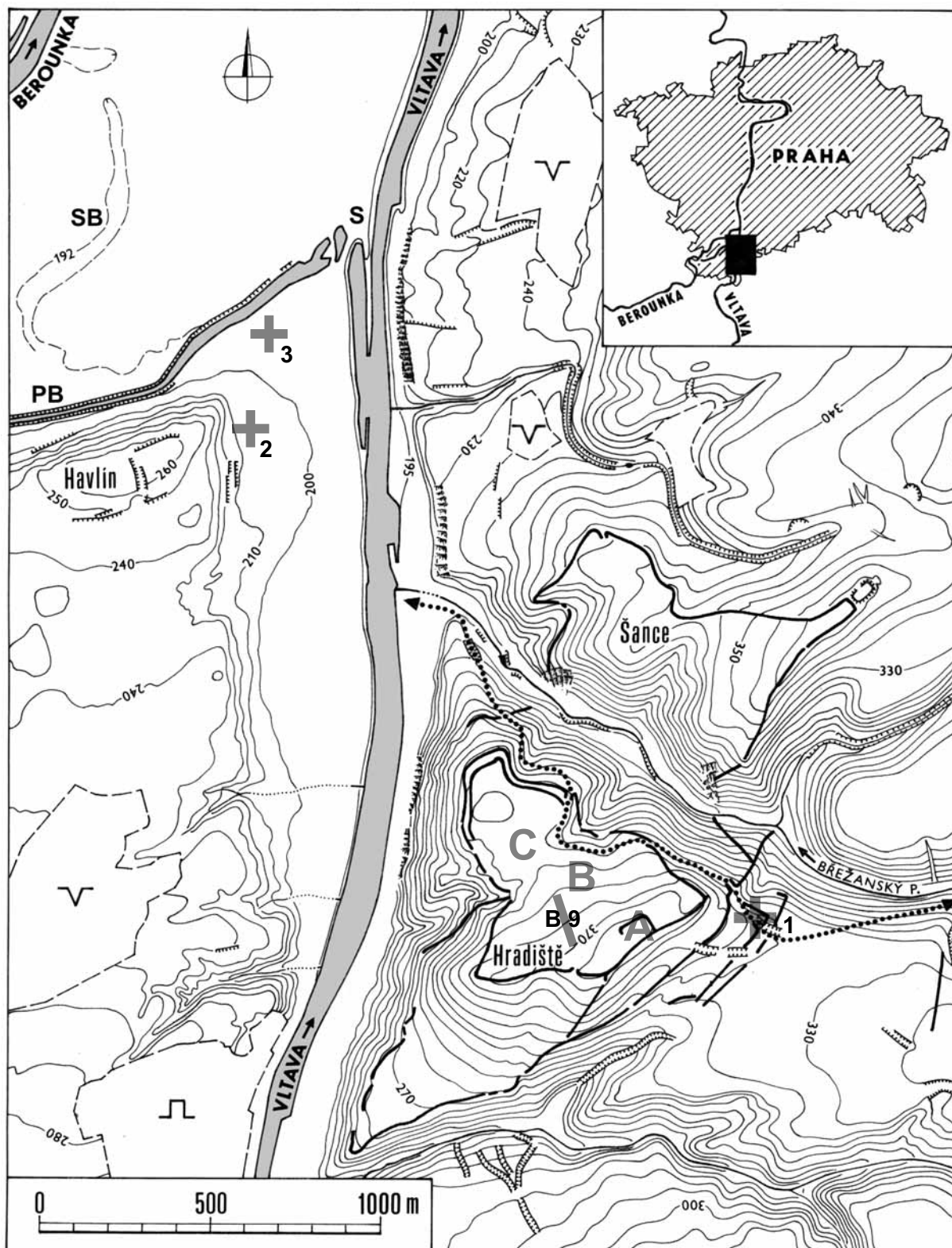
„Hradištní soustava nad Závistí proti Zbraslavi“ zaujala Emanuela Šimka, který se poprvé věnoval systematickému průzkumu lokality v roce 1924. Tento badatel naleziště podrobně zaměřil a popsal, v důsledku zalesněného prostředí disponoval však jen velmi malým počtem vlastních nálezů na to, aby mohl sledovaný komplex správně datovat. Nevylučoval sice pravěký původ některých úprav, ale keramika, na kterou narazil v prostoru postranní brány (označené „j“), ho svedla k datování celého rozsáhlého opevněného centra do 10. století (Šimek 1925). Díky Šimkově studii vešlo Hradiště nad Závistí do odborné archeologické literatury mimo jiné i ve zkrácené formě jako Závist.

Jasnější představu o časovém zařazení přinesl až důkladný průzkum Františka Proška, publikovaný po druhé světové válce. Tento autor byl první, kdo systematicky prochodil obě části komplexu s cílem získat z otevřených vývratů nebo profilů a úprav cest chronologicky průkazný archeologický materiál. Byl úspěšný a mohl zveřejnit nálezy svědčící o osídlení z doby bronzové, halštatské, ale především z mladší a pozdní doby laténské (Prošek 1950). Z úvozu cesty v bráně A (Šimkova brána „j“) vypadl i zlomek s výzdobou ozubeným kolečkem, který avizoval přítomnost germánské komunity ve starší době římské. Keramické zlomky z doby hradištní a časného středověku sice F. Prošek zmiňuje, ale připouští, že byly málo výrazné, a tím i zaměnitelné (Prošek 1950, 56). Popsal a očísloval valová tělesa i brány a jeho označení je od té doby v zásadě přijímáno, jen dále rozšiřováno.

Takový byl ve stručnosti stav poznání lokality ještě v čase, kdy koncem padesátých let tehdejší ředitel Archeologického ústavu ČSAV v Praze Jaroslav Böhm začal uskutečňovat svůj záměr, kterým byl rozsáhlý systematický výzkum hradiště. Zamýšlel zahájit a připravit jej k prezentaci na mezinárodním kongresu UISPP, který se připravoval na rok 1966 do Prahy a měl probíhat za jeho předsednictví. Prochodil hradiště a nechal provést detailní vrstevnicové zaměření. Bohužel však těžce onemocněl a koncem roku 1962 zemřel. Na jeho místo nastoupil Jan Filip, který pokračoval v jeho intencích. Systematický výzkum Závisti byl zahájen v roce 1963, tedy jen tři roky před zmíněným kongresem. První fáze byla proto zcela přirozeně poznamenána neznalostí terénní situace, ačkoli Libuše Jansová, která výzkum vedla, byla zkušená archeoložka. Nepříznivě se však projevil časový tlak, protože prakticky ve dvou výzkumných sezónách musely být připraveny první výsledky tak, aby mohly být předvedeny kongresovým exkurzím v srpnu 1966. Obě hlavní zkoumané polohy, brána D a akropole, záhy prokázaly, že předpoklad existence rozsáhlého pravěkého hradiště a následně oppida byl správný. Odkryvy postupně přinášely mimořádně cenné objevy, ale ukazovaly i na neobyčejně složitou stratigrafickou situaci. Převaha objektů i nálezů ukazovala na komplikovanou pravěkou opevnění i přestavby, odrážející staletý vývoj. Vlastní výzkum trval v různém rozsahu 27 let, až do roku 1989, kdy byl ukončen (Motyková 2003). Od počátku systematického výzkumu se postupně ukazovalo, že strategicky výhodná poloha zalesněného vrchu nepřestala ani po pádu keltského oppida lákat k osídlení. Především na akropoli byly objeveny pozůstatky z doby římské a stěhování národů, které lze rozhodně považovat za pozoruhodné především z pohledu dálkových obchodních kontaktů i řemeslných dovedností zde usídlené komunity (Jansová 1971; Motyková – Drda – Rybová 1991). Neméně zajímavé se ukázaly být i doklady osídlení vrchu v raném středověku.

Počínaje prvními odkryvy – jak na akropoli, tak i v oblasti brány D a jejím okolí – se v horních vrstvách objevovaly mimo jiné zlomky keramiky nebo jiných předmětů (např. ocílka) z raného středověku, které naznačovaly přítomnost slovanského etnika v blízkém okolí. Vesměs šlo o omleté nebo málo výrazné zlomky, ale záhy byla prozkoumána i jedna polozemnice s kamennou pecí v jihozápadní

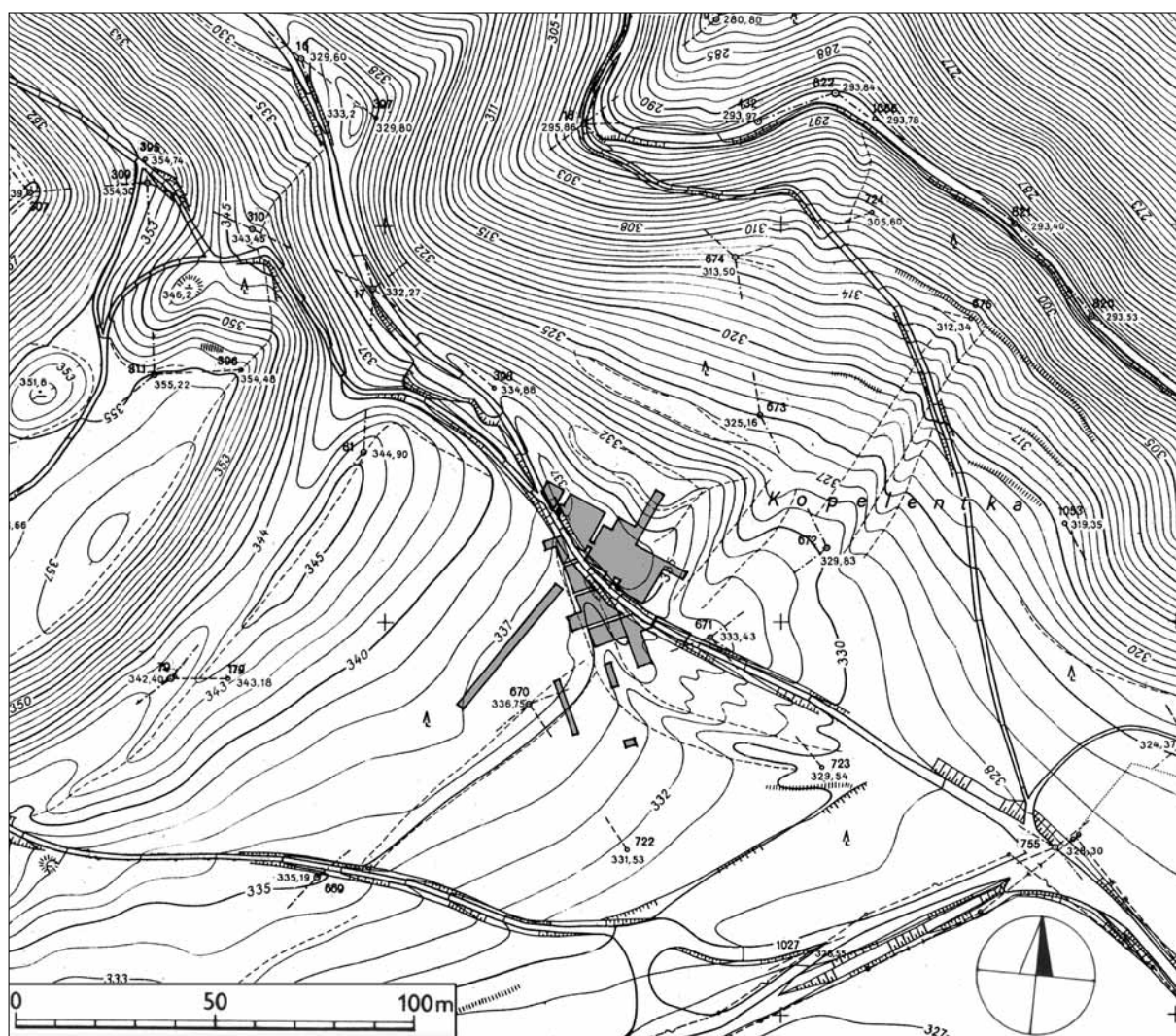
¹ Poděkování náleží spoluautorovi výzkumu PhDr. Petru Drdovi za poskytnutí materiálu a dokumentace k publikaci a Jiřímu Bernatovi za pomoc s utříděním dochované dokumentace a rekonstrukci celkového plánu pohřebiště. Za podnětné konzultace děkujeme MUDr. Jakubu Likovskému.

Obr. 3. Hradiště nad Závistí a okolí v raném středověku. Silné černé linie znázorňují průběh pravěkého opevnění, tečkovaně vyznačena cesta od zbraslavského brodu Břežanským dolem. Vodní toky: S – původní soutok Berounky s Vltavou; PB – pravěké koryto Berounky; SB – tzv. středověké koryto Berounky. Poloha Hradiště: A – akropole; B – prostor sondáží na severních a severozápadních svazích akropole (znázorněna pouze sonda B 9); C – poloha U altánu. Raně středověká pohřebiště (křížky): 1 – u brány A; 2 – na Zbraslavském náměstí; 3 – hrob v objektu prelatury zbraslavského kláštera. Kreslil J. Bernat

části akropole, datovaná keramikou pražského typu (Jansová 1971, 155–156; Motyková – Drda – Rybová 1978, 185–186). Po zmíněném kongresu bylo rozhodnuto provést systematický geologicko-archeologický průzkum hradiště pomocí množství drobných sond o jednotné velikosti 75 × 150 cm. Touto prací byl pověřen geolog J. Kukla a terénní technik A. Knor. Osm sond bylo položeno na mírném svahu s dlouhými terasami severozápadně od akropole v poloze B. Zde byla zjištěna kulturní vrstva s keramikou knovízskou a pozdně laténskou a knovízská jáma. V terasách samotných bylo zachyceno zesílení kulturní vrstvy těsně pod patou teras. V sondě B 3 byl zjištěn ve druhé vrstvě pod lesním humusem i zlomek výdutě nádoby s výzdobou pásem vodorovných rýh a strmou vlnovkou. L. Jansová (1967, 53) považovala proto za pravděpodobné, že terasy na hradišti jsou pozůstatky polí mladších než z doby laténské. Dalších 29 sond stejných rozměrů bylo položeno v sedle mezi svahem pod severozápadním úpatím akropole a plošinou U altánu. Vedle intenzivního osídlení knovízského a časně až pozdně laténské, bylo zachyceno i osídlení eneolitické a v sondách C 2 a C 4 nálezy z doby hradištní (Archiv ARÚ Praha, zpráva č. j. 8030/74, M. Čížmář). Tato sonda byla následně rozšířena a podařilo se objevit torzo dalšího analogického zahloubeného obydlí jako na akropoli, datovaného zdobenou časně slovanskou keramikou do 7. století (Zeman 1981).

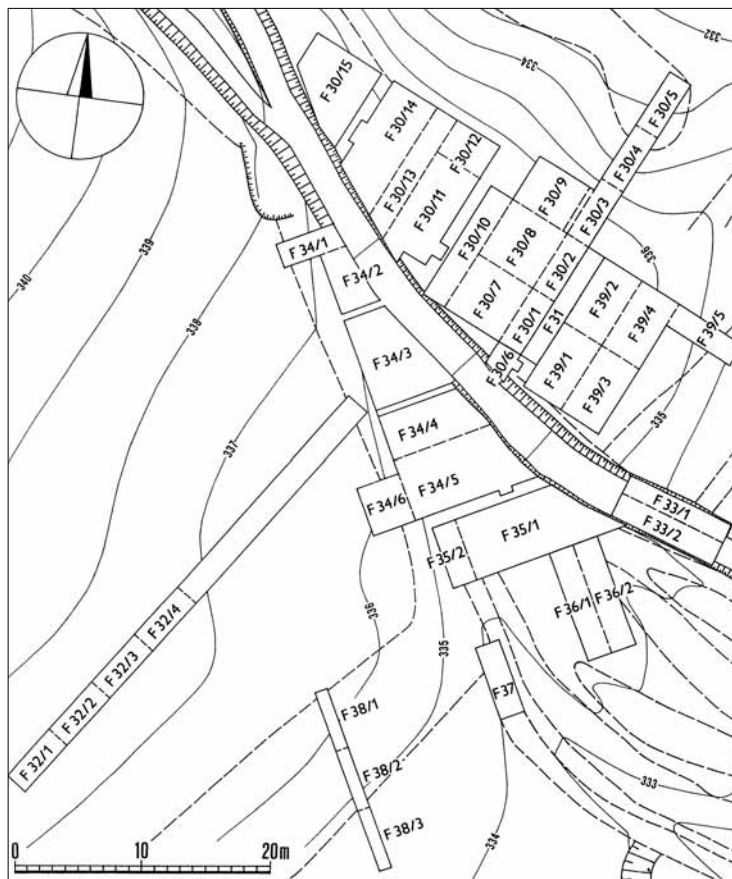
Problém stáří teras, které se táhnou místy až v délce 300 m a v různé šířce 20–50 m na severozápadním svahu pod akropolí a pokračují dále do chráněného sedla, se však stále vracel do odborných diskusí a nezdálo se, že je několika malými sondami vyřešitelný. Proto bylo v roce 1985 přistoupeno k vyměření a postupnému zkoumání 2 m široké a 150 m dlouhé sondy B 9, vedené postupně přes tři terasy. Ukázalo se, že svah byl opakovaně osídlen od doby bronzové, v době bylanské kultury, v době laténské, ve star-

Obr. 4. Hradiště nad Závistí. Širší prostor v okolí laténské brány A na přechodu mezi rovinatým předhradím (dole) a svahy Hradiště (vlevo nahoře). V pravém horním rohu svah údolí Břežanského potoka. Šedě vyznačena plocha sond, kterými byl zkoumán prostor laténské brány a raně středověkého pohřebiště. Kresba J. Bernat

ší době římské i v raném středověku. Z posledně jmenovaného období se podařilo prozkoumat části několika jam, další zlomky keramiky byly rozptýleny v horní vrstvě pod lesním drnem. Zaznamenaná stratigrafie odpovídala výstavbě teras až ve vrcholném středověku nebo časném novověku, přičemž část navršeného hlinitého materiálu byla nahrnuta z výše položených kulturních vrstev nebo zahluobených sídelních objektů. Okraje teras měly místy výšku 80–100 cm a jejich interpretace jako úpravy vrcholně středověkých polí naznačuje i několik zlomků keramiky tohoto stáří.

Po tomto úvodu, který měl upozornit na relativně početný výskyt raně středověkých nálezů z různých míst rozlehlého vrchu, je třeba přistoupit ke kompletnímu zveřejnění objevu soudobého pohřebiště. Na malé plošině za severovýchodním křídlem laténské brány A, v předsunutém šíjovém opevnění, se v roce 1974 přišlo na první kostrové hroby (*Motyková – Rybová 1975; Motyková – Drda – Rybová 1978, 187–199*). Výzkum laténské brány A byl s přestávkami postupně plošně rozšířen, včetně původní laténské cesty zařezávající se do skalního podloží (*obr. 4; 5*). Do konce sezóny roku 1978 bylo objeveno 18 hrobů a bylo zřejmé, že některé další byly zničeny novodobou komunikací, která se zde poněkud zkracovala ve srovnání s cestou laténskou (*obr. 5*). Až v roce 1988 výzkum pokračoval skrývkou v prostoru zbývající severovýchodní části křídla brány A. Identifikováno bylo ještě 6 hrobových objektů a celkový počet tak dosáhl 24 (*obr. 6–11*).² Z tohoto množství bylo ovšem 5 hrobových (?) jam bez kosterních i jiných pozůstatků. Fragменты raně středověké keramiky, a to jak současné s pohřebištěm, tak starší, pocházejí i z prostoru pohřebiště mimo hrobové jámy.

Obr. 5. Hradiště nad Závistí. Sondy a sektory výzkumu v prostoru brány A laténského oppida a raně středověkého pohřebiště. V pravém dolním rohu dobře patrný svazek cest

3. POPIS HROBŮ A NÁLEZŮ³

Hrob 1 (*obr. 26; 27*)

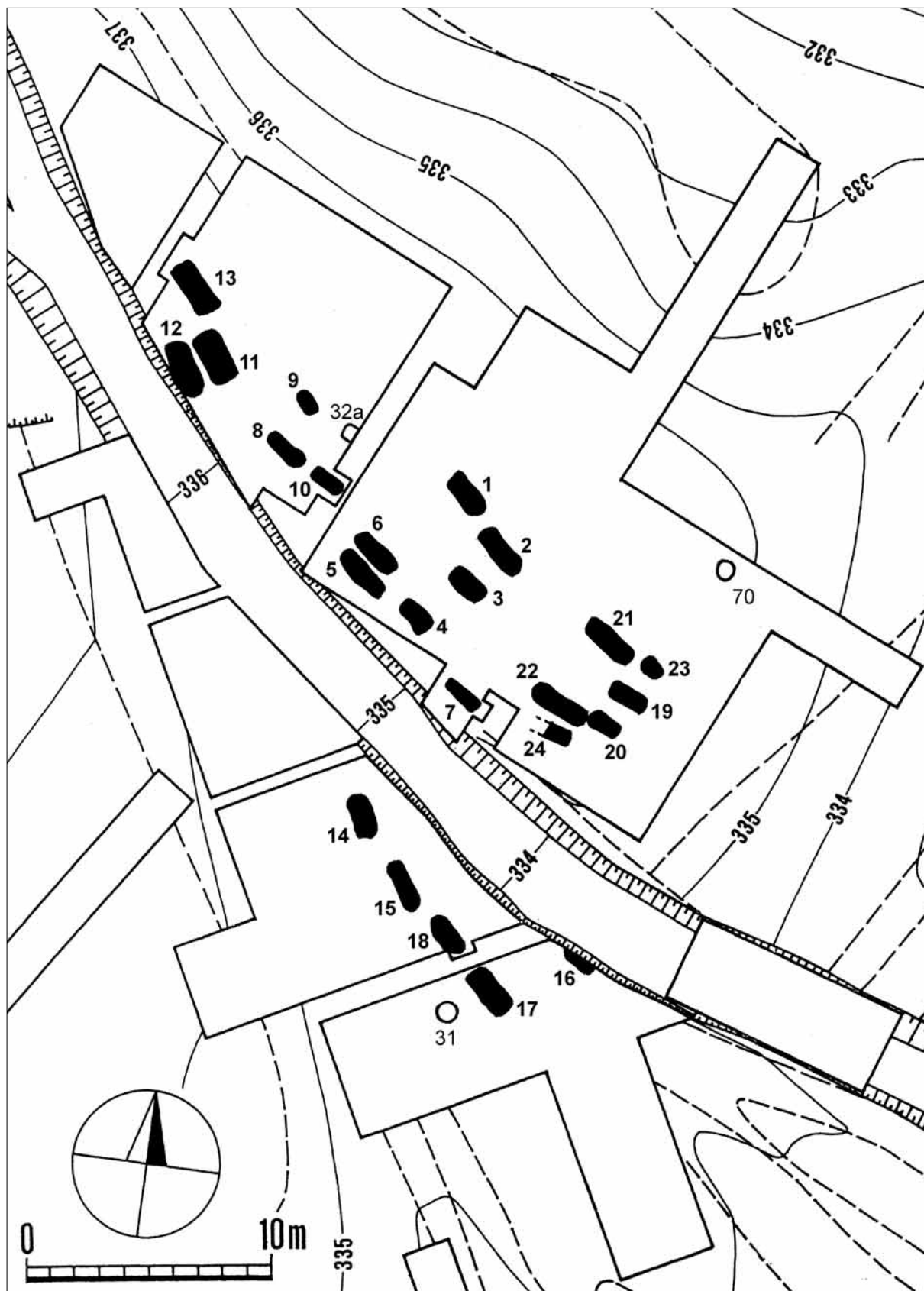
Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélníkový tvar, kratší jižní stěna mírně vyklenutá, délka 203 cm, šířka 80–100 cm. Stěny mírně šikmé, dno ploché v hloubce 80 cm od úrovně výzkumu (cca 1 m od dnešního povrchu). Podél východní delší stěny v hloubce 70 cm nízký schůdek až 8 cm široký.

Výplň hrobové jámy: 0–60 cm od úrovně výzkumu v severní polovině jámy světlá promíšená hlína, žlutavě hnědá, v jižní polovině jámy hlína sypká, šedivá. V hloubce 60 cm po delších stranách hrobové jámy stopy rezavě zbarvené

² Slovanské hroby byly postupně odkrývány při výzkumu areálu brány A. V sezóně 1974 byly prozkoumány hroby 1–7 (pro zjednodušení používáme v textu arabské číslování, byť byly hroby pro odlišení od ostatních objektů označeny původně číslicemi římskými), v roce 1975 hroby 8–10, v roce 1976 hroby 11–14, v roce 1977 hroby 15 a 16, v roce 1978 hrob 17 a 18. Poslední sezónou byl rok 1988 s hroby 19–24.

³ Část dokumentace výzkumu – především část celkových plánů pohřebiště – byla zničena v Archeologickém ústavu AV ČR při povodni v roce 2002. Zůstaly naštěstí zachovány plány jednotlivých hrobů, kopie terénních deníků a většina fotodokumentace. Z prvních dvou výzkumných sezón se dochovaly i podrobné popisy hrobů, ke hrobům 15 až 24 existují jen stručnější záznamy. Zachovaly se i artefakty uložené v areálu základny na Závisti, po delším pátrání se podařilo dohledat i kosterní materiál z poslední výzkumné sezóny (1988).

Obr. 6. Hradiště nad Závistí. Plán raně středověkého pohřebiště. Černě vyznačeny hroby (č. 1–24, včetně prázdných jam), obrysově objekty zmiňované v textu – s nálezy raně středověké keramiky (č. 32a, 70) a s lidskou lebkou (č. 31).
Kresba J. Bernat

slabé vrstvičky, zřejmě pozůstatek dřevěného obložení hrobové jámy. Výplň tohoto obložení od hloubky 60 cm do dna byla sypká šedivá. Stěny jámy zaříznuty do pozdně latěnských vrstev, dno do žlutého jílovitého podloží.

Nálezy v zásypu: Pravěká a latěnská keramika, zvířecí kosti, mazanice, z šedé hlíny při proplavování navíc malý (rohovinový?) kroužek, drobná skleněná kulička a několik zlomků železných předmětů. Pod pávní a pod lebkou stopy dřevěného prkna.

Poloha kostry: V hloubce 60–75 cm, na dně jámy, v natažené poloze na zádech, hlavou k SZ, hlava mírně skloněna k pravému rameni. Paže podél těla, kůstky rukou ukazovaly na původní polohu dlaněmi k tělu, dolní končetiny nataženy, chodidla původně stočena špičkami vpravo. Několik obratlů a žeber postmortálně dislokováno, nalezeny při čelní stěně jámy (v SZ rohu v profilu patrná promíšená výplň zvířecí nory).

Hrobová výbava: U pravé pánevní kosti v místech pasu železný nožík v dřevěné pochvě (1), mezi levým chodidlem a kratší stěnou jámy okované vědro (2). Pod lebkou na pravém spánku drobné zlomky jedné, možná dvou bronzových náušnic s očkem (3).

Antropologické určení:⁴ Žena, adultus I–II, 20–35 let.

Popis předmětů:

1. Železný nůž s řapem, v dřevěné pochvě. Dochov. d. 81 mm, max. š. 15 mm (včetně zbytku pochvy), řap odlomen, silně zkorodováno. Př. č. F 2412.⁵ Obr. 27:1.

2. Vědro okované třemi plochými železnými obručemi o šířce asi 8 mm, s ataši v podobě zahnuté a ploše roztepané železné tyčinky s kotvovitě vyhnutými rameny, konce ucha hákovitě zahnuté, vlastní zakončení chybí. Vzhledem k špatnému dochování jsou rozměry rekonstruovatelné pouze přibližně: šlo nejspíše o kónické věderko o výška cca 12 cm, průměr ústí asi 11 cm, dna asi 15 cm. Při proplavování obsahu vědra získány drobné zlomky skořápky slepičího vejce. Př. č. F 2397. Obr. 27:2.

3. Náušnice s očkem z tenkého bronzového drátku, průměr cca 10 × 13 mm, síla drátku 1 mm. Vzhledem k počtu drobných úlomků drátku je pravděpodobné, že záušnice byly původně dvě, nedochovalo se ovšem druhé očko. Př. č. F 2418. Obr. 27:3.

4. Z proplavování zásypu pochází několik obtížně identifikovatelných malých železných fragmentů, skleněná kulička s důlkem (průměr 2 mm) a kroužek z rohoviny (?) o průměru max. 1 cm, vše patrně ze starších sídlištních vrstev. Jeden ze železných zlomků byl v původní publikaci označen jako fragment jehlice s veslovitou hlavici (*Motyková – Rybová 1975, 508*), věrohodná identifikace tohoto špatně dochovaného předmětu i jeho příslušnost k hrobové výbavě jsou nejisté. Př. č. F 2429. Obr. 27:4a–c.

Hrob 2 (obr. 28; 29)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Nepravidelně obdélníkovitý tvar, JV kratší stěna mírně vyklenuta, SZ stěna šikmo skosena, délka 214 cm, šířka 82 cm. Stěny delší západní a JV krátké strany téměř kolmé, protější stěny mírně šikmé. Dno ploché v hloubce 50 cm od úrovně výzkumu (cca 90 cm od dnešního povrchu). Podél delší západní stěny výrazný schůdek vysoký 15 cm ode dna a široký max. 20 cm.

Výplň hrobové jámy: 0–40 cm od úrovně výzkumu promíšená světle hnědo-černá skvrnitá hlína, od hl. 40 cm do dna sypká šedá hlína. Horní partie hrobové jámy 0–20 cm zaříznuta do černé hlíny, pod ní do šedavé vrstvy, od hl. 20–25 cm níže do jílovitého podloží.

Nálezy v zásypu: V promíšené hlíně latěnská keramika, mazanice a zvířecí kosti, v šedé hlíně atypické střepy a zvířecí kosti. Z proplavené hlíny kolem kostry a pod ní pocházejí obilky, uhlíky, střepy, zlomky železné tyčinky, hrudky smůly a drobná kulička stříbra. Dva drobné zlomky okrově zbarvené tenkostěnné keramiky snad patří do raného středověku.

Poloha kostry: V hloubce 35–45 cm, na dně hrobové jámy, v poloze na zádech s nataženýma nohama, paže podél těla, hlavou k SZ, hlava mírně skloněna k pravé straně. Kůstky pravé ruky a krční obratle částečně dislokovány, patrně hlodavcem.

Hrobová výbava: Při pravé noze, v jižním rohu jámy keramická nádoba (1), v oblasti krčních obratlů dvě skleněné perly (2), pod hrudními a bederními obratli dva zlomky železného předmětu (3, nelze vyloučit starší intruzi), při proplavování nalezena bronzová esovitá záušnička s uzlíkem z ovinutého drátku (4) a světle modrá skleněná perla (5).

Antropologické určení: Žena, maturus II, >50 let.

Popis předmětů:

1. Nízký keramický hrnc šedé až okrové barvy se vzhůru vytaženým a šikmo seříznutým okrajem, na dně mělký kruhový otisk o průměru 4 cm. Písčité ostřívo. Na podhrdlí a max. výduti dvě trojnásobné nízké vlnice, níže dvě jednoduché až dvojité oběžné rýhy. Výška 11,7 cm, průměr ústí 14 cm, průměr dna 8,2 mm. Zhruba polovina okraje chybí, nešlo o čerstvý lom, nádoba patrně dána do hrobu už mírně poškozená. Př. č. F 2479. Obr. 29:1.

2. Dvě skleněné perly z čirého skla, jedna se stříbřitou a druhá ze zlatavou fólií. U stříbřitého exempláře (délka 9 mm, průměr 7 mm) jde o jednoduchý segmentovaný korálek, zlatavý exemplář (délka 8 mm, průměr 7 mm) má

⁴ Původní antropologickou analýzu provedl Jaromír Chochoł (*Chochoł 1975*, další část nepublikována), nové určení pochází od Jakuba Likovského. V soupisu uvádíme pouze nové určení, je však třeba podotknout, že se s původním určením rámcově shoduje. Jedinou výjimkou byl hrob 12, kde jsou také výsledky obou analýz uvedeny. K antropologii závistského pohřebiště viz *Likovský – Velemínský 2010* (vzhledem k zaneprázdněnosti autorů bude studie otištěna v následujícím svazku tohoto časopisu).

⁵ Nálezy jsou uloženy na pracovišti ArÚ AVČR Praha, v. v. i., ve Lhotě u Dolních Břežan (základna Závist).

Obr. 7. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 1–3 od severu

zvířecí kosti a mazanice, z šedé hlíny vyplaveny navíc obilky, uhlíky a drobná kulička bronzu.

Poloha kostry: V hloubce 40–55 cm na dně hrobové jámy dětský skelet na zádech, hlavou k jihovýchodu, hlava skloněná na hrud'. levá paže uhnutá v lokti, pravá natažena, kosti dolních končetin mírně dislokovány, patrně kořeny dubu, který rostl nad hrobem.

Hrobová výbava: U pasu, šikmo při pravé straně, železný nůž v dřevěné pochvě (1).

Antropologické určení: Dítě, infans II, 2 roky \pm 8 měsíců.

Popis předmětů:

1. Železný nůž s řapem, silně zkorodovaný, rozpadlý, podle kresebné rekonstrukce dochovaná délka 75 mm, max. šířka 13 mm. V korozi zachovány zbytky dřevěné pochvy. Př. č. F 2469. Obr. 31:1.

2. Z proplavování nižších vrstev zásypu pochází kulička bronzoviny (?) o průměru 1,5 až 2 mm, patrně ze starších sídlištních vrstev.

Hrob 4 (obr. 32; 33)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Nepravidelně oválný tvar, jihozápadní stěna podbíhala pod kořeny dubu a nebyla proto sledována v celém průběhu. Délka 152 cm, šířka 94 cm. Stěny mírně šikmé, dno ploché v hloubce 33 cm od úrovně výzkumu (cca 73 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: 0–25 cm hnědá hlína promíšená žlutým jílem, od 25 cm ke dnu šedý popelovitý zásyp.

Nálezy v zásypu: Z obou vrstev laténská keramika, zvířecí kosti, z popelovitého zásypu kolem kostry proplaveny navíc uhlíky a obilky.

Poloha kostry: Kostra dítěte z velké části strávená a silně poškozená kořeny dubu, rostoucího při jihozápadní stěně hrobové jámy. Kostra spočívala na zádech, hlavou k SZ, lebka otočena vpravo a skloněná na pravé rameno. Zachovány obratle a několik žeber, z končetin pouze kůstky pravé paže a pravá stehenní kost. Umístění kostí svědčí o původně natažené poloze. Kostra ležela poněkud šikmo, hlavou výše, nohama o něco níže.

Hrobová výbava: U pasu na pravé straně železný nůž v dřevěné pochvě (1), asi 20 cm východně od lebky hlavice bronzové jehlice (2).

Antropologické určení: Dítě, infans II, 4 roky \pm 12 měsíců.

Popis předmětů:

1. Železný nůž, původně s řapem, silně zkorodovaný, ve zlomcích, v korozi zachovaná dřevěná pochva. Dochov. délka cca 65 mm, max. šířka 13 mm. Př. č. F 2505. Obr. 33:1.

2. Hlavice bronzové jehlice (?), kónického tvaru s rytou výzdobou. Průměr 7,5 mm. Př. č. F 2506. Obr. 33:2. Může jít o intruzi ze starších sídlištních vrstev.

Hrob 5 (obr. 34; 35)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Nepravidelný oválný tvar, délka 215 cm, šířka 75–80 cm. Podél severovýchodní dlouhé stěny 10 až 20 cm široký schůdek, asi 20 cm nade dnem. Ostatní stěny se mírně svažují k plochému dnu, vyhloubenému v mírném sklonu od SZ k JV, v hloubce 40 cm od úrovně výzkumu.

spíše soudkovitý tvar (segmentovaný korálek s upravenými konci?). Př. č. F 2481. Obr. 29:2a,b; fototab. 3:2.

3. Dva zlomky železného předmětu/ů, silně zkorodované. Př. č. F 2480. Obr. 29:3.

4. Esovitá záušnice z bronzového drátku (část esovitého zakončení odlomena) o síle 1,3 mm s uzlíkem z tenkého drátku na oblouku. Průměr záušnice 11 \times 13 mm. Př. č. F 2490. Obr. 29:4.

5. Prstencovitá perla z modrého skla, průměr 8 mm, výška 3,5 mm. Př. č. F 2496. Obr. 29:5.

6. Z proplavování nižších vrstev zásypu pochází kulička stříbra (?) o průměru 2 mm a drobný zlomek železného předmětu, patrně ze starších sídlištních vrstev.

Hrob 3 (obr. 30; 31)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Pravidelný obdélníkový tvar se zaoblenými rohy. Délka 159 mm, šířka 85 mm; Stěny se šikmo sbíhaly k rovnému dnu v hloubce 56–57 cm od úrovně výzkumu (cca 95 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: 0–40 cm od úrovně výzkumu promíšená žlutavě hnědá až šedá hlína, pod ní sypká šedá hlína.

Nálezy v zásypu: V obou vrstvách laténská keramika,

Výplň hrobové jámy: Slabě promíšená světlehnědá hlína s šedou příměsí od povrchu hrobové jámy až ke dnu.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, z proplavené hlíny obilky, uhlíky, zvířecí kůstky.

Poloha kostry: Dobře zachovaná kostra v natažené poloze na zádech, hlavou k SZ, lebka na pravém spánku, skloněná lehce k pravému rameni. Paže podél těla, kosti pravého předloktí lehce postmortálně posunuty. Nohy původně vytočeny špičkami prstů od sebe. Několik kůstek levé nohy dislokováno – zřejmě hlodavcem – do okolí levého kolena.

Hrobová výbava: Vedle levé kosti ramenní železný nůž (1), uložený šikmo řapem ke stěně jámy, špičkou pod loktem paže. U pravé nohy, mezi nártem a stěnou jámy, stálo okované vědro (2).

Antropologické určení: Muž, adultus II–maturus I, 35 až 50 let.

Popis předmětů:

1. Železný nůž s plochým širokým řapem, silně zkorodovaný, dochov. délka 93 mm, max. šířka 20 mm. Př. č. F 2696. Obr. 35:1.

2. Okované vědro, dobře dochováno pouze ucho, ploše roztepané s esovitým zakončením na jedné straně (druhá nedochována), a část jedné ataše v podobě zahnuté tyčinky s kotovitě vyhnutými rameny. Zbytek zachován ve velmi fragmentární podobě, podle poznámek v původní dokumentaci šlo o kónické vědro okované třemi obručemi, z nichž spodní měla průměr kolem 20 cm, horní kolem 17 cm. Šířka zlomků ploše roztepaných obručí se pohybuje kolem 8–9 mm. Na několika zlomcích ve rzi dochovány zbytky tkaniny. Př. č. F 2696. Obr. 35:2.

Hrob 6 (obr. 36; 37)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Podlouhlý oválný tvar, délka 207 cm, šířka 83 cm. Severozápadní kratší stěna kolmá, ostatní stěny mírně šikmé. Podél stěn, v hloubce 45–50 cm, schůdek (chybí při severozápadní kolmé stěně). Ploché dno v hloubce 60 cm od úrovně výzkumu (cca 100 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Do hloubky 50 cm, do úrovně ochozu, světle hnědá slabě šedě promíšená hlína. Od hloubky 50 cm, v zúženém prostoru vymezeném schůdkem, sypká světle šedá hlína.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, laténská spona, zvířecí kosti, z šedavého zásypu vyplaveny navíc uhlíky.

Poloha kostry: V hloubce 50–60 cm na dně jámy kostra v natažené poloze, hlavou k SZ. Kůstky prstů dolních končetin částečně dislokovány.

Hrobová výbava: Při pravém spánku 2 náušnice s očkem, třetí náušnice u levého spánku, čtvrtá u levého ramene (1). V partii krčních obratlů při pravé straně 3 skleněné perly (2), další 4 perly proplaveny z hlíny kolem kostry (3). Mezi kůstkami levé nohy a krátkou jihovýchodní stěnou jámy stála keramická nádoba (4).

Antropologické určení: Pohlaví neurčeno (podle milodarů žena), juvenis, 15 let ± 36 měsíců.

Popis předmětů:

1. Čtyři náušnice s očkem z pozlaceného bronzového (?) drátku o síle 1,2 mm, tři více či méně zdeformované, rozměry nejzachovalejší náušnice 13 × 16 mm, v očku drát mírně roztepaný do šířky 1,8 mm. Př. č. F 2557. Obr. 37:1a–d.

2. Tři skleněné segmentované perly: jedna dvojitá modrá (průměr 6 mm, délka 9,5 mm) a dvě jednoduché, modrá (průměr 5 mm) a bílá (průměr 6,5 mm). Př. č. F 2556. Obr. 37:2a–c; fototab. 3:3.

3. Čtyři skleněné segmentované perly, jednoduché: dvě modré (průměr 4,5 a 6,5 mm), jedna bílá (průměr 6 mm) a jedna bílá s oprýskaným tmavým povrchem (průměr 4,5 mm). Př. č. F 2700. Obr. 37:3a–d; fototab. 3:3.

4. Keramická nádoba, při zpracovávání nenalezena, rozměry (podle kresby): výška 126 mm, průměr ústí 130 mm, průměr dna 60 mm. Výzdoba sestává ze čtyř oběžných rýh v horní části výdutě, okraj vzhůru vytažený a kolmo seříznutý. Př. č. F 2575. Obr. 37:4.

Hrob 7 (obr. 38; 39)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník se zaoblenými rohy, stěny kolmé, dno ploché, odsazené od stěn nízkým schůdkem. Délka jámy při povrchu cca 180 cm, šířka cca 75 cm, délka dna hrobové jámy 158 cm, šířka 50 cm. Hloubka dna 30–50 cm od úrovně výzkumu (cca 50–70 cm od povrchu dnešního svahu při okraji cesty).

Výplň hrobové jámy: Světla jílovitá hlína s nepatrnou šedavou příměsí, barevně obtížně odlišitelná od pozdně laténské vrstvy, do které byl hrob vykopán.

Nálezy v zásypu: V hlíně kolem kostry malé množství pozdně laténských střípků a uhlíky, v horní partii pár pozdně laténských střepů, železný hřebík a zlomek okraje hradištní nádoby (obr. 13:1).

Obr. 8. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 1–6 od severu

Obr. 9. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 11–13 od jihovýchodu

ve zlomcích, jediná celistvě dochovaná měří 13 × 16 mm, v očku drát mírně roztepán do šířky 1,6 mm. Př. č. F 2616. Obr. 39:1:a–c (1 nekreslena).

2. 31 skleněných perel, z toho dvě drobné zelené válcovité perličky (průměr 2,5 mm, délka 2,5 a 3,5 mm) a 29 segmentovaných jednoduchých a dvojitých perel, o průměru 4,5–6,5 mm, barvy modré (4 dvojitě, 5 jednoduchých), žluté (3 dvojitě a 3 jednoduché), zlatavé (3 jednoduché) a bílé a stříbrné (1 dvojitá, 10 jednoduchých). Př. č. F 2614. Obr. 39:2; fototab. 3:4.

3. Tři jantarové perly v podobě hranolků s okosenými rohy; dvě dochované fragmentárně, rozměry zachovaného exempláře 8,5 × 9 × 8 mm. Př. č. F 2617. Obr. 39:3a–c; fototab. 3:4.

4. Železný nůž, dochován jen v malých zlomcích, max. šířka čepele 14 mm. Př. č. F 2615. Obr. 39:4.

Hrob 8 (obr. 40; 41)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník se zaoblenými rohy, stěny šikmé, dno ploché. Délka jámy při povrchu cca 180 cm, šířka cca 60 cm, délka dna hrobové jámy 132 cm, šířka 51 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 30–35 cm (cca 60–70 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Rezavě žlutá hlína se šedavou příměsí, barevně těžko odlišitelná od laténské vrstvy.

Nálezy v zásypu: Při proplavení získány obilky, mazanice, uhlíky, dřevo, mušličky a laténská keramika.

Poloha kostry: Na dně hrobové jámy byla nalezena pouze lebka nedospělého jedince, mírně stočená vpravo. Ostatní části kostry byly stráveny.

Hrobová výbava: Tělo leželo na prkně, opatřeném dvěma a dvěma klínovitými zářezy proti sobě, koncová část prkna byla obloukovitě přitesána. Dochovaná délka prkna 125 cm, max. šířka 28 cm. V polovině prkna ležela malá železná sekera (1).

Antropologické určení: Dítě, infans II, 3 roky ± 12 měsíců.

Popis předmětu:

1. Železná sekera, shora rovná, zespodu mírně obloukovitá, s úzkým ostřím (původně cca 35 mm širokým). V pravoúhlém otvoru pro topůrku (cca 25 × 18 mm) zachovány zbytky dřeva, okraje otvoru v týlní části mírně protaženy oběma směry. Max. dochovaná délka sekery 124 mm, dochovaná výška týlové části hlavice 38 mm. Př. č. F 2772. Obr. 41:1.

Hrob (?) 9 (obr. 64)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Oválný tvar, stěny mírně šikmé, ploché dno. Délka hrobu při povrchu cca 105 cm, šířka cca 65 cm, délka dna hrobové jámy 86 cm, šířka dna 49 cm. Hloubka jámy od úrovně výzkumu 30–36 cm (cca 60–70 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Do hloubky 15 cm promíšena silně mazanice a keramikou. Odtud do hloubky 40 cm žlutá jílovitá hlína s tmavší příměsí.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, okrajový fragment raně středověké nádoby (obr. 13:2).

Poloha kostry: Lidské pozůstatky nenalezeny.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: –

Poznámka: Podle autorů výzkumu byl hrob patrně určen pro velmi malé dítě, jehož kostra se nedochovala.

Poloha kostry: Na dně hrobové jámy zbytky strávené kostry nedospělého jedince, pohřbeného v natažené poloze při východní podélné stěně jámy. Z lebky zachována část spodní čelisti, z trupu několik fragmentů žeber, z pánve větší část pravé kosti pánevní a torzo levé kosti, z končetin pouze část levé kosti ramenní a levé kosti holenní. Nad kostrou mezi hrudníkem a pánví podélný velký kámen o max. rozměru asi 30 cm, další kámen při kratší jihovýchodní stěně.

Hrobová výbava: V partii lebky 3 bronzové náušnice s očkem a zlomek čtvrté (1), v místech pasu zlomky železného nože v dřevěné pochvě (4), v partii krčních obratlů, při obou stranách dochované části spodní čelisti kolier z 31 skleněných (2) a 3 jantarových perel (3). **Antropologické určení:** Dítě, infans II–III, 5–9 let.

Popis předmětů:

1. Čtyři náušnice s očkem z tenkého bronzového drátku o síle 1,1 mm. Většina zachována

Hrob 10 (obr. 42; 43)**Orientace hrobové jámy:** SZ–JV.**Tvar a rozměry hrobové jámy:** Obdélníkový se zaoblenými rohy v severozápadní části, oválný na jihovýchodě. Stěny kolmé, dno ploché. Délka hrobu při povrchu cca 145 cm, šířka cca 55–65 cm. Délka dna hrobové jámy 154 cm, šířka 51–61 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 35 cm (cca 75 cm od dnešního povrchu).**Výplň hrobové jámy:** Žlutá jílovitá hlína s tmavší příměsí.**Nálezy v zásypu:** Laténská keramika.**Poloha kostry:** Na dně hrobové jámy nalezena dobře zachovalá lebka spadlá na hrud'. Z postkraniálního skeletu se zachovalo několik žeber a dlouhých kostí z dolních končetin. Kostí byly značně zpřeházené a jen výjimečně ležely v anatomické poloze.**Hrobová výbava:** V nohách hrobu, v levé části jámy nalezeny obruče vědérka (1). Ležely asi 20 cm nad úrovní pohřbu. V okolí lebky stopy po dřevu.**Antropologické určení:** Dítě, infans II, 3 roky ± 12 měsíců.**Popis předmětů:**

1. Z okovaného vědra se zachovaly pouze obruče, chybí ucho i ataše. Z obručí zachovány tři větší kusy a řada menších zlomků, celkově lze patrně uvažovat o třech obručích. U dvou nezdeformovaných je možné odhadnout průměr na cca 16 cm, šířka obručí 8–9 mm. Př. č. F 2799. Obr. 43:1.

Obr. 10. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 11–13 od jihu

Hrob 11 (dvojhrob) (obr. 44–46)**Orientace hrobové jámy:** SZ–JV.**Tvar a rozměry hrobové jámy:** Obdélník se zaoblenými rohy, stěny kolmé, dno ploché. Délka hrobu při povrchu cca 223 cm, šířka cca 112 cm, délka dna hrobové jámy 204 cm, šířka 106 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 35 cm (cca 100 cm od dnešního povrchu). Hrob byl vyhlouben do skalnatého podloží.**Výplň hrobové jámy:** Hnědá hlína s úlomky skály a černošedá pozdně laténská vrstva v hrudkách.**Nálezy v zásypu:** Zlomky zvířecích kostí a laténská keramika.**Poloha koster:** Na dně hrobové jámy ležely velmi dobře zachovalé kosterní pozůstatky dvou dospělých jedinců. Oba leželi v natažené poloze na zádech, těsně u sebe, levá paže pravé kostry překrývala pravou paži levé kostry, uvažovat lze o spojení dlaní, vzájemně se dotýkaly i přilehlé partie nohou. Lebky obou jedinců byly přivráceny k nejbližším stěnám hrobové jámy, a tedy odvráceny od sebe navzájem.**Hrobová výbava:** U spojených paží ležely dva železné nože, první (1) u vřetení kosti vpravo ležícího jedince, druhý (2) na článcích prstů pravé ruky vlevo ležícího jedince. Mezi dotýkajícími se nohama a užší jihovýchodní stěnou jámy stála keramická nádoba (3). Mezi levou kostrou a severovýchodní stěnou jámy bylo zachyceno ztrouchnivělé dřevo.**Antropologické určení:** muž, adultus II–maturus I, 35–50 let; muž, adultus II–maturus I, 35–50 let.**Popis předmětů:**

1. Železný nůž s řapem, silně zkorodovaný, max. dochovaná délka 79 mm, max. šířka 11 mm. Č. př. F 2942. Obr. 46:1.
 2. Železný nůž, silně zkorodovaný, zachován jen fragment o délce 62 mm a max. šířce 12 mm. Č. př. 2941. Obr. 46:2.
 3. Keramická lahev s výrazně odsazeným hrdlem, při zpracovávání nenalezena, rozměry (podle kresby): výška 124 mm, průměr ústí 64 mm, průměr dna 88 mm. Výzdoba sestává ze tří hřebenových vlnic, dvou v horní části výdutě, jedné na maximální výduti, okraj seříznutý a zploštělý. Č. př. F 2943. Obr. 46:3.

Hrob 12 (obr. 47; 48)**Orientace hrobové jámy:** SZ–JV.**Tvar a rozměry hrobové jámy:** Oválná jáma, severovýchodní stěna mírně zešíkmena, jihozápadní částečně recentně zničena při úpravě cesty. Délka hrobu při povrchu cca 221 cm, šířka cca 105 cm, délka dna hrobové jámy 205 cm, šířka 86 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 38 cm (cca 75–100 cm od dnešního povrchu). Hrob byl vyhlouben do skalnatého podloží.**Výplň hrobové jámy:** Hnědá hlína silně promíšená úlomky skály.**Nálezy v zásypu:** –**Poloha kostry:** Na dně hrobové jámy nalezena kostra v natažené poloze na zádech. Lebka a dlouhé kosti byly poměrně dobře zachovány, u dalších kostí je stupeň zachování horší.**Hrobová výbava:** U pravé loketní kosti ležel železný nůž (1), druhý nůž (2) ležel na pravé polovině pánve; oba nože nesou stopy dřevěné pochvy. V partii křížových obratlů nalezena drobná železná zápona (3), po vyzdvižení lebky nalezena stříbrná (?) esovitá záušnice (4).**Antropologické určení:** Pohlaví jednoznačně neurčeno, spíše žena (podle J. Chochola muž), maturus II–senilis, >50 let.

Popis předmětů:

1. Železný nůž s řapem, silně zkorodovaný, max. dochov. délka 79 mm, max. šířka 13 mm. Č. př. 2976. *Obr. 48:1.*
2. Železný nůž s řapem, silně zkorodovaný, dochovaný ve dvou zlomcích, max. délka 90 mm, max. šířka 14 mm. Č. př. 2977. *Obr. 48:2.*
3. Železná záponka z plochého pásku, na jednom konci zatočeného v očko a na druhém zahnutého do háčku. Délka 49 mm, max. šířka 7,5 mm. Součástí záponky byla patrně i železná jehlička dochovaná ve zlomcích, o celkové délce cca 30 mm a síle kolem 1 mm. Č. př. 2978. *Obr. 48:3.*
4. Stříbrná (?) esovitá záušnice, mírně zdeformovaná do rozměru 10 × 14 mm (původní průměr cca 12 mm), síla drátu 1,5 mm, esíčko roztepáno do šířky 2,2 mm. Č. př. F 2979. *Obr. 48:4.*

Hrob 13 (dvojhrob) (obr. 49)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník s mírně zaoblenými rohy, stěny kolmé, dno ploché. Délka hrobu při povrchu cca 236 cm, šířka 94 cm, délka dna 233 cm, šířka dna 91 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 75 cm (cca 100–110 cm od dnešního povrchu). Hrob byl vyhlouben do skalnatého podloží.

Výplň hrobové jámy: Hnědá hlína silně promíšená úlomky skály.

Nálezy v zásypu: Přes proplavení většiny hlíny zásypu nalezeny pouze zlomky kostí dítěte (viz dále).

Poloha kostry: V hloubce 55 cm od povrchu sondy byla nalezena lebka nedospělého jedince, předtím byly již v hloubce 45 cm nalezeny jeho holenní a lýtková kost. Po vyzdvihnutí těchto pozůstatků byla začištěna kostra dospělého jedince, ležící v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla. Obličejová část lebky směřovala k severozápadu. Kostra byla velmi dobře zachovaná.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: Muž, matusus II–senilis, >50 let; dítě, infans II, 2 roky ± 8 měsíců.

Hrob 14 (obr. 50; 51)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník se zaoblenými rohy, stěny kolmé, dno ploché. Délka hrobu při povrchu 193 cm, šířka 94 cm, délka dna hrobové jámy 169 cm, šířka 84–92 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 45 cm (cca 90–100 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Hnědá popelovitá sytká hlína s uhlíky a ojedinělými kameny.

Nálezy v zásypu: Zlomky laténské keramiky, mazanice, uhlíky, ulity a zlomek jantaru.

Poloha kostry: Některé kosti zjištěny v neanatomické poloze (několik obratlů za hlavou, rozvlečená žebra). Lebka a dlouhé kosti svědčí ale o uložení v natažené poloze na zádech.

Hrobová výbava: V dolní polovině hrobu pod částečně dochovanými dolními končetinami byl zachycen 1–2 cm silný pruh ztrouchnivělého dřeva tvarem připomínající obdélník. Další stopy dřeva se objevily již 10 cm nad kosterou. Pod pánví na levé straně těla byl nalezen železný nůž (1). Při proplavování antropologického materiálu byl v levé straně hrudníku nalezen zlomek plochého železného kování (2).

Antropologické určení: Dítě, infans II, 5 let ± 16 měsíců.

Popis předmětů:

1. Železný nůž s řapem v dobře dochované dřevěné pochvě, nůž je pod dřevem patrně dochován v celé délce. Max. délka předmětu 86 mm, max. šířka 15 mm. Př. č. F 3030. *Obr. 51:1.*
2. Zlomek železného plechu o síle 1,6 mm, max. rozměry 47 × 25 mm. Př. č. F 3035. *Obr. 51:2.*
3. Z výplně mj. pochází drobný úlomek jantaru o max. rozměru 5 mm. Snad jde o úlomek korálku, není to však jednoznačné.

Hrob 15 (obr. 52; 53)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník se zaoblenými rohy, stěny kolmé, dno ploché. Délka hrobu při povrchu 213 cm, šířka 67 cm, délka dna hrobové jámy 200 cm, šířka 60 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 31 cm (cca 65–75 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Hnědá popelovitá sytká hlína, do které byly zapadnuté tři větší kameny (z destrukce laténské brány).

Nálezy v zásypu: Laténská keramika.

Poloha kostry: V natažené poloze na zádech, lebka obličejovou částí k západu. Tělo leželo v jámě asymetricky, těsně u severovýchodní stěny. Horní končetiny podél těla, dolní mírně pokrčeny směrem k západu. Články prstů u horních končetin a levé dolní končetiny byly rozházené, patrně zásahem hlodavců.

Hrobová výbava: V nohách hrobu, mezi prsty pravé nohy a užším okrajem jámy stála keramická nádoba (1), poblíž pasu byl na pravé straně těla zachycen železný nůž (2). Při vyzdvihnutí lebky byly nalezeny dvě jantarové perly (3) a velká kulovitá perla modrá (4).

Antropologické určení: Žena, adultus II–matusus I, 35–50 let.

Popis předmětů:

1. Vyšší keramický hrnek (nalezen ve střepích, podařilo se jej slepit kompletně vyjma okraje). Písčité ostřívo, barva okrově šedá až šedá. V horní části výdutě hřebenová vlnice, na maximální výdutí a v její spodní části tři pásy hřebenové

vých oběžných rýh. Zachovaná výška 15,5 cm (bez okraje), průměr dna 8,7 cm. Př. č. F 3050. Obr. 53:1.

2. Zlomek zkorodovaného železného nože. Max. dochovaná délka 57 mm, max. dochov. šířka 12 mm. Př. č. F 3049. Obr. 53:2.

3. Jantarové perly v podobě hranolků s okosenými rohy, jeden pravidelný delší, 9 × 9 mm, délka 13 mm, druhý méně pravidelný o rozměrech 9 × 9 × 10 mm. Př. č. F 3042, F 3051. Obr. 53:3a,b; fototab. 3:5.

4. Kulovitý korálek z modrého skla, zvětralý, zčásti oprýskaný, průměr 14 mm. Př. č. F 3051. Obr. 53:4; fototab. 3:5.

Hrob (?) 16 (obr. 65)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Nepravidelně obdélná, dochována ale jen zčásti, délka 155 cm, max. dochovaná šířka 25 cm, hloubka od povrchu rezavého násypu 28 cm.

Výplň hrobové jámy: Šedá sypká popelovitá hlína (shodná se zásypem hrobu 17).

Nálezy v zásypu: –

Poloha kostry: Bez lidských pozůstatků.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: –

Poznámka: Objekt byl minimálně z poloviny zničen cestou. Pokud šlo skutečně o hrob, byl vzhledem k rozměrům určen k uložení pozůstatků nedospělého jedince.

Hrob 17 (obr. 54; 55)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Pravidelný obdélníkový tvar s kolmými stěnami. Rozměry 230–235 × 100 cm. Od hloubky 70–75 cm okolo kostry výrazné černé orámování ztělým dřevem vymežujícím prostor 200 × 53 cm, nejspíše pozůstatky rakve. V rozích kratší JV stěny zbytky dřeva zesíleny (pozůstatek víka nebo příčného spojení rohů?). I v ploše hrobu nad kosterou místy nalezeny ztělé části vrchního prkna.

Výplň hrobové jámy: Sypká našedlá až popelovitá.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, uhlíky, zvířecí kosti.

Poloha kostry: V natažené poloze na zádech, lebka obličejovou částí k západu.

Hrobová výbava: Mezi prsty pravé ruky a pánví železný nůž (1)

Antropologické určení: Muž, adultus II–maturus I, 35–50 let.

Popis předmětu:

1. Železný nůž s řapem, patrně v kožené (?) pochvě, zachován kompletně. Délka 127 mm, max. šířka 20 mm (včetně zbytků pochvy). Př. č. F 3066. Obr. 55:1.

Hrob 18 (obr. 56; 57)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Oválný tvar o délce 180 cm a šířce 65 cm. Hloubka dna 55 cm od úrovně výzkumu (cca 105 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Údaj chybí.

Nálezy v zásypu: Údaj chybí.

Poloha kostry: Nedospělý jedinec v natažené poloze, obličejová část lebky stočena k SV. Dolní končetiny přehozeny (?).

Hrobová výbava: Nad pánví po pravé straně železný nůž (1).

Antropologické určení: Dítě, infans III, 8 let ± 24 měsíců.

Popis předmětu:

1. Železný nůž, silně zkorodovaný, dochovaný jen zlomek o délce 54 mm a max. šířce 13 mm. Př. č. F 3071. Obr. 57:1.

Hrob (?) 19 (obr. 66)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Oválný tvar o rozměrech 165 × 80 cm, šikmé stěny, rovné dno, hloubka od dnešního povrchu 75–80 cm.

Výplň hrobové jámy: Zásyp tvořila šedá hlína. Ve výplni u SV stěny velký kámen.

Obr. 11. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 19–24 od východu

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, uhlíky, mazanice. 17 fragmentů patří jedné nádobě nejspíše zařaditelné k pražskému typu (okrajový zlomek – obr. 13:5).

Poloha kostry: Bez lidských pozůstatků.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: –

Poznámka: Autory výzkumu označeno jako nepoužitá či symbolická hrobová jáma.

Hrob 20 (obr. 58; 59)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélníkovitý tvar se zaoblenými rohy, šikmé stěny klesaly k plochému dnu. Délka hrobové jámy 135 cm, šířka 70 cm, hloubka dna od úrovně výzkumu 30–35 cm (cca 80–85 cm od dnešního povrchu). Spodní část jámy prohloubena (patrně pro dřevěné obložení), na užší JV straně zbytek prkna.

Výplň hrobové jámy: Údaj chybí.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, uhlíky, zvířecí kosti. Zlomek železné tyčinky (max. délka 33, průřez 5 × 3 mm; č. př. F 3159) nalezený ve spodní části zásypu představuje patrně rovněž starší intruzi.

Poloha kostry: Skelet nedospělého jedince v natažené poloze (?) na zádech, kosti dolních končetin ovšem silně dislokované.

Hrobová výbava: V nohách hrobu, uvnitř dřevěného obložení, stála keramická nádoba (1).

Antropologické určení: Dítě, infans II, 2 roky ± 8 měsíců.

Popis předmětu:

1. Keramický hrnec. Píscitě ostřívo, vystupující na povrch, barva hnědošedá až šedá. Vzhůru vytažený okraj, od hrdla po maximální výduť nepravidelné oběžné rýhy. Na mírně vhloubeném dně plasticky vystupující značka v podobě kříže s kuličkami na koncích ramen. Průměr okraje 123 mm, výška 110 mm, průměr dna 70 mm. Př. č. F 3160. Obr. 59:1.

Hrob 21 (obr. 60; 61)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélník se zaoblenými rohy, kolmé stěny, ploché dno, Délka 240 cm, šířka 75 cm, dno v hloubce 45–60 cm od úrovně výzkumu, po delších stranách odsazené nízkým schůdkem. Mezi stěnami schůdků a skeletem při dně pozůstatky dřevěných prken.

Výplň hrobové jámy: Šedý uhlíkovitý zásyp.

Nálezy v zásypu: Laténská keramika, zlomek broušeného kamenného nástroje, zvířecí kosti. U jednoho z keramických fragmentů (zlomek silnostěnného, hrubě utvářeného dna) lze snad uvažovat o raně středověkém stáří (pražský typ?).

Poloha kostry: Dospělý jedinec v natažené poloze na zádech s rukama podél těla, lebka obličejovou částí vzhůru.

Hrobová výbava: Po stranách lebky dvě bronzové esovité záušnice (1), nad pánví po levé straně železný nůž (2), v nohách hrobu, mezi pravým chodidlem a kratší stěnou jámy, stálo okované vědro (3).

Antropologické určení: Žena, adultus II–maturus I, 35–50 let.

Popis předmětů:

1. Dvě esovité záušničky z tenkého bronzového drátku o síle 0,9 mm, esíčko roztepáno do šířky 1,6 mm. Mírně zdeformované, průměr 12 × 14/15 mm. Př. č. F 3174. Obr. 61:1a,b.

2. Železný nůž, silně zkorodovaný, s odlomeným řapem i hrotem čepele, max. dochovaná délka 72 mm, max. šířka 13 mm. Př. č. F 3174. Obr. 61:2.

3. Okované dřevěné vědro, zachované zlomky dvou tenkých obručí a jednoho závěsného kování. Jedna obruč plně rekonstruovatelná o přibližném průměru 14–15 cm, trojúhelníkovitého průřezu o šířce cca 4–5 mm, druhá dochovaná jen v malých zlomcích, patrně z plochého pásku obdobné šíře. Plochá trojúhelníková ataše s háčkem o max. dochované délce 58 mm (spodní část nedochována), síla plechu cca 2 mm, síla háčku max. 5 mm. Př. č. F 3174. Obr. 61:3.

Hrob 22 (obr. 62; 63)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélný se zaoblenými rohy, šikmé stěny, ploché dno. Rozměry jámy 250 × 85 cm, rozměry dna 200 × 65 cm. Hloubka dna od úrovně výzkumu 50 cm.

Výplň hrobové jámy: Údaj chybí.

Nálezy v zásypu: Údaj chybí.

Poloha kostry: Dospělý jedinec v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla, lebka mírně stočena doprava.

Hrobová výbava: Mezi pravým chodidlem a delší JZ stěnou hrobu stála keramická nádoba (1).

Antropologické určení: Muž, maturus II–senilis, >50 let.

Popis předmětu:

1. Keramický hrnec s odlámaným okrajem, píscitě ostřívo vystupující na povrch, barva povrchu světle hnědá až šedá, výzdoba v podobě jednoduchých vlnic a oběžných rýh pokrývá zhruba horní polovinu nádoby. Zachovaná výška 107 mm, průměr dna 70 mm. Př. č. F 3179. Obr. 63:1.

Hrob (?) 23 (obr. 67)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV.

Tvar a rozměry hrobové jámy: Malá oválná jáma o rozměrech cca 90 × 70 cm, šikmé stěny, ploché dno (70 × 50 cm) v hloubce 20 cm od úrovně výzkumu (cca 60 cm od dnešního povrchu).

Výplň hrobové jámy: Našedlá hlína.

Nálezy v zásypu: –

Poloha kostry: Bez lidských pozůstatků.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: –

Poznámka: Jáma byla prázdná, podle autorů výzkumu mohla být určena pro pohřeb nemluvněte. Na příslušnost k pohřebišti se usuzuje na základě charakteru výplně jámy.

Hrob (?) 24 (obr. 68)

Orientace hrobové jámy: SZ–JV

Tvar a rozměry hrobové jámy: Obdélná, kolmé stěny, ploché dno, zkoumána jen zčásti (zabíhala pod vzrostlý dub). Dochovaná délka 100 cm, šířka 70 cm.

Výplň hrobové jámy: Údaj chybí.

Nálezy v zásypu: Údaj chybí.

Poloha kostry: Bez lidských pozůstatků.

Hrobová výbava: –

Antropologické určení: –

Poznámka: Jáma byla prázdná.

Raně středověké keramické nálezy z prostoru pohřebiště (vyjma jednoznačných hrobových milodarů)

1. Nálezy ze zásypu hrobových jam

Hrob 2: F 2494 – dva malé tenkostěnné zlomky stěny nádoby, datování do raného středověku je pravděpodobné.

Hrob 7: F 2636 – silně omlutý fragment prožlabeného okraje, na podhrdlí výzdoba dvou horizontálních jednoduchých linií (obr. 13:1).

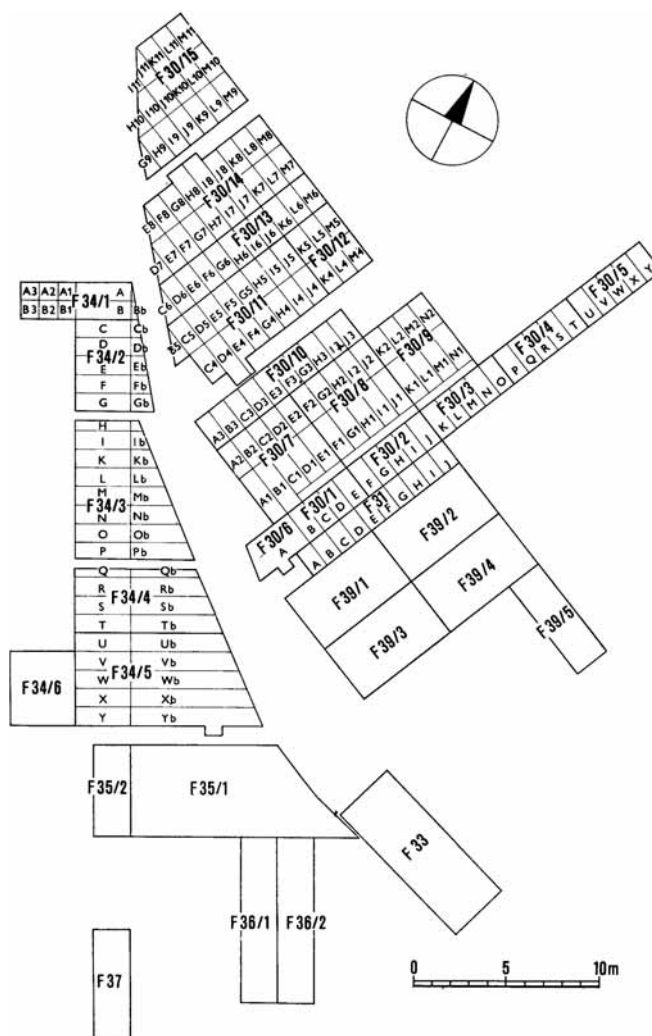
Hrob (?) 9: F 2769 – tři fragmenty okrajové části (slepeno) s prožlabeným okrajem a s výzdobou vícenásobné vlnice na podhrdlí (obr. 13:2). Z téže nádoby pocházejí i dva drobné okrajové zlomky zachycené ve vrstvě humusu při skrývce (F 2874, sonda F 30, sektor H6).

Hrob (?) 19: F 3133 – 17 fragmentů hrubě utvářené nádoby s výrazným kamenitým ostřivem, zachován i jeden zlomek téměř kolmého ústí (obr. 13:5), pravděpodobně pražský typ.

Hrob 21: 3173 – zlomek silnostěnného, hrubě utvářeného dna, pravděpodobně raně středověkého stáří (pražský typ?).

2. Nálezy z objektů nehrobového charakteru

Obj. 32a: F 2770 – dva zlomky okraje nádoby. Střepy z téže nádoby se vyskytovaly i v povrchových vrstvách v okolí objektu, až do vzdálenosti několika metrů. Souvislost nálezu přímo s existencí objektu 32a není tedy zcela nepochybná, může jít i o nádobu z některého ze zničených hrobů. Jde o střepy F 2501 (sonda F 30, sekt. D3, hl. 0–20 cm), F 2643 (sonda F 30, sektor G, kontrol. blok, hl. 20–65 cm), F 2742 (F 30, D4, hl. 0–20 cm), F 2747 (F 30, G4, hl. 0–20 cm), F 2792 (F 30, kontrol. blok D3/D4, hl. 20 cm), F 2824 (jeden ze dvou střepů, F 30, H4, hl. 15–45 cm). Hrnčovitá nádoba rekonstruovaného průměru ústí 21 cm, přibližné výšky 16 cm; okraj mírně prožlabený, výzdoba z jednoduchých až dvojitých linií a vlnic, barva šedá až světle okrová, písčité ostřivo vystupuje na povrch (obr. 13:6).

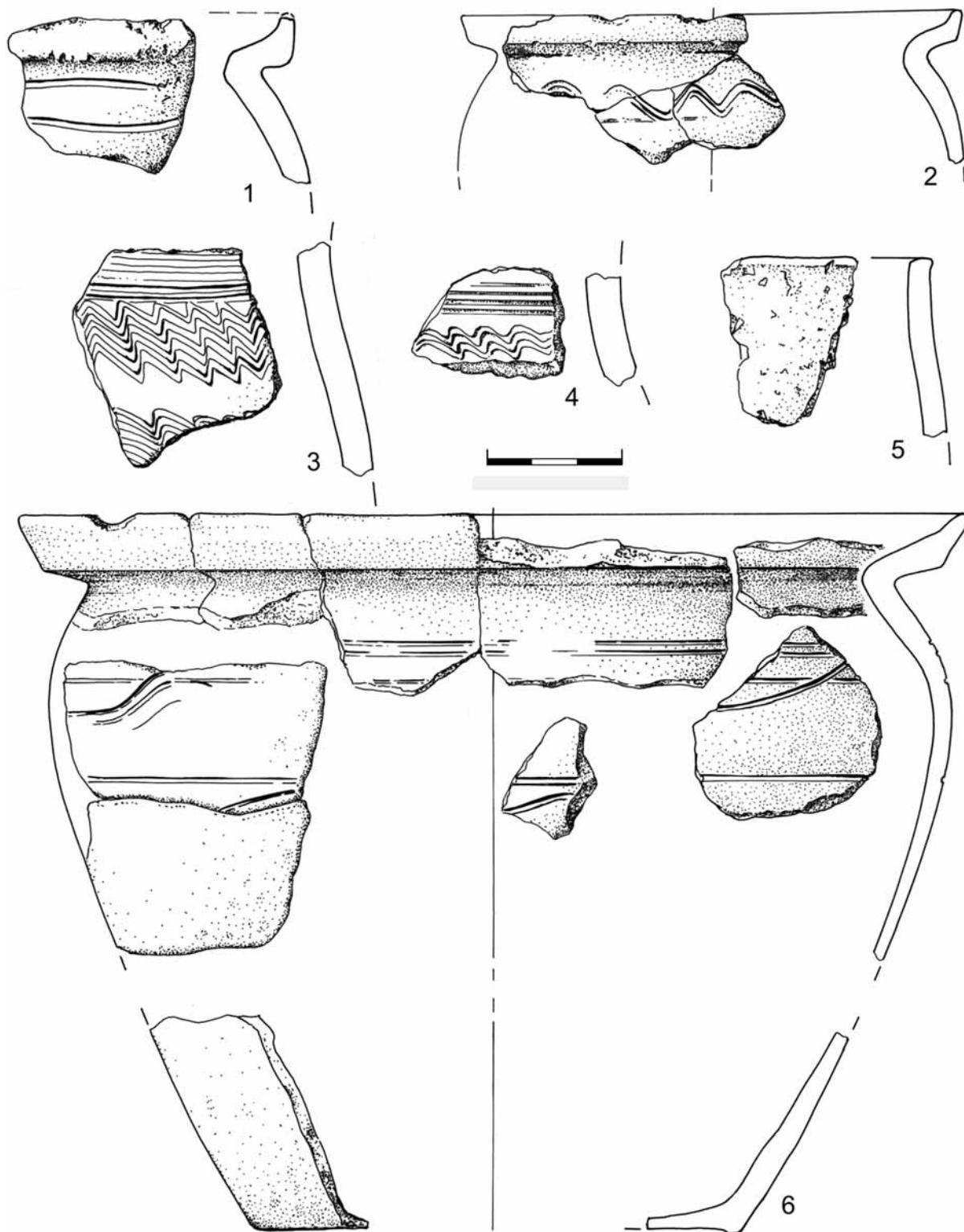

Obr. 12. Hradiště nad Závistí. Sektory výzkumu v prostoru brány A laténské oppida a raně středověkého pohřebiště (doplňk k rozmištění keramických zlomků v areálu pohřebiště)

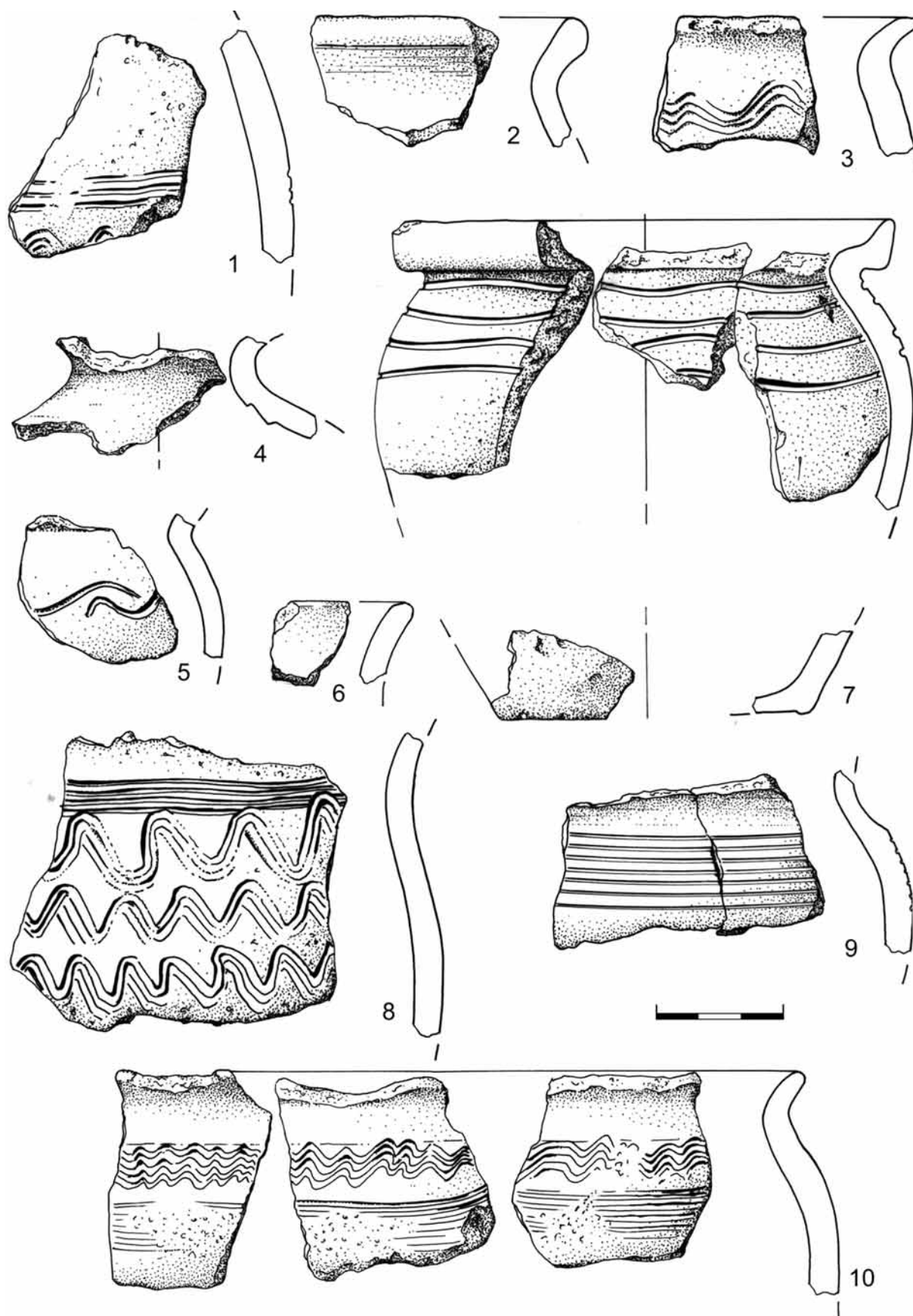
Obj. 70: F 3132 – zlomek horní části výdutě s výzdobou dvou vícenásobných vlnic a jednoho horizontálního svazku rýh na podhrdlí (obr. 13:3). Ze stejné nádoby pochází patrně i fragment F 2543 (sonda F 31, hl. 0–5 cm; obr. 13:4).

3. Ostatní nálezy

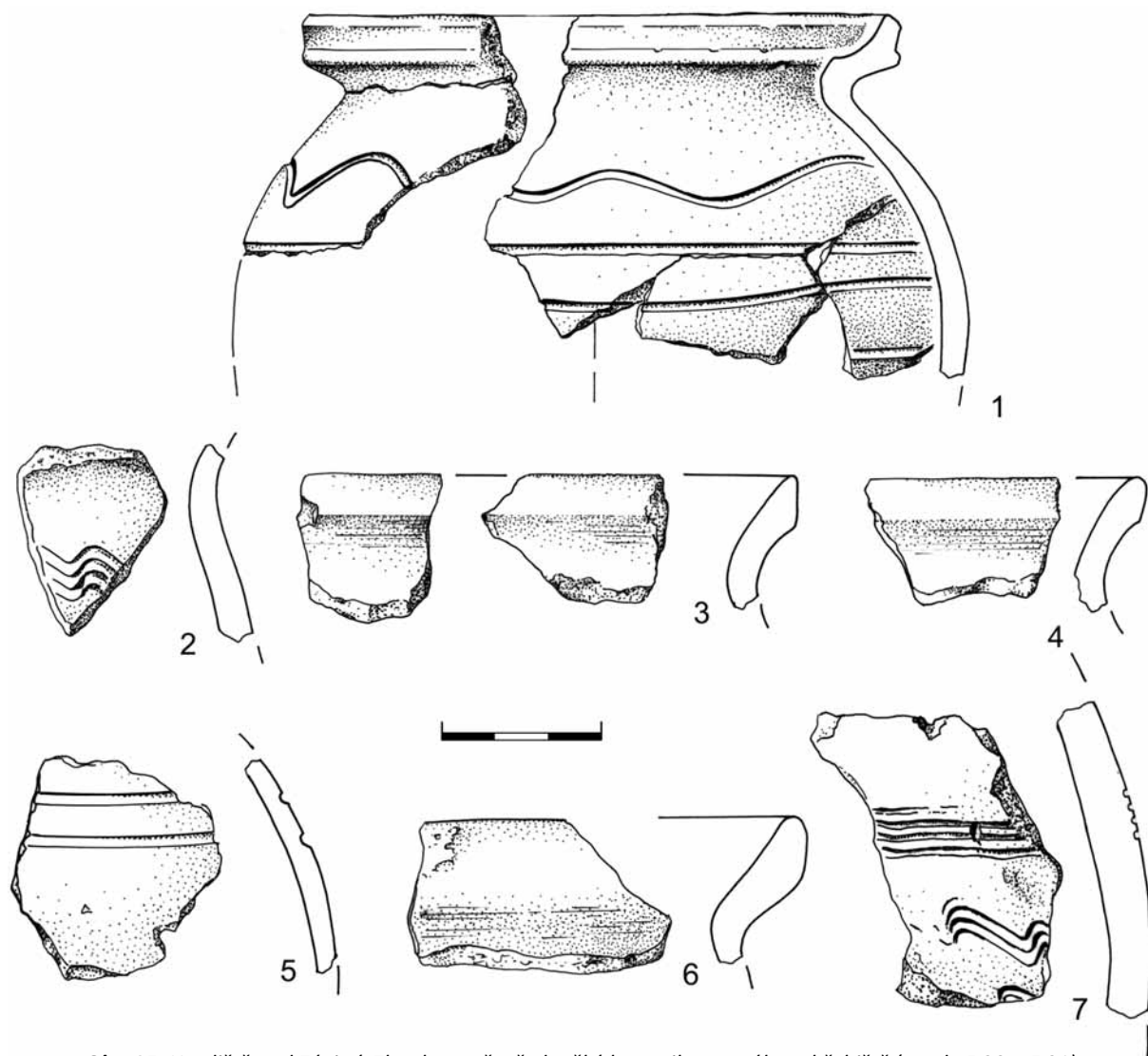
F 2206 (sonda F 30, sektor R–Z, Z polovina, hl. 0–10 cm) – omletý zlomek stěny nádoby s vícenásobnou vlnicí a pásem horizontálních rýh (obr. 14:1). F 2207 (sonda F 30, sektor R–Z, V polovina, hl. 0–10 cm) – zlomek zesíleného

Obr. 13. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky ze zásypů hrobových jam a z objektů nehrobového charakteru: 1 – hrob 7; 2 – hrob 9; 3, 4 – obj. 70 a okolí; 5 – hrob 19; 6 – obj. 32a a okolí

Obr. 14. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky z areálu pohřebiště (sondy F 30 a F 31)

Obr. 15. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky z areálu pohřebiště (sondy F 30 a F 31).
Obr. 13–15 kresba I. Vajglová

zaobleného okraje (obr. 14:2). F 2245 (sonda F 30, sektor G, hl. 30–40 cm) – okrajový zlolek nádoby, zaoblený okraj, v horní části výdutě vícenásobná vlnice (obr. 14:3). F 2250 (sonda F 30, sektor A1–B1, hl. 0–20 cm) – 9 zloleků z hrnce s prožlabeným okrajem a výzdobou v podobě jednoduchých linií. K téže nádobě patří i 5 zloleků s č. F 2444 (F 30, B1–B2, kontrol. blok, hl. 0–20 cm). Rekonstruované rozměry – průměr ústí 12 cm, výška cca 12 cm (obr. 14:7). Pod č. F 2444 uložen ještě zlolek hrdla lahve (obr. 14:4), k němuž snad patří i 6 atypických zloleků z těla nádoby evidovaných pod č. F 2431 (F 30, sekt. C–C1, kontrol. blok, hl. 0–20 cm). Další tři fragmenty z jedné nádoby mají značný rozptyl – po jednom zloleku pochází z již uvedeného č. F 2250 a dále z č. F 2258 (F 30, sekt. J–P, západní polovina prodloužení – největší fragment, viz vyobrazení) a z č. F 3201 (F 39, sekt. 5, šedohnědá kamenitá hlína na svahu, hl. 10–30 cm) – zlomky svrchní části nádoby s třemi vícenásobnými nepravidelnými vlnicemi a vícenásobným pásem vodorovných rýh (obr. 14:8). F 2341 (sonda F 30, sekt. E1, hnědá vrstva pod drnem, hl. 10–20 cm) – zlolek horní části výdutě zdobený dvěma nepravidelnými jednoduchými vlnicemi (obr. 14:5). F 2352 (sonda F 30, sekt. H2, hl. 20–30 cm) – zlolek horní části hrdla, na výdutí horizontální sedminásobný pás rýh, povrch světle šedý (obr. 14:9). F 2372 (sonda F 30, sekt. F1, hl. 20–30 cm), 1 drobný zlolek zaobleného okraje (obr. 14:6), 2 drobné fragmenty stěn, nezdobené. F 2391 (sonda F 30, sekt. H1, hl. 20–25 cm) a F 2419 (sonda F 30, sekt. I1, hl. 30–50 cm) – 4 zlomky horní části nádoby s oboustranně prožlabeným okrajem, zdobená rytými liniemi a vlnicí (obr. 15:1). F 2584 (sonda F 30, sektor H3, 0–30 cm), F 2587 (sonda F 30, sektor G3, hl. 0–20 cm), F 2808 (sonda F 30, sektor 14, hl. 5–10 cm) – 4 zlomky horní části nádoby se zaobleným okrajem, horní část výdutě zdobená hřebenovou vlnicí a pásem rýh, zevnitř výrazné stopy po ručním svislém vyhlazování, na okraji stopy obtáčení (obr. 14:10). F 2549 (sonda F 31, sektor E, hl. 5–20 cm) – zlolek podhrdlí s vícenásobnou vlnicí (obr. 15:2). F 2737 (sonda F 30, sektor E5, hl. 5–20 cm) – 2 silně omlété drobné zlomky, na jednom zachována výzdoba horizontálního pásu vícenásobných rýh. F 2738 (sonda F 30, sektor F5, hl. 20 cm) – omlétý atypický zlolek. F 2751 (sonda F 30, sektor H5, hl. 20 cm) – omlétý atypický zlolek. F 2824 (jeden ze dvou střepů, F 30, H4, hl. 15–45 cm), F 2859 (sonda F 30, sektor K4–L4, K5–L5, povrchová vrstvička) – dva

zlomky zaobleného, vně zploštělého okraje, patrně z jedné nádoby (obr. 15:3). F 2864 (sonda F 30, sektor L4, hl. 0–20 cm) – zlomek zaobleného okraje s odsazenou spodní hranou (obr. 15:4). F 2876 (sonda F 30, sektor K6, hl. 5–20 cm) – zlomek stěny nádoby s výzdobou dvou horizontálních rýh (obr. 15:5). F 2905 (sonda F 30, sektor M4, hl. 20–25 cm) – zlomek stěny nádoby s výzdobou dvou vícenásobných vlnic a vícenásobné oběžné rýhy (obr. 15:7). F 2947 (sonda F 30, sektor M8, vrstva nad kamennou destrukcí) – zlomek zaobleného, vně zesíleného okraje (obr. 15:6).

4. POHŘEBNÍ RITUS

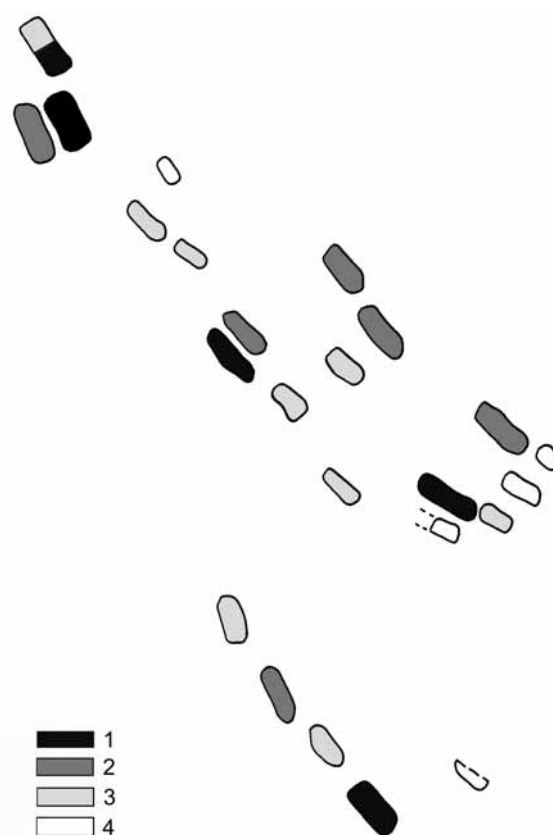
4.1. Vzhled a umístění pohřebiště

Prozkoumaná část pohřebiště sestávala z 24 zahlubených objektů, z nichž ovšem pouze 19 obsahovalo lidské pozůstatky. Pět prázdných jam bylo sice při výzkumu rovněž označeno za hroby (hr. 9, 16, 19, 23 a 24), ne u všech je ovšem toto určení zcela přesvědčivé. I v případě jam, které svým tvarem, polohou a výplní jakoby náleží k pohřebišti, není při absenci pozůstatků jednoduché uvažovat o hrobech. I kdybychom totiž předpokládali kompletní nedochování skeletů v některých hrobech (při relativně dobrém dochování pozůstatků v hrobech ostatních), je s podivem, že ani jedna z prázdných jam neobsahovala žádný artefakt z hrobové výbavy. Z hrobů se zachovanými pozůstatky byl přitom bez jakékoli archeologicky zachytitelné výbavy pouze jediný hrob – dvojhrob 13 s pozůstatky staršího muže a dítěte. O hrobech lze tak snáze uvažovat v případě větších prázdných jam obdélného charakteru zkoumaných pouze zčásti – hrob (?) 16 byl narušen novodobou cestou a zachována zůstala pouze menší jihozápadní část, severozápadní část hrobu 24 zabíhala pod vzrostlý strom, tvarem by se (dětskému) hrobu mohl blížit i objekt 19. Naopak malé prázdné oválné jámy označené jako hrob 9 a 23 byly sice interpretovány jako kojenecké hroby (Profantová 2005, 66), jde ovšem pouze o nepodloženou domněnku. Vzhledem k četným stopám intenzivní lidské přítomnosti od pravěku po raný středověk je třeba „prázdné“ objekty ve zkoumaném prostoru posuzovat velmi opatrně.

V dalším textu pracujeme především s jednoznačně určenými hrobovými objekty, tedy těmi, jež obsahovaly lidské pozůstatky; disponujeme stejně jen částí pohřebiště – blíže neznámý počet hrobů byl zničen novodobou cestou, která zde terén protínala v mírně odlišném úhlu nežli původní pravěká cesta, jejíž trasu od jihovýchodu k severozápadu hroby naopak plně respektovaly (obr. 5; 6). Ze zničených hrobů může pocházet část keramiky nalezené v povrchových vrstvách v areálu pohřebiště, stejně jako střepy, které našel v roce 1924 Emanuel Šimek v místech průchodu latěnským opevněním (Motyková – Drda – Rybová 1978, 194) a které se staly i jednou z opor pro původní zařazení celé Závisti do raně středověkého období. Na druhou stranu archeologický výzkum zachytil všechny původní okraje pohřebiště, a tedy i všechny dochované hroby. S přihlédnutím k rozložení hrobů a velikosti části poškozené cestou lze velmi přibližně uvažovat o maximálně asi 10 zničených hrobech.

V prozkoumaných 19 hrobech s lidskými kostrami byly nalezeny pozůstatky celkem 21 jedinců – ve dvou případech šlo o dvojhroby: v hrobě 11 leželi dva dospělí muži, v hrobě 13 starší muž a dítě (obr. 16). Zaznamenan byl poměrně výrazný podíl hrobů malých dětí – z 21 vyzvednutých jedinců bylo devět dětí do 10 let věku, podíl dětí by ovšem ještě o něco stoupl při započítání výše zmíněných prázdných jam (k antropologii závistského pohřebiště podrobně Likovský – Velemínský 2010).

Hroby postupně zaplňovaly prostor zhruba trojúhelníkového tvaru o maximálních rozměrech 30 × 15 m. Pohřebiště tak zaujalo část terénu vymezeného původní cestou (minimálně latěnského stáří) na ji-

Obr. 16. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, rozčlenění hrobů podle pohlaví pohřbených. 1 – muž; 2 – žena; 3 – dítě; 4 – prázdná jáma

Obr. 17. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hrobová jáma č. 12

hrobů, někdy hloubených v mírných odstupech, jindy v těsné blízkosti (dvojice hrobů 5/6 – dospělý muž a mladá dívka – a 11/12 – dva dospělí muži a starší žena). Otázkou je, zda můžeme na tomto základě posuzovat příbuzenské a společenské svazky pohřbených. V souvislosti s původním antropologickým posudkem (Chochol 1975; Týž 1976) se sice uvažovalo o dvou rodinách pohřbívajících v mírně oddělených skupinách (Motyková – Drda – Rybová 1978, 193), nová antropologická analýza se k tomuto problému ovšem staví spíše skepticky (Likovský – Velemínský 2010). Každopádně jsou dětské hroby poměrně rovnoměrně rozloženy mezi hroby dospělých a o rodinných vazbách jde jistě uvažovat (obr. 16).

Obtížné je posouzení záměrnosti prázdných míst mezi některými hroby. Původně se sice uvažovalo o prostoru mezi hroby 1, 2, 3, 6 a 10 jako o možném kultovním místě (Motyková – Drda – Rybová 1978, 195), další odkryvy ale ukázaly, že podobná situace je i v jihovýchodní části pohřebiště. Důvody, které zdejší komunitu vedly k hloubení hrobů právě v takovýchto a ne jiných odstupech, patří ovšem k otázkám, na které nedovedeme odpovědět. Těsná blízkost dvou dvojic navzájem se nenarušujících hrobů (obr. 18; 19) každopádně ukazuje buď na velmi krátký časový interval mezi jejich hloubením, nebo na víceméně výrazné povrchové označení.

V prostoru mezi hroby a vzácně i v zásypu hrobových jam byly nalezeny fragmenty raně středověké keramiky (obr. 13–15). V těchto případech nelze sice jednoznačně odmítnout souvislost s pohřebními obřady (Motyková – Drda – Rybová 1978, 195), situace je však poněkud složitější. Část nálezů skutečně chronologicky souvisí s hloubením hrobů (např. obr. 13:1,2,6; 14:7; 15:1); keramika může pocházet ze zničených hrobů, vyloučit pochopitelně nejde ani stopy pohřebních hostin či jiných obřadů. V nikoli zanedbatelné míře se tu ovšem střetáváme i s výrazně starobylejšími fragmenty (např. obr. 13:3,4; 14:3,8,10), které s časovým horizontem archeologicky podchyceného pohřbívání rozhodně nesouvisí. V prázdné hrobové (?) jámě 19 bylo dokonce objeveno několik zlomků nádoby, jež by mohla náležet období pražského typu (obr. 13:5), většina starších nálezů patří do starší doby hradištní, v absolutní chronologii kamsi do 8. až 1. poloviny 9. století. Podrobný archeologický výzkum celého prostoru laténské brány nezachytil ovšem žádné výraznější raně středověké sídlištní objekty. Úvahy o aktivitách, které zde probíhaly v době minimálně jednoho století předcházející založení kostrového hřbitova, musí tak zůstat pouze ve sféře badatelské fantazie. V případě závistské nekropole máme přece jen málo informací k řešení otázky návaznosti kostrového pohřbívání konce 9. století na předcházející pohřební (?) aktivity. Otázkou

hozápadě a torzem laténské fortifikace nad prudkým svahem Brežanského údolí na severovýchodě (obr. 3; 4), upřednostňována byla ovšem blízkost zmíněné cesty. Také od jihu a jihovýchodu vymezoval pohřebiště pozůstatek valového tělesa zaniklého opevnění. Umístění pohřebišť v celém průběhu lidských dějin nebylo náhodné, výběr místa ovlivňovala řada důvodů, a to jak praktických, tak výrazně neprofánních. Obecnější roli hrála vzdálenost od sídliště, konkrétní umístění bylo jistě ovlivňováno mnoha dalšími faktory. K otázce existence raně středověkého sídliště se ještě v dalším textu vrátíme, v poloze závistského pohřebiště hrál ale klíčovou roli komunikační koridor – hroby směřují podélnou osou jednoznačně podél původní cesty procházející pohřebním areálem (obr. 6). Pohřebiště se přitom nerozšiřovalo do větší vzdálenosti od cesty, tedy severovýchodním směrem, kde jejich krátké „řady“ končily maximálně 12 až 15 metrů od cesty. Kvůli upřednostnění blízkosti cesty bylo v severozápadní části nekropole dokonce několik hrobů (č. 11–13) vyhloubeno ve skalnatém podloží (obr. 17) těsně u komunikace, byť terén na severovýchodním okraji nekropole byl pro kopání hrobových jam jistě příznivější. Druhým významným faktorem ovlivňujícím umístění závistského pohřebiště byly pozůstatky mohutných pravěkých fortifikací, které výrazně vymezovaly pohřební prostor od severovýchodu a jihovýchodu.

Uspořádání hrobů budí dojem jakýchsi krátkých řad, jen obtížně bychom však závistské pohřebiště mohli považovat za typicky řadové. Spíše lze pozorovat shluky

je datování a případný smysl dvou sloupových (?) jamek, v jejichž výplni byly nalezeny drobné fragmenty raně středověké keramiky – jde o jamku 32a v severní části pohřebiště a jamku 70 na jihovýchodním okraji zkoumané plochy (obr. 6). Z dochovaných záznamů není zřejmé, v jaké hloubce byly střepy v objektech nalezeny – v této souvislosti je nutné upozornit, že fragmenty nádob obsažených v obou jamách se našly i v jejich širším okolí. Pokud oba objekty skutečně patří do raného středověku, zastupují navíc zcela odlišné fáze přítomnosti člověka na lokalitě. Zatímco keramika z obj. 32a (a jeho okolí) koresponduje s horizontem pohřbívání (obr. 13:6), fragment z obj. 70 reprezentuje starší horizont (obr. 13:3,4). Co se týče horní hranice, ani nejmladší fragmenty keramiky z nehrobových kontextů se po chronologické stránce výrazně nevymykají z období existence pohřebiště.

Pozoruhodným jevem je orientace objevených hrobů vůči světovým stranám. Oproti „běžnému“, či alespoň výrazně rozšířenému směřování jam v rovnoběžkovém směru, byly závistské hroby uloženy s výraznou odchylkou, a to ve směru SZ–JV. Nebyl zde ani aplikován individuální přístup, který – ať již z jakýchkoli důvodů – zapříčinil obvyklou širší škálu azimutů, v minulosti obvykle spojovanou s východem slunce v ročním období, kdy byl konkrétní hrob hlouben. Jednotná orientace jam se týkala všech hrobů a musela být tudíž ovlivněna nějakým místním jevem či zvyklostí – podobnou situaci známe např. z Lochenic u Hradce Králové, kde se orientace hrobů přizpůsobila svahu, na němž bylo pohřebiště vybudováno (Sláma 1990, 126), případně z blízké Zbraslavi, kde byla (i když mírnější) odchylka patrně zapříčiněna kolmým směřováním hrobů na ohrazení hřbitova (Bernat – Lutovský – Vařeka 1997, 351). Na Závisti orientaci hrobů jednoznačně ovlivnilo směřování cesty. Komunikace procházela pohřebištěm právě zhruba od jihovýchodu k severozápadu a hroby tedy kopírovaly její průběh; přiléhaly k ní ovšem pouze z jedné, severovýchodní strany. Z celkového plánu (obr. 6) je zřejmé, že se hroby v podélné ose dokonce jakoby stáčejí podél mírně obloukovité linie. Situace byla bohužel výrazně pozměněna mladší, vrcholně středověkou či novověkou cestou, která porušila svazek starších cest a spolu s ním i některé hroby.

Obr. 18. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, rozhraní mezi hroby 11 a 12

Obr. 19. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby 5 (vpravo) a 6

4.1.1. Problém stáří lebky v jámě č. 31

Zde je na místě zmínit se ještě o nálezu lidské lebky, který byl učiněn v kruhové jámě (objekt č. 31) v nevelké vzdálenosti od kostrového hrobu č. 17 a od novověké cesty, která několik raně středověkých hrobů porušila (poloha objektu - viz obr. 6). V publikaci, věnované výsledkům výzkumu laténské brány A, jejím stavebním proměnám včetně osídlení za hradbou, byl tento nález spojen s kultem „uťatých hlav“ („*têtes coupées*“), známých z jiných keltských oppid jako trofeje, umístěné původně na bráně nebo chované jako relikvie (Motyková – Drda – Rybová 1990, 329). Datování se opíralo především o stratigrafická pozorování při výzkumu, ale též o antropologický posudek J. Chochola. Podle něj lebka náležela 25–30 let starému muži, podle některých indicií vysokého společenského postavení. Tento závěr měly potvrzovat stopy po umělé deformaci, vysvětlované dlouholetým nošením těžké ozdoby upevněné na hlavě. Povrchová koroze lebky, stejně jako absence mandibuly a krčních obratlů nasvědčovaly tomu, že hlava byla před uložením do země dlouhodobě vystavena působení povětrnosti a pozvolnému rozkladu tkání.

Dle nálezů z výplně jámy 31, především ale na základě stratigrafické situace se lebka jevila jako laténská a byla spojena se IV., tedy poslední přestavbou brány A.

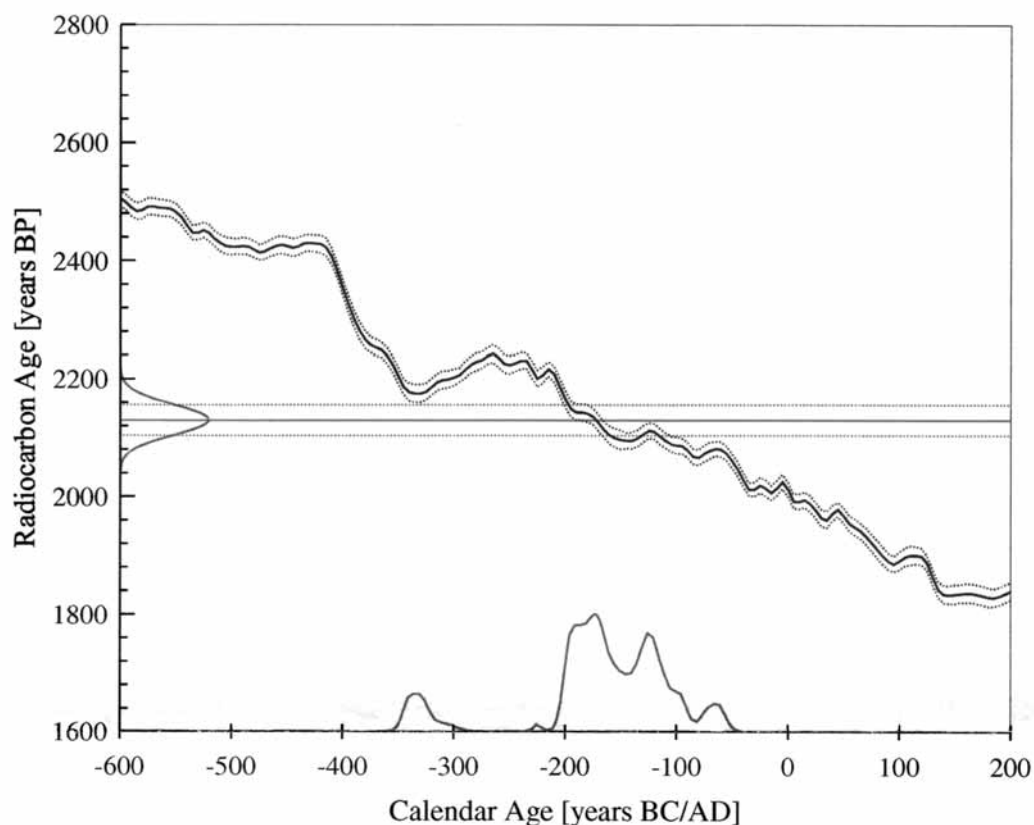
Po 25 letech od doby objevu vyšel příspěvek, věnovaný novému antropologickému posouzení z hlediska stop po poranění, s cílem získat informace o způsobu smrti jedince, kterému lebka patřila (*Likovský – Drda 2003, 293*). Důležité poznatky, týkající se způsobu boje ve srovnání s objevy např. na oppidu Manching, potvrzovaly sice nepřímo laténské stáří, ale zároveň zde bylo jako diskutabilní odmítnuto pozorování, že lebka nese stopy, naznačující, že muž nosil na hlavě těžkou ozdobu upevněnou silně utaženou

KIA40374 No Ao 7797 Archäologisches Institut, Prag

Knochen (Bruchstücke des Schädels), Zavist, Lhota. Dolní Břežany, Entnahmetiefe: 70 cm

Fraktion	PMC (korigiert)†	Radiokarbonalter	$\delta^{13}\text{C}(\text{‰})\ddagger$
Knochen, Kollagen, 4.3 mg C	76.71 ± 0.25	2130 ± 25 BP	-18.91 ± 0.12

Radiocarbon Age:	BP	2130 ± 26
One Sigma Range:	cal BC	201 - 147 (Probability 46.4 %)
(Probability 68,3 %)		141 - 111 (Probability 21.9 %)
Two Sigma Range:	cal BC	347 - 318 (Probability 7.7 %)
(Probability 95,4 %)		207 - 87 (Probability 82.9 %)
		79 - 55 (Probability 4.8 %)

Literaturhinweise zur Kalibrierung: Das kalibrierte Alter wurde bestimmt mit „CALIB rev 5.01“
Datensatz: IntCal04, Reimer et al., Radiocarbon 46:1029-1058.

† „PMC (korigiert)“ bezeichnet den prozentualen Anteil an modernem (1950) Kohlenstoff, korrigiert auf Massenfraktionierung mittels der ^{13}C Messung.

‡ Bitte beachten Sie, dass der $\delta^{13}\text{C}$ Wert Fraktionierungen in der Probenaufbereitung sowie während der AMS Messung beinhaltet und daher nicht mit einer massenspektrometrischen Messung verglichen werden kann.

Obr. 20. Hradiště nad Závistí. Výsledky radiokarbonového datování vzorku kosti z lidské lebky v jámě 31 v prostoru brány A, které definitivně potvrdily příslušnost lebky k laténskému období

bandáží. To znovu vyvolalo dotazy a pochybnosti, které se vynořily už v době objevu v roce 1978 – nepředstavuje lebka zbytek porušeného raně středověkého hrobu, když se v bezprostředním sousedství nalézají pravidelně užívané pohřebiště? Jelikož víme, jak jsou na jedné straně přitažlivé nálezy stop keltských rituálů a na druhé straně je provází často i oprávněná skepse, rozhodli jsme se nechat provést ze vzorku lebky radiokarbonové datování. Uskutečnilo se v Leibnitz Labor für Altersbestimmung und Isotopenforschung Christian Alberts-Universität Kiel. Výsledek potvrdil laténské stáří lebky a definitivně vyloučil mladší, eventuálně i starší datování (*obr. 20*). Prokázal také, že původní stratigrafické určení bylo v zásadě správné. Pouze se ukázal malý posun k většímu stáří, ale stále v rámci doby laténské. To však již není tématem této studie.

4.2. Hrobové jámy a vnitřní úprava hrobů

Hrobové jámy mají půdorys oválný i obdélný se zaoblenými rohy, tvar půdorysu přitom není závislý na podloží, do něhož byly zahlobeny – i tři jámy vylámané do skalnatého terénu (č. 11, 12, 13) jsou ve dvou případech obdélné, jedna je oválná. Stěny jam byly jak svislé, tak šikmé, dno většinou rovné. Mírné odchylky odpovídají individuálnímu kopání jam a neprojevuje se v nich žádná zákonitost ani identifikovatelné souvislosti.

Velikost hrobových jam byla přiměřená pohřbeným tělům, žádné výrazné anomálie nebyly v tomto ohledu zaznamenány. Dva krajní případy v poměru délky těla k délce jámy (menší hrob 5 a rozlehlý hrob 13) relativizují stěny jam – v případech menší jámy jsou výrazně šikmé a hrob tak při ukládání nebožtíka alespoň opticky rozšiřovaly, větší jáma vytesaná ve skalnatém podloží má stěny kolmé. Některé dětské hroby jsou při délce odpovídající tělům dětí v podstatě stejně široké jako hroby dospělých, vysvětlení lze ale nejspíše hledat ve způsobu hloubení jámy, než abychom kupříkladu uvažovali o nadměrných jamách jako znamení vyššího společenského postavení.

Pět hrobových jam (č. 1, 2, 5, 6 a 21) mělo po jedné delší, případně i po více stranách dochované jakési schůdky, široké od 10 do 20 cm. Není zřejmé, zda jde o projev jednoho a téhož jevu – smyslem jednostranného širokého schůdku (hr. 1, 2, 5; cf. *obr. 19*) mohlo být kupříkladu snazší uložení zemřelého, u dvou- (hrob 21) a třístranného zúžení (hrob 6) lze uvažovat i o jiném důvodu. Vysvětlení můžeme možná hledat i v postupném hloubení jámy. Každopádně ovšem nejde o zahlobení pro dřevěné obložení či rakev – tento jev se projevuje jinak (byl pozorován v hrobech 17 a 20), stupňovité zahlobení dna je v těchto případech mělčí, ale ostré, jasně ohraničené.

V sedmi jamách byly zachyceny zbytky vnitřní dřevěné úpravy hrobu (hroby č. 1, 8, 11, 14, 17, 20, 21). V jednom, možná ve dvou případech lze uvažovat o uzavřené celodřevěné schráně (k terminologii a dalším otázkám naposledy *Tomková 2005a*, 163–170). Nejvýraznější stopy „rakve“ poskytl mužský hrob 17, kde byl skelet orámován výrazným dřevěným obdélníkem o rozměrech 200 × 53 cm, nad kostrou byly zachyceny i stopy víka. Dřevěná schránka byla zčásti zapuštěna do dna, v němž bylo pozorováno stupňovité zahlobení. Podobně utvářené zahlobení měl i hrob 20; z dřevěného obložení dětského skeletu zůstal ovšem zachován jen zbytek prkna v nohách. Dřevěné překrytí, respektive rozklad těl v dutém prostoru, dokládá i poloha dolních končetin a stav pánví v dvojhrobě 11 a hrobě 17.

Ve třech hrobech byly zachyceny stopy prkna, na němž byl zemřelý uložen. Zatímco v hrobě č. 1 šlo o méně zřetelné pozůstatky dřeva pod pánví a pod lebkou, dva dětské hroby č. 8 a 14 poskytly stopy výraznější. V hrobě 14 byl pod dolními končetinami zachycen poměrně velký kus prkna, dole zaobleného, dřevo bylo v tomto případě ovšem zachyceno i asi 10 cm nad kostrou. Nejvýraznější stopou je bezesporu téměř kompletně dochované prkénko pod kostrou dítěte v hrobě č. 8. Prkénko mělo zachováno obloukovitá vykrojení a bylo po stranách opatřeno vždy dvěma klínovitými zářezy. Vyřezávané okraje byly sice interpretovány jako stopa po znehybnění kojence pomocí nějakého popruhu (*Smetánka 2003*, 89; tak i *Profantová 2005*, 75), dlužno ovšem podotknout, že podle antropologické analýzy nešlo o nemluvně, ale zhruba o dvou- až čtyřleté dítě. Je tedy pravděpodobnější, že šlo spíše o ozdobná než o funkční vykrojení.

Ve třech hrobech (č. 1, 11 a 21) bylo zachyceno jen malé množství dřeva mezi skeletem a stěnami jámy, nejspíše stopa dřevěného obložení, blíže ovšem neurčitelného.

Dřevěná úprava hrobu patří v raném středověku k jevům velmi rozšířeným, v mnoha ohledech jsme ovšem při podrobnějších úvahách limitováni stavem dochování. Ani v rámci malého závistského pohřebiště nevíme, nakolik byly pomocí dřeva upraveny všechny hroby – málo zřetelné stopy v některých hrobech mohou představovat indicie pro všeobecné užití dřeva s nižším stupněm dochování.

Pro úpravu hrobů nebylo v zásadě užito kamene. Pouze v bohatě vybaveném dětském hrobě č. 7 se našly dva kameny – jeden podlouhlý ležel nad střední částí skeletu, druhý při kratší jihovýchodní stěně. Větší kámen ležel i při stěně prázdného hrobu (?) 19. Ve všech třech případech mohlo jít o náhodu (stejně jako se v zásepě hrobu 15 objevily tři kameny). I když kámen nad tělem může jistě evokovat

opatření proti nežádoucímu návratu zesnulého, velikost kamenů v tomto případě není přesvědčivá. Všechny uvedené ojedinělé kameny v hrobech pocházejí nejspíš z torza laténské fortifikace či z jiných starších situací.

Již výše jsme naznačili problém prázdných hrobových jam, jejichž jednoznačná příslušnost k pohřebišti zůstává v některých případech otevřená – prostorovým uspořádáním i charakterem výplně sice k pohřebišti jakoby patří, otázkou je, jak vysvětlit úplnou absenci lidských pozůstatků, které se v sousedních hrobech zachovaly velmi dobře, stejně jako skutečnost, že právě u hrobů bez zachovaných lidských pozůstatků se nedochovala ani hrobová výbava.

4.3. Poloha koster

Všechna těla byla uložena rovnoběžně s hranami hrobových jam, zachovávala tudíž jejich orientaci „podél cesty“. Až na jedinou výjimku směřovala hlavami k severozápadu, jen malé dítě v hrobě č. 3 leželo v poloze opačné. Není zřejmé, jaký rituální, sociální či jiný důvod k opačnému uložení dětského těla vedl. Vzhledem k jednotnému uložení mužských i ženských těl nebyla rozhodně opačná poloha ovlivněna pohlavím, jako bylo (s výhradami) zjištěno mj. na nejbližším soudobém pohřebišti v Praze-Zbraslavi (*Bernat – Lutovský – Vařeka 1997, 351*).

Původně spočinuli všichni pohřbení v natažené poloze na zádech s rukama podél těla – až na níže uvedené výjimky byly pozorovány pouze menší dislokace kostí (převážně prstních článků, žeber, vzácněji i dlouhých kostí končetin), většinou způsobené procesy spjatými s tlením těla, případně zásahem kořenů či zvířat. Otázkou je zcela dislokovaný postkranialní skelet dvou- až čtyřletého dítěte z hrobu č. 10; jen se značnými výhradami lze uvažovat o stopě záměrného aktu (vykradení hrobu?, protivampyrický zásah?). Každopádně by šlo o druhotný zásah na již skeletizovaných ostatcích. Jako následek přirozených procesů lze nejspíš vysvětlit odchylky v poloze lebky, tedy její otočení do stran, většinou vpravo, méně vlevo; pozoruhodné gesto mužů pohřbených v hrobě 11 (viz dále) mohlo tedy vzniknout i náhodně.

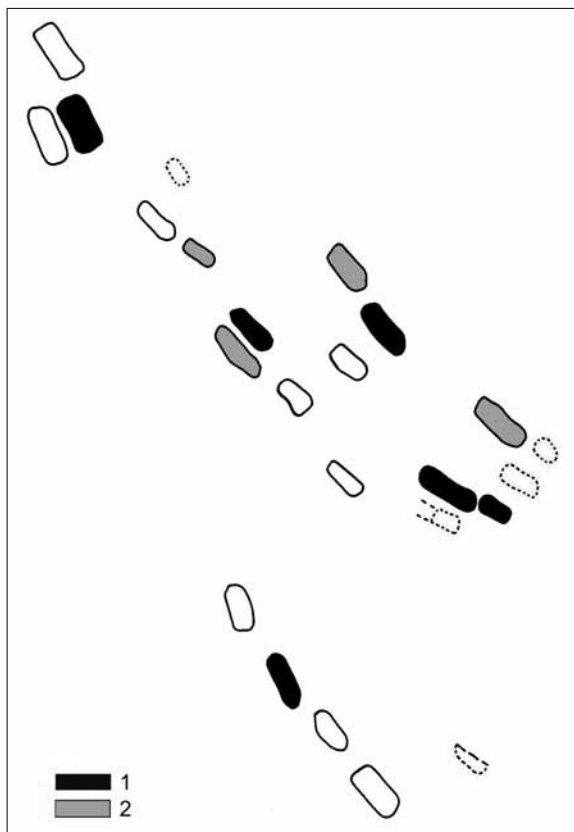
K výjimkám jednoznačně ovlivněným lidskou činností, a to přímo v čase pohřbu, případně v době od něj nepříliš vzdálené, patří poloha pozůstatků ve čtyřech hrobech – č. 11, 13, 15 a 18. V rozlehlé jámě hrobu 11 ležely dva mužské skelety těsně bok po boku, poloha kostí horních končetin svědčí o tom, že se mrtví drželi za ruce. U dotýkajících se rukou měl každý z mužů uložen nůž. Jakoby v protikladu k přátelskému gestu rukou působí lebky odvrácené obličejovou částí od sebe; může ovšem jít o náhodnou polohu způsobenou postdepozicičními procesy (tak i *Smetánka 2003, 69*). Původně se uvažovalo o pohřbu sourozenců, dnes, zvláště bez provedení analýzy DNA, jsou ovšem antropologické závěry opatrnější (*Likovský – Velemínský 2010*).

Dvojhrobem je i sousední hrob 13, nejsevernější hrob celého pohřebiště. Nad kostrou staršího muže tu ležela kostra asi dvouletého dítěte. Muž měl ruce podél těla, a dítě mu tedy nebylo vloženo „do náruče“ (tak *Motyková – Drda – Rybová 1978, 191*). Z popisu hrobu naopak vyplývá, že dětský skelet se nepropojil se skeletem muže – dítě bylo tudíž pohřbeno nad tělem dospělého, nikoli přímo s ním. Mohutná, do skály pečlivě vylámaná jáma kontrastovala s absencí archeologicky podchytitelné výbavy; šlo o jediný hrob s dochovaným pohřbem bez zachycených milodarů.

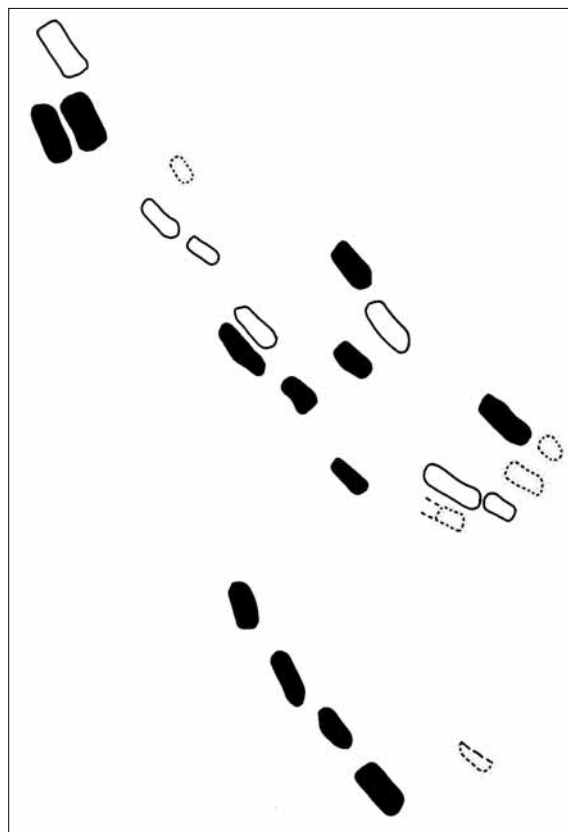
Zvláštní polohou těla se vyznačovaly hroby č. 15 a 18. Kostra starší ženy v hrobě 15 byla umístěna při severovýchodní stěně jámy a měla mírně pokrčené dolní končetiny. V tomto případě nelze vyloučit přirozený sesuv těla, kupříkladu po vyhnití nějaké dřevěné podložky (nebudeme-li uvažovat o nedbalosti/spěchu při ukládání). Naopak přehozené (?) dolní končetiny dítěte v hrobě 18 patří patrně k zásahům intencionálním. V tomto případě bohužel citelně chybí přítomnost antropologa při vlastním terénním výzkumu – z fotografií není přehození nohou (snad jako důsledek přetočení spodní části těla?) jednoznačně určitelné. Lze jistě uvažovat o „protivampyrickém“ zásahu, i když toto vysvětlení rozhodně nemůžeme přeceňovat. Jistou indicií by sice mohl představovat otvor v dětské lebce z tohoto hrobu, který byl považován za zhojenou stopu trepanace, ani v tomto případě ovšem není vysvětlení z antropologického hlediska zcela jednoznačné a uvažovat lze spíše o druhotném poškození lebky (*Likovský – Velemínský 2010*).

4.4. Rozmístění hrobové výbavy

Rozložení artefaktů v hrobech odpovídá dobovým zvyklostem i způsobu užití konkrétních předmětů. Nádoby – dřevěné i keramické – stály výlučně v nohách hrobu, vždy šlo jen o jeden exemplář, a to i v případě dvojhrobu 11, kde byla keramická lahev umístěna u dotýkajících se nohou obou mužů. Železné nože, většinou v dřevěných pochvách, byly nalezeny v místech odpovídajících původní poloze u pasu zemřelých. Záušnice a náušnice s očkem ležely v okolí lebky, kde původně zdobily účes či uši; šperky byly nalezeny jak jednotlivě, tak ve více exemplářích (2 esovité záušnice v hrobě 21 a po čtyřech

Obr. 21. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby s nádobami (1 – keramické nádoby; 2 – vědra). Přerušovanou čarou znázorněny prázdné hrobové jámy

Obr. 22. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště, hroby s noži (černě). Přerušovanou čarou znázorněny prázdné hrobové jámy

náušnicích s očkem v hrobech 6 a 7). Perly byly zjištěny v prostoru lebky a horní části hrudi; delší kolier byl ovšem pouze v hrobě 7, v ostatních třech případech šlo vždy jen o několik korálek (v počtu 3, 3 a 7). Perly a záušnice tvořily výbavu ženských a dětských (pravděpodobně dívčích) hrobů. Podle původního antropologického určení (Chochol 1976) byla sice jedna z esovitých záušnic umístěná u lebky mužského hrobu (č. 12), nová analýza určuje i tento skelet jako spíše ženský. Nádoby i nože tvořily výbavu ženských, mužských i dětských hrobů.

Obsah hrobových jam byl podrobně zkoumán, u většiny hrobů byl i kompletně proplavován materiál ze spodních vrstev; díky tomuto postupu se podařilo zachytit i několik drobných artefaktů jednoznačně náležejících k hrobové výbavě. U řady jiných fragmentů, ale i uhlíků a dalších ekofaktů (především zvířecích kostí) nejsou ovšem v tomto ohledu výsledky zdaleka jednoznačné. Problém tkví v tom, že vyjma několika krajních hrobových jam vylámaných ve skalnatém podloží, byla většina hrobů zapuštěna alespoň zčásti v laténské kulturní vrstvě, bylo zde zachyceno i osídlení doby římské. Zvláště různé zlomky obtížně identifikovatelných železných předmětů, ale i další drobné fragmenty patří bezesporu právě předslavanskému osídlení.

5. HROBOVÁ VÝBAVA A DATOVÁNÍ POHŘEBIŠTĚ

Obecně lze konstatovat, že analyzované pohřebiště patří svojí výbavou k relativně běžným nekropolím středohradištního období odkrytým archeologickými výzkumy v Praze a jejím širokém okolí (různé příklady viz především Sláma 1977). Z 19 jednoznačně identifikovaných hrobů (tedy hrobů s lidskými pozůstatky) bylo 10 vybaveno nádobami (šest keramickými nádobami a čtyři hroby vědry; obr. 21), 12 hrobů obsahovalo nože (celkem 14 exemplářů – v dvojhrobě 11 jej měli oba pohřbení, ženě v hrobě 12 patřily dva nože; obr. 22). V šesti hrobech se našly vlasové ozdoby (dohromady 10 náušnic s očkem

a 3 esovité záušnice), čtyři hroby obsahovaly skleněné, případně jantarové perly (z celkového počtu 47 korálek jich 34 bylo součástí jednoho kolieru) – nějakým typem okrasy byly přitom vybaveny všechny ženské (a dívčí) hroby. Výčet výbavy doplňuje ještě železná sekera, železná záponka a bronzová jehlice, u níž ovšem nelze vyloučit původ ze starších vrstev. Pozoruhodné je poměrně vysoké procento hrobů s nádobami a noži, kdy v obou případech šlo o více než polovinu jednoznačně identifikovaných hrobů. Přehled hrobové výbavy přináší následující tabulka.

č. hrobu	antropologické určení		hrobová výbava								
	pohlaví	věk	keramická nádoba	vědro	nůž	sekera	náušnice s očkem	esovitá záušnice	skleněné korálky	jantarové korálky	jiné
1	žena	20–35 let		1	1		2				
2	žena	>50	1					1	3		železný předmět
3	?	2±8 měs.			1						
4	?	4±12 měs.			1						jehlice (?)
5	muž	35–50		1	1						
6	?	15±36 měs.	1				4		7		
7	?	5–9			1		4		31	3	
8	?	3±12 měs.				1					
9	prázdná hrobová (?) jáma										
10	?	3±12 měs.		1							
11	muž	35–50	1		1						
12	muž	35–50			1						
13	? (žena?)	>50			2			1			záponka s jehlou
14	muž	>50									
15	?	2±8 měs.									
16	?	5±16 měs.			1						plechové kování
17	žena	35–50	1		1				1	2	
18	prázdná hrobová (?) jáma										
19	muž	35–50			1						
20	?	8±24 měs.			1						
21	prázdná hrobová (?) jáma										
22	?	2±8 měs.	1								
23	žena	35–50		1	1			2			
24	muž	>50	1								
25	prázdná hrobová (?) jáma										
26	prázdná hrobová (?) jáma										

Tab. 1. Hradiště nad Závistí. Raně středověké pohřebiště. Přehled hrobové výbavy

5.1. Nádoby

V nohách deseti hrobů stála nádoba, jakožto schránka na potravinový milodar. V šesti případech (č. 2, 6, 11, 15, 20, 22) šlo o nádobu keramickou, čtyři zemřelí dostali na poslední cestu okované vědérko (č. 1, 5, 10, 21). Většinou šlo o součást výbavy dospělých jedinců obou pohlaví, po jedné nádobě a vědru ale dostaly i malé děti.

V případech keramiky jde o hrnce, jedním exemplářem je zastoupena lahev, a to v mužském dvojhrobě č. 11. Nádoby reprezentují běžnou, poměrně kvalitní stolní keramiku, která se pouze přesunula z živé kultury do hrobových struktur – nádoby jsou tedy v podstatě kompletně dochované, otázkou je jen původní či druhotné olámaní okrajů u nádob z hrobů 15 a 22. Nalezená keramika působí po technologické i morfologické stránce poměrně jednotným dojmem, ostřívo vystupuje mírně na povrch, okraje mají ještě víceméně jednoduchou profilaci, rytá výzdoba je jak hřebenová, tak – především – jednoduchá. Z hlediska chronologického vymezení lze uvažovat o konci 9. a 1. polovině 10. století.

Stav zachování kovových součástí vědérek byl mnohem horší, přibližnou rekonstrukci dovolilo pouze vědro z hrobu č. 1, mírně kónického tvaru s atáší v podobě zahnuté tyčinky. Podobné závěsné kování lze snad na základě několika fragmentů identifikovat i u vědra z hrobu č. 5, u dalšího exempláře (z hrobu č. 10) se tato část nedochovala a u vědra z hrobu č. 20 jde o plechovou trojúhelníkovitou atáší zakončenou háčkem. Obruče byly jak ploše roztepané (hroby č. 1 a 10), tak úzké, trojúhelníkovitého průřezu (hrob č. 21). Závěsná ucha jsou k dispozici dvě, obě hranatého průřezu, zakončení se zachovalo pouze na jedné straně jednoho z exemplářů (hrob č. 5), a to v podobě esovité zahnutého háčku. Torzovité dochování spolu s typologickou rozmanitostí jednotlivých součástí věder nedovoluje přesnější chronologické zařazení. Trojúhelníkovitá atáše s háčkem se sice obecně řadí ke starším prvkům (*Krumphanzlová*

1974, 76), její chronologické ukotvení však rozhodně nelze přeceňovat. Závěrem můžeme konstatovat, že vědra neodporují výše uvedenému datování keramických nádob, byť lze samozřejmě uvažovat o mnohem širším časovém intervalu.

Obsah keramických nádob neznáme, při proplavování obsahu vědra z hrobu č. 1 byly získány drobné zlomky skořápky slepičího vejce (*Gallus gallus f. domestica*; Peške 1975). Vedle obecně rituálního významu vejce v hrobě lze v tomto konkrétním případě jistě uvažovat i o potravinovém milodaru.

5.2. Zbraně a nástroje

Vcelku výjimečným nálezem se jeví menší **sekera** (d. 12,4 cm) umístěná u skeletu malého dítěte v hrobě č. 8. Postkraniální skelet se nedochoval, z polohy předmětu a jeho umístění ve spodní části prkna, na němž bylo dítě pohřbeno, byla možná sekera umístěna podobně jako v hrobech dospělých jedinců – tedy v nohách a koncem násady v ruce. Nález byl již v odborné literatuře zmíněn, nejčastěji se interpretuje jako „dětská“ sekera, tedy nefunkční nástroj (Smetánka 2003, 92; Profantová 2005, 75), bývá dokonce srovnáván s mnohem výraznějším jevem v podobě malých ostruh v dětských hrobech, tedy zcela nefunkčních, symbolických předmětů z pohřebiště za Jízdárnou Pražského hradu (Smetánka 2003, 92). Je pochopitelné, že tak malé dítě, jaké bylo identifikováno v hrobě č. 8 (2–4 roky), nevládlo sekerou a umístění tohoto atributu do hrobu oprávněně navozuje představy vyššího společenského postavení pohřbeného dítěte – podobně zhruba dvouleté dítě v hrobě č. 3 jistě nevládlo nožem, kterým bylo vybaveno na poslední cestu. Je ovšem otázkou, zda byla sekera vyrobena speciálně pro toto dítě jako jakýsi odznak. Spíše se zdá pravděpodobné, že byl do hrobu dán předmět sice malý, avšak nikoli nefunkční (na rozdíl od ostruh, kde je to zcela zřejmé). Ne každá sekera musela přece sloužit ke kácení stromů či k přitesávání trámů. Koneckonců malá sekera sama o sobě nebudí pozornost – v podstatě tytéž rozměry (d. 12,6 cm) má například sekera ze zničených hrobů v Praze-Radotíně (Sláma 1977, 133), jen o málo delší byla patrně sekera ze žalovského pohřebiště (bez dochovaného ostří měří 11,2 cm; Sláma 1977, 148), namátkově lze upozornit, že sekera ze známého knížecího hrobu v Kolíně je o pouhé 3 cm delší (Lutovský 1996). Hledat hranici funkčnosti sekery je pochopitelně obtížné, za nefunkční miniatury jsou označovány sekerky o délce 103 a 88 mm z pohřebiště za Jízdárnou na Pražském hradě (Smetánka – Hrdlička – Blajerová 1974, 394, obr. 7; Tomková 2005b, 220). O funkčnosti sekery v běžném životě svědčí vedle velikosti samotného předmětu především velikost nasadního otvoru – v případě závistského nálezu dosahuje otvor velikosti 25 × 18 mm a umožňuje nasazení sice subtilního, avšak stále ještě plně funkčního topůrka. Posuzovanou sekeru považujeme proto za běžný nástroj (zbraň?), který ovšem uložením v dětském hrobě mohl získat jiný význam. Co se týče typologického a chronologického zařazení, jde o průběžný tvar štíhlé sekery známé v menších obměnách v podstatě už od laténského období. V rámci raného středověku je známe z hrobů středohradištního období, pro přesnější datování se ovšem nehodí (např. Dostál 1966, 72, typ V).

Druhým typem nástroje, zastoupeným tentokrát ve většině hrobů závistské nekropole, je **nůž**. Z 19 hrobů s lidskými pozůstatky byl zastoupen ve dvanácti, přitom ve dvou hrobech byly nalezeny nože dva – v dvojhrobě č. 11 měli nůž oba muži, žena (?) v hrobě č. 12 měla nože dva; celkem jde tedy o 14 předmětů. Nože obvykle ležely u pánve, případně v oblasti spodních částí paží – obecně lze tedy uvažovat o umístění u pasu, většinou na pravé straně. Do hrobu ho dostali muži, ženy i děti, a to včetně dětí velmi malých. Z již zmíněné přítomnosti v hrobě zhruba dvouletého dítěte (ale i dvou pětiletých) vyplývá již vícekrát potvrzená skutečnost, že nůž představuje záměrně uložený milodar, a to nejspíše symbolického významu. Vzhledem k tomu, že dospělí muži byli v některých případech vybaveni malými nožíky (dvojhrob č. 11), hrála asi spíše úlohu obecná přítomnost tohoto předmětu než jeho konkrétní podoba a účel (vzhledem k velmi špatnému dochování nožů je ovšem toto tvrzení pouze hypotetické). Rovnoměrné zastoupení nožů v závistských hrobech nedovoluje vyjádřit se k – dnes již ovšem po právu opuštěné – otázce sociálního statutu lidí pohřbených s nožem. K vlastním předmětům nelze bohužel říci mnoho podrobností, stav dochování většiny ze 14 exemplářů je velmi špatný, řada jich téměř podlehlá korozi, většinou jsou k dispozici jen fragmenty. Pokud lze ze zachovaných zlomků soudit, šlo výlučně o nože označované jako pracovní, tedy poměrně malé; exempláře, jež by bylo možné označit za zbraň, zde chyběly. Ostří obvykle dosahovalo délky kolem 6–7 cm, výjimečně dobře dochovaný nůž v hrobě č. 17 měl ostří dlouhé asi 9 cm, podobně dlouhý mohl být i nekompletně dochovaný nůž z hrobu č. 5. Uvažovat lze snad výlučně o nožích s jednostranně odsazeným řapem, i když ani toto tvrzení nelze vzhledem ke stavu dochování absolutizovat.

Z prokorodovaných zbytků je zřejmé, že většina nožů byla uložena v dřevěné pochvě, snad jen u exempláře z hrobu č. 17 by snad šlo vzhledem ke struktuře povrchu uvažovat o pochvě kožené (?). Malé raně středověké nože s řapem jsou ryze funkčními předměty, které svého optimálního tvaru nabyly již v době železné; nenesou tudíž žádné chronologicky citlivé prvky, k datování je nelze použít.

5.3. Součásti oděvu

Jedinou jednoznačně identifikovatelnou funkční součástí oděvu byla drobná železná zápona v ženském (?) hrobě č. 12. Šlo by sice uvažovat o předmětu laténského původu, pro příslušnost záponky k hrobové výbavě (spíše než ke starším sídlištním vrstvám) hovoří nález drobné železné jehličky, která patrně záponku přichycovala k oděvu. Společné dochování obou předmětů v překopaných sídlištních vrstvách je méně pravděpodobné.

Původní podobu předmětu, z něž se zachoval úlomek železného plechu (hrob č. 14), bohužel neznáme, jistě nešlo o nůž, vyloučit v tomto případě nelze intruzi ze starších vrstev.

5.4. Kovový šperk

Tři hroby obsahovaly **náušnice s očkem** (k terminologii naposledy *Tomková 2005*, 226–227). V ženském hrobě č. 1 byly umístěny dvě (z jedné se dochovala jen část drátku), v hrobech dětí (nejspíše dívek) č. 6 a 7 bylo po čtyřech exemplářích. Jde o tenký drátěný šperk s očkem svinutým z jednoho roztepaného konce. Posuzované exempláře byly zhotoveny z drátu o síle 1–1,2 mm, v hrobě č. 1 byly menší (10 × 13 mm), v dětských hrobech č. 6 a 7 o něco větší (13 × 16 mm). Předměty nebyly analyzovány co do materiálového složení, na základě vizuálního posouzení jde patrně o bronz, v případě hrobu č. 6 nesou drátky stopy zlacení. Co se týče časového zařazení tohoto typu náušnic, obecně doprovází jak vyspělý velkomoravský šperk, tak starší formy esovitých záušnic, datován je tedy do poměrně širokého intervalu druhé poloviny 9. a minimálně 1. poloviny 10. století.

Esovitě záušnice (k nim naposledy *Tomková 2005b*, 260–275, tam i další početná literatura; *Beranová – Lutovský 2009*, 275–277) se našly ve třech hrobech (č. 2, 12 a 21). I tady jde o subtilní drátěný šperk malých rozměrů, ve dvou případech patrně z bronzu, v hrobě č. 12 snad ze stříbra. Síla drátu nepřesahuje 1,3 mm, průměr mírně zdeformovaných předmětů se pohybuje kolem 12 mm. Nalezené okrasy lze chronologicky klást na samý počátek vývoje tohoto typického šperku mladších fází raného středověku, snad již na sklonku 9. a do první třetiny 10. století. Záušnice v hrobě č. 2 nese dokonce na oblouku i uzlík z ovinutého drátku a lze ji snad pokládat za jakýsi přechodný typ mezi náušnicemi a záušnicemi. Spíše jako zajímavost bez statistické průkaznosti lze uvést, že zatímco náušnice s očkem ležely v hrobech mladší ženy a dvou děvčat, esovité záušnice doprovázely v hrobě ženy starší. Ve dvou případech ze tří byly pak esovité záušnice zastoupeny jedním kusem, nalezené náušnice s očkem byly naopak šperkem výlučně párovým.

Pozoruhodným nálezem je hlavice bronzové **jehlice** s jemnou rytou výzdobou v dětském hrobě č. 4. Předmět byl nalezen na úrovni pohřbu nedaleko horní části trupu (asi 20 cm od lebky). Přesto je obtížné rozhodnout, zda jde o náhodnou intruzi ze starších vrstev, či o záměrný prvek hrobové výbavy. Jehlice v raně středověkých hrobech v Čechách jsou vcelku výjimečným nálezem, většinou jde o jednoduché tvary z kosti, bronzu nebo železa, objevují se ale i jehlice se zdobenou nebo členěnou hlavicí; u některých jehlic nalezených v raně středověkých hrobech nelze ovšem vyloučit pravěký původ (*Krumphanzlová 1967*). K problematicky identifikovatelným předmětům patří fragment železného předmětu z hrobu č. 1, v předběžné publikaci (*Motyková – Rybová 1975*, 508) označený jako jehlice s veslovitou hlavicí.

5.5. Skleněné a jantarové perly

Čtyři hroby obsahovaly korálky. Přihlédneme-li ke třídění K. Tomkové (*2005b*, 236), jde pouze v jednom případě o vícečlenný náhrdelník (11–60 korálků) – zhruba pěti- až devítileté dítě (bezesporu dívka) v hrobě č. 7 bylo kromě čtyř náušnic a nože vybaveno i kolierem sestávajícím z 34 součástí: 29 různobarevných segmentovaných (jednoduchých i dvojitých) perliček, dvou zelených válcových korálků a tří perel jantarových. Další nalezené kolierky patří již k máločlenným kolierům (2–10 korálků). Zhruba patnáctiletá dívka v hrobě č. 6 měla (kromě nádoby a čtyř zlacených náušnic) kolem krku náhrdelník ze sedmi segmentovaných skleněných perliček, žena pohřbená v hrobě č. 2 měla dvě jednoduché segmentované a jednu prstencovitou perličku a žena z hrobu č. 15 jeden kulovitý korálek a dvě perly jantarové.

Drobné skleněné perličky – převážně segmentované, ale i další zastoupené exempláře – patří k běžné součásti výbavy středohradištních hrobů. Spolu s perlami jantarovými svědčí o tom, že obyvatelstvo pohřbívající na závistkém předhradí nebylo izolováno od obchodních tras, což lze vzhledem k blízkosti komunikačních koridorů logicky předpokládat. Ozdoby šlo ovšem pochopitelně získat i na trzích v pražské oblasti. Skleněné korálky jsou datovány velmi široce, pokrývají vlastně celé středohradištní období a přetrvávají jako jedny z posledních skleněných ozdob ukládaných do hrobů i do éry mladohradištní. Rovněž jantarové zboží pokrývá svým výskytem široký interval, a to od sklonku 9. do prvních desetiletí 11. století.

5.6. Datování pohřebiště a otázka společenského statutu pohřbených

Na základě všech výše uvedených poznatků lze počátky pohřbívání na analyzované nekropoli klást do sklonku 9. století, těžiště bychom pak mohli hledat v prvních několika desetiletích 10. věku. Spodní hranici pohřbívání upřesňuje výskyt jantaru, horní hranici pak především keramika zařaditelná před výrobu nádob s okrajem kalichovité profilace. Na počátek 10. století mohou ukazovat i subtilní drátěné záušnice, včetně záušničky s uzlíkem na oblouku, tedy šperku ležícího snad na samém počátku výskytu esovitých záušnic. Ostatní nálezy jsou chronologicky mnohem méně citlivé a vyskytují se v intervalu výrazně širším.

Výše uvedené časové zařazení nekropole odpovídá ovšem posouzení všech nálezů jako do jisté míry jedné chronologicky uzavřené skupiny. Pohřebiště ovšem nevzniklo najednou, například keramika nemusela být do mladších hrobů vůbec ukládána, a pohřbívání mohlo tak pokračovat i k polovině 10. století, naopak jantar nemusel být uložen v nejstarších hrobech a pohřbívání mohlo začít i trochu hlouběji v 9. století. Počet pohřbených a jejich věková skladba ovšem nedovolují uvažovat o příliš dlouhém trvání pohřebiště.

Na druhou stranu nemusíme – hlavně v případě jantaru a keramiky – uvažovat o výraznějším zkeslení na základě odlišné chronologie hrobových nálezů vůči předmětům živé kultury. Jantarové zboží, vzhledem k absenci dokladů místního zpracování, známe v Čechách téměř výlučně z hrobů. Keramické nádoby – ať již byly součástí živé kultury, či byly zhotoveny pro funerální účely – představovaly funkční obal na potraviny; výrazné časové posuny nejsou proto příliš pravděpodobné.

Přestože byla již několikrát otevřena otázka sociálního statutu komunity pohřbívající na závistském pohřebišti, domníváme se, že za současného stavu poznání nelze pohřebiště označit za bohaté či nějak jinak výlučné. Všechny identifikovatelné ženské hroby obsahovaly sice šperk, šlo však o v zásadě běžnou součást výbavy známou ze soudobých pohřebišť, a rozhodně tedy nelze hovořit o výrazně bohatých hrobech. Snad jen u jantaru by bylo možné uvažovat o významnějším šperku, z pouhých pěti korálek ve dvou hrobech však na výrazné bohatství komunity usuzovat nemůžeme. Nález jantaru v daných souvislostech pak znovu potvrzuje, že hroby vybavené tímto importovaným zbožím nesouvisí v 10. století pouze s mocenskými centry, ale lze je patrně spojovat i s obchodními aktivitami, a tedy průběhem cest (Tomková 1998, 74; Lutovský – Matoušek 2003, 614).

Sekerka v hrobě zhruba tříletého dítěte může jistě dokládat zvláštní postavení chlapce a jeho rodičů, výjimečnost nálezů poněkud zeslabuje skutečnost, že jde nejspíše o běžný nástroj a nikoli o sekeru vyrobenou přímo pro dítě. Uvažovat sice tedy nadále můžeme o výrazné symbolice malého bojovníka, na druhou stranu lze ovšem vysvětlení hledat i v běžném lidském chování, kdy ztráta malého syna mohla přivést truchlícího otce k uložení sekerky do hrobu, aniž by nutně muselo jít o symbol budoucího postavení.

Vyšší sociální statut pohřbených byl vyvozován z antropologického posudku J. Chochola, podle něž žádný z pohřbených nevykonával těžké práce, a nezabýval se tudíž přímo zemědělskou výrobou (Motyková – Drda – Rybová 1982, 451). I v tomto ohledu jsou současné interpretační závěry antropologické analýzy opatrnější. Zcela mimo realitu pak leží vývody P. Charváta, který – patrně v důsledku mylné interpretace některých archeologických textů či ústních sdělení – lokalizoval závistské pohřebiště přímo na akropoli, kterou označil za elitní sídlo z doby Spytihněvovy, a nadstandardní pravomoci zde pohřbených jedinců dokládal existencí venkovských pohřebišť s odlišným sociálním statutem – v Lahovicích a na Zbraslavi (Charvát 2007, 169). Obě uvedená pohřebiště přitom představují nikoli odlišné, ale z archeologického hlediska naopak velmi blízké lokality s řadou analogií k závistské nekropoli. Pohřebiště na dnešním Zbraslavském náměstí je ovšem známé pouze velmi fragmentárně (Bernat – Lutovský – Vařeka 1997), z další blízké nekropole je znám jen jeden dětský hrob v prostoru bývalé prelatury zbraslavského kláštera (k raně středověkým nálezům ze Zbraslavi souhrnně Lutovský 2005, 943–945). Komplexní zveřejnění pohřebiště v Lahovicích patří pak k největším dluhům české raně středověké archeologie. Přestože je na něm postavena celá chronologie inventáře raně středověkých kostrových pohřebišť v Čechách (Krumphanzlová 1974), nebylo dosud souborně publikováno.

6. RANĚ STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ HRADIŠTĚ NAD ZÁVISTÍ: NÁSTIN PROBLÉMU

Nejstarší raně středověké osídlení Hradiště náleží časně slovanské periodě, přičemž nositelé kultury pražského typu osídlili jak vrcholové, tak i nižší partie návrší. Na dvou místech se podařilo objevit dvě polozemnice, jejichž stavitelé si v rámci celého rozlehlého areálu vybrali výrazně exponované polohy – jeden z příbytků se našel na poloze U altánu, na rozsáhlé plošině v severní části Hradiště (Zeman 1981),

druhý stál přímo na závistské akropoli (Jansová 1971, 155–156; Motyková – Drda – Rybová 1978, 185–186). Domy byly od sebe vzdáleny asi 450 m a představují patrně dvě izolované, časově nesouvisející sídelní jednotky; výzdoba na keramice z polozemnice U altánu (Zeman 1981, 256, obr. 1, tab. XXIV:2) ukazuje spíše na mladší fáze kultury pražského typu, v případě objektu na akropoli je vzhledem k výskytu výlučně nezdobené keramiky možné uvažovat o období starším. Další fragmenty zdobené i nezdobené keramiky časně slovanského stáří pocházejí ovšem i z jiných míst Hradiště. Patří sem inventář jámy v sondě A na akropoli (Motyková – Drda – Rybová 1982), některé keramické nálezy v sondě B 9 (obj. 35 v sektoru 7a; obr. 25:1–7) a snad i v areálu brány A, tedy v prostoru pozdějšího pohřebiště (obr. 13:5). Stopy časně slovanského osídlení Závisti představují každopádně pozoruhodnou koncentraci, jistě v nějaké vazbě na soudobé osídlení na protějším vltavském břehu v prostoru dnešní Zbraslavi (souhrnně Lutovský 2005, 899). Na základě dosavadních poznatků šlo navíc na konci 6. a v 7. století o jednu z nejvýrazněji osídlených exponovaných a zároveň strategicky významných poloh v Čechách (k nim Bubeník 1988), z nichž některé lze snad označit za počáteční fázi raně středověkých hradišť. Tyto objekty neměly ještě skutečnou hradbu, pokud bylo budováno nějaké opevnění, mohlo jít maximálně o jednoduchou palisádu, možná zdůrazněnou umístěním na valovém tělese. Fortifikace nemáme doloženy archeologicky – lze ale předpokládat lehké stavby, které nevyšly ve viditelné terénní relikt. Určitě byla některá z těchto „hradišť“ chráněna prostým využitím dobře dochované pravěké fortifikace (Lutovský 2009). Chráněné osídlení Závisti v místech s dalekým rozhledem mohlo představovat významný strategický bod nad zbraslavskými brody, spojujícími oba vltavské břehy ještě před záplavovým územím kolem soutoku Vltavy s Beroukou.

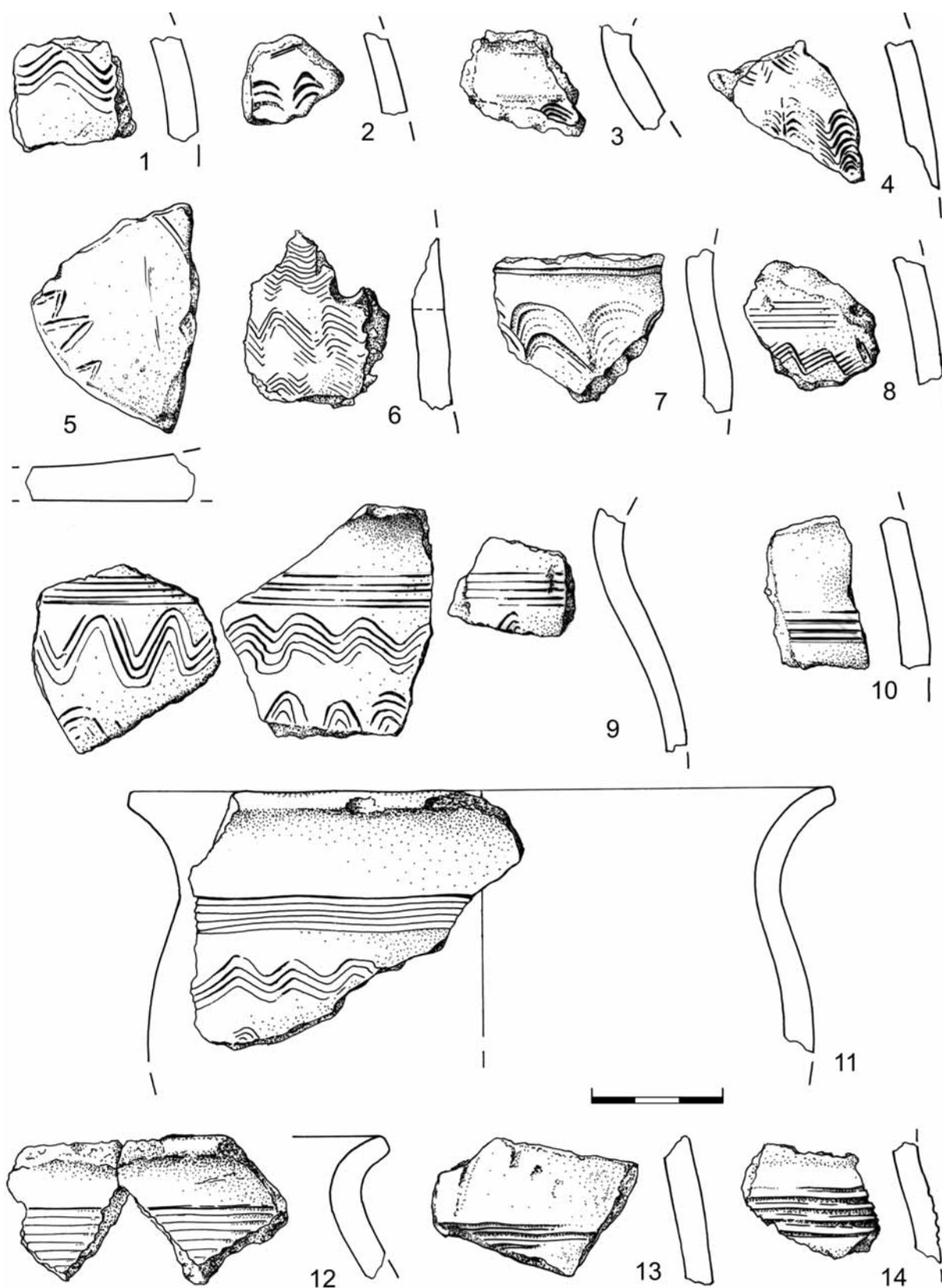
Rovněž v následujícím, starohradištním období lze v areálu Hradiště zaznamenat stopy lidské přítomnosti. Doloženy jsou na akropoli, na jejích severních a severozápadních svazích (sonda B 2, B 4, B 9) i v blízkosti polohy U altánu (sondy C 2 a C 4). Většina nálezů z těchto sond na své zveřejnění teprve čeká, v této práci alespoň předběžně prezentujeme raně středověké keramické zlomky z dlouhé sondy B 9 (obr. 23–25). Starohradištní keramika byla zastoupena poměrně častěji i v prostoru pozdějšího kostrového pohřebiště (např. obr. 13:3,4; 14:3,8,10). I tato fáze osídlení mohla mít samozřejmě svůj strategický význam, slovanské opevnění zde ovšem ani v 8. ani v následujících staletích nevyrostlo. Hradiště nad Závistí bylo patrně příliš rozlehlé, podstatnější byl ale asi celkový vývoj okolního osídlení, kdy se těžiště definitivně přesunulo do severnějších částí pražské kotliny. Přesun tradice opevněného místa na zbraslavské návrší Havlín (obr. 3) je sice občas zvažován (Bernat – Lutovský – Vařeka 2005, 356), existence hradiště v této poloze je ale zatím nepodloženou domněnkou.

Zůstal ovšem nadále zachován komunikační význam celého zbraslavského prostoru, jakož i cesty směřující od brodů směrem na planiny v okolí dnešní Lhoty a Dolních Břežan. V místech, kde cesta procházela torzy pravěkého opevnění, začala někdy na konci 9. století pohřbívat komunita, v jejíž náplni mohlo být i obhospodařování komunikace a dohled nad ní. V relativně malém prostoru vymezeném cestou a chráněným valy bylo prozkoumáno 19 hrobů s lidskými ostatky, datovaných zhruba od konce 9. do poloviny 10. století. Z toho mála, co o slovanském osídlení Závisti zatím víme, lze snad předpokládat, že osada, z níž tito lidé pocházeli, ležela jinde než ve vrcholových partiích Hradiště – i když je nutno vzít do úvahy celkově velmi malý rozsah dosud zkoumaných ploch mimo závistskou akropoli. Neznáme hroby jejich předchůdců, ale ani následovníků. Jen opatrně lze uvažovat o následném přesunu lidských aktivit směrem k hornímu ústí Břežanského údolí, kde – ovšem nejdříve až koncem 10. století – vyrůstá malé, ale strategicky významné hradiště (Čtverák – Lutovský 1999).

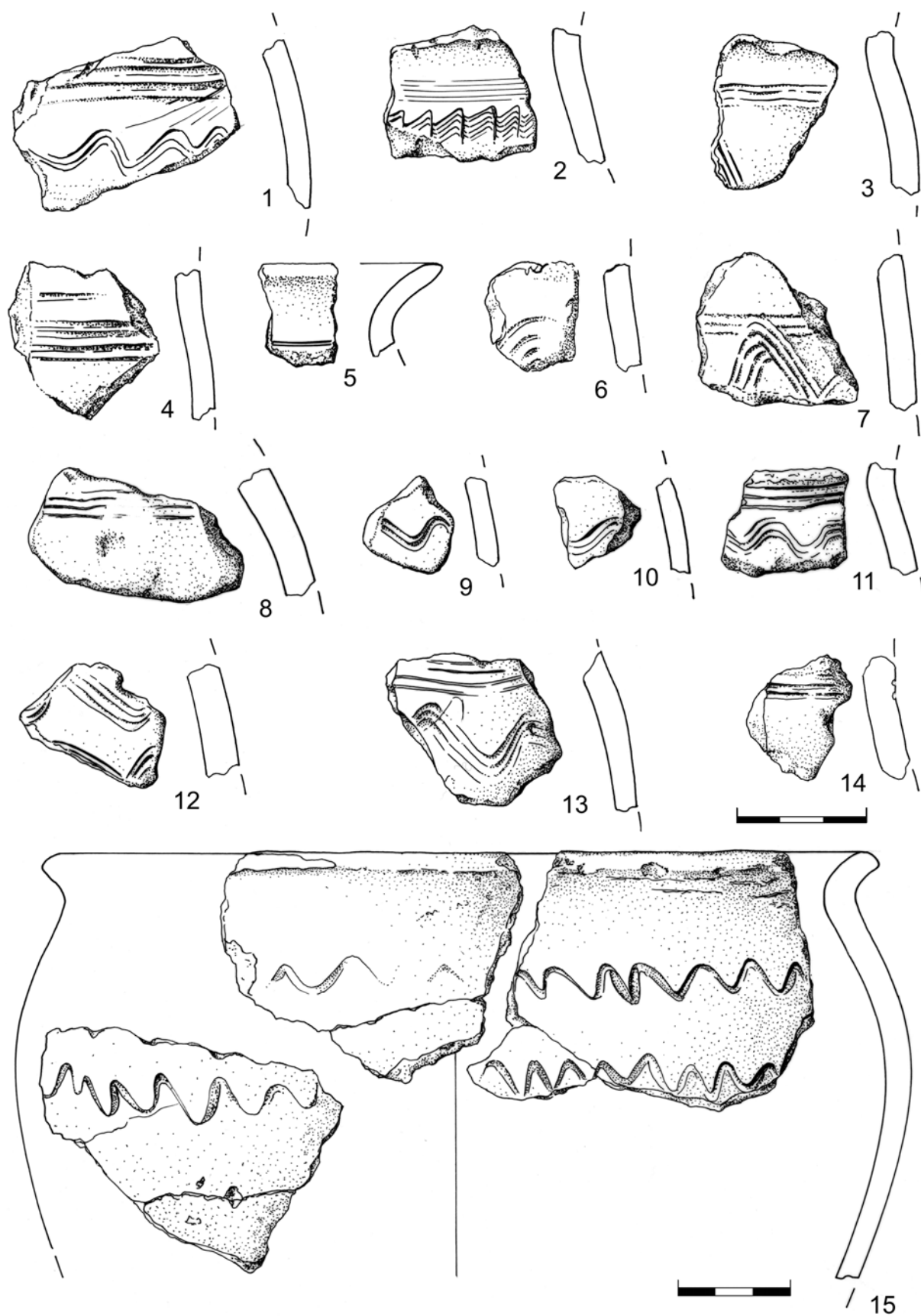
Mimo archeologické možnosti zůstává zatím lokalizace vsi Vidim, jejíž existence je doložena na konci 12. století písemnými prameny (Žemlička 1970, 87–90; Týž 1974, 425). Obvykle je kladena západně od dnešní Lhoty a dávána do souvislosti s prostorem Hradiště, doposud získané raně středověké archeologické nálezy z tohoto areálu jsou však výrazně starší.

PRAMENY A LITERATURA

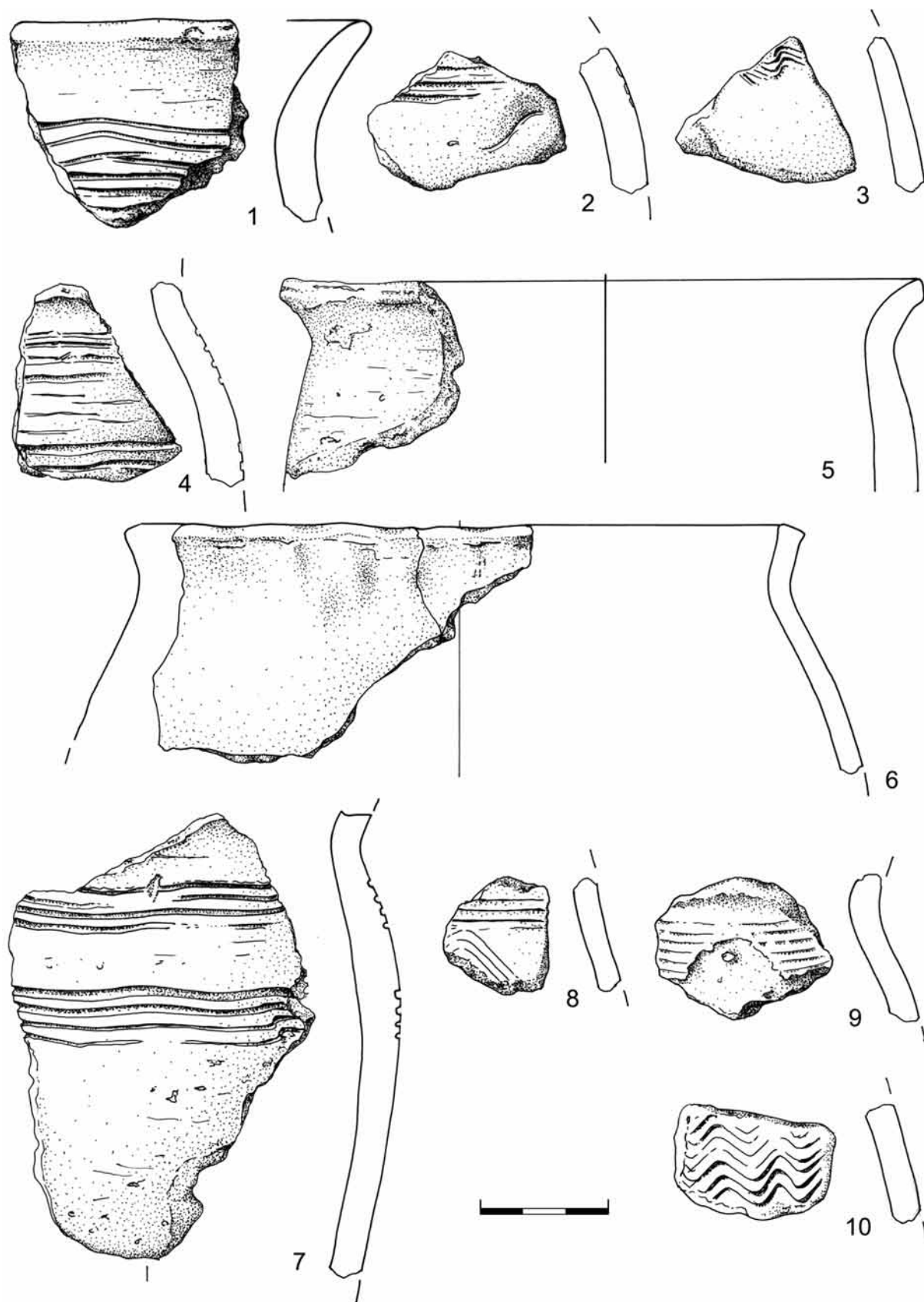
- Beranová, M. – Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století. Praha.
- Bernat, J. – Lutovský, M. – Vařeka, P. 1997: Raně středověké osídlení Zbraslavi. Pohřebiště na Zbraslavském náměstí, Archeologie ve středních Čechách 1, 341–382.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. 1999: Raně středověké hradiště v poloze „Hradišťátko“ u Dolních Břežan, okr. Praha-západ, Archeologie ve středních Čechách 3, 407–440.
- Dostál, B. 1966: Slovanská pohřebiště střední doby hradištní na Moravě. Praha.

Obr. 23. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky ze sondy B 9. Sektor 1: 1; sektor 2: 5; sektor 5: 2–4, 6–11; sektor 6: 12–14

Obr. 24. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky ze sondy B 9. Sektor 6: 1, 2, 4; sektor 7: 3, 5–7; sektor 8/9: 10; sektor 9: 8, 9, 13; sektor 10: 11; sektor 11: 12; sektor 12: 14; obj. 166 (sektor 7/8): 15

Obr. 25. Hradiště nad Závistí. Zlomky raně středověké keramiky ze sondy B 9. Obj. 35 (sektor 7a): 1–7; sektor 19: 8, 9; sektor 20: 10

- Charvát, P. 2007: Zrod českého státu (568–1055). Praha.
- Chochol, J. 1975: Předběžná antropologická analýza lidských pozůstatků ze slovanských hrobů I–VIII na Závisti, *Archeologické rozhledy* 27, 513–515.
- Chochol, J. 1976: Kostrové pozůstatky z hrobů č. VIII–XVI slovanského pohřebiště na Závisti. Rukopis uložený v Archeologickém ústavu AV ČR Praha, bez čísla.
- Jansová, L. 1967: Lhota, k. o. Dolní Břežany, trať Závist, o. Praha-západ, *Bulletin záchranného oddělení Archeologického ústavu* 5, 52–56.
- Jansová, L. 1971: Hradiště nad Závistí v období pozdně římském a v době stěhování národů, *Památky archeologické* 62, 135–178.
- Krumphanzlová, Z. 1967: Časné středověké nálezy jehlic v českých zemích, *Památky archeologické* 62, 580–591.
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.–11. věku v Čechách, *Památky archeologické* 65, 34–110.
- Krumphanzlová, Z. 1985: Zavist-Lgota, r-n Praga-zapad. In: *Archeologičeskije izučeniija pamjatnikov 6–15 vekov v Čechiji 1975–1985 gg.* Praga, 130–132.
- Likovský, J. – Drda, P. 2003: Epidurální krvácení na lebce z brány A oppida Závist, *Archeologické rozhledy* 55, 285–296.
- Likovský, J. – Velemínský, P. 2010: Antropologická charakteristika a morfologická variabilita populační skupiny z raně středověkého pohřebiště v areálu oppida Závist, *Archeologie ve středních Čechách 14/2*, v tisku.
- Lutovský, M. 1996: Kolínský knížecí hrob: ad fontes, *Sborník Národního muzea, řada A-Historie* 48, 1994, č. 3–4.
- Lutovský, M. 2005: Praha slovanská. In: Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol., *Pravěká Praha*. Praha, 842–945.
- Lutovský, M. 2009: Doba hradištní bez hradišť? Úvaha nad strukturou, chronologií a terminologií raně středověkých fortifikací v Čechách. In: Dresler, P. – Měřínský, Z. (eds.), *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice*. Brno, 5–9.
- Lutovský, M. – Matoušek, V. 2003: Raně středověké pohřebiště v Karlštejně-Poučnicku, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 605–615.
- Motyková, K. 2003: Keltské hradiště Závist 14 let po ukončení systematického archeologického výzkumu, *Archeologické rozhledy* 55, 610–617.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1978: Závist. Keltské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1982: Keltské hradiště Závist – dosavadní výzkum a jeho perspektivy, *Památky archeologické* 73, 432–454.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1990: Oppidum Závist – prostor brány A v předsunutém šijovém opevnění, *Památky archeologické* 81, 308–433.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1991: Some notable imports from the end of the Roman period at the site of Závist. In: *Archaeology in Bohemia 1986–1990*. Praha, 56–43.
- Motyková, K. – Rybová, A. 1975: Slovanské pohřebiště na Hradišti nad Závistí, *Archeologické rozhledy* 27, 504–513.
- Peške, L. 1975: Zpráva o rozboru osteologického materiálu, Závist, okr. Praha-západ. *Archiv ARÚ AV ČR Praha*, čj. 875/75.
- Profantová, N. 2005: Elita v zrcadle dětských pohřbů 9. a 10. století v Čechách, *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 37, 63–79.
- Prošek, F. 1950: Keltská pevnost Hradiště nad Závistí, *Památky archeologické* 43, 43–58.
- Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter I. Katalog der Grabfunde. *Praehistorica* 5. Praha.
- Sláma, J. 1990: Slovanské pohřebiště. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. *Praehistorica* 16. Praha, 103–134.
- Smetánka, Z. 2003: *Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku*. Praha.
- Smetánka, Z. – Hrdlička, L. – Blajerová, M. 1974: Výzkum slovanského pohřebiště za Jízdárnou Pražského hradu v roce 1973. Předběžná zpráva, *Archeologické rozhledy* 26, 386–405, 433–438.
- Šimek, E. 1925: Hradištní soustava nad Závistí (proti Zbraslavi), *Obzor prehistorický* 4, 213–236.
- Tomková, K. 1998: Bernstein im frühmittelalterlichen Böhmen, *Památky archeologické* 89, 64–103.
- Tomková, K. 2005a: Pohřební ritus na Pražském hradě a jeho předpolích ve středověku a novověku – charakteristika a vývoj. In: Tomková, K. (ed.), *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. I.1. Castrum Pragense* 7. Praha, 159–196.
- Tomková, K. 2005b: Hmotná kultura raně středověkých pohřebišť Pražského hradu a jeho předpolí. In: Tomková, K. (ed.), *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. I.1. Castrum Pragense* 7. Praha, 217–304.
- Zeman, J. 1981: Časné slovanská chata z Hradiště nad Závistí, *Praehistorica* 8 – *Varia Archaeologica* 2, 255–258.
- Žemlička, J. 1970: K lokalizaci zaniklých osad a pomístních názvů mezi Zbraslaví a Jílovým, *Historická geografie* 5, 85–97.
- Žemlička, J. 1974: Osídlení Zbraslavska od 10. do počátku 15. století, *Památky archeologické* 65, 419–465.

EIN FRÜHMITTELALTERLICHES GRÄBERFELD IM AREAL VON HRADIŠTĚ NAD ZÁVISTÍ (KATASTRALGEBIET LHOTA, BEZ. PRAG-WEST)

Das Areal des bekannten urgeschichtlichen Burgwalls und keltischen Oppidums Hradiště nad Závistí wurde auch im Frühmittelalter besiedelt. Fortifikationen wurden aber in dieser Zeit nicht erbaut. Es handelte sich um einen strategischen Punkt über einer Moldauer Furt (Abb. 1–3). Die älteste frühmittelalterliche Besiedlung von Hradiště gehört zur frühslawischen Periode (Jansová 1971; Zeman 1981). Weitere Funde stammen aus dem 8. und 9. Jhd. Sie wurden vorwiegend auf den Nord- und Nordwesthängen der Akropolis festgestellt. In diesem Beitrag werden wenigstens vorläufig keramische Fragmente aus einer der Sondagen präsentiert (Abb. 23–25). Die deutlichste Hinterlassenschaft menschlicher Aktivität in Verbindung mit der frühmittelalterlichen Besiedlung stellt das Körpergräberfeld dar, das in den 70-er und 80-er Jahren des 20. Jhdts. im Bereich des Tores A des Oppidums Závist, d.h. auf dem Übergang von der plateauförmigen Vorburg zu den Hängen des eigentlichen Burgwalls (Abb. 4–11) untersucht wurde. Das gesamte Gräberfeld wurde bisher nicht publiziert. Vorläufig wurden nur Ergebnisse der ersten Untersuchungsetappe aus dem Jahre 1974 veröffentlicht (Motyková – Rybová 1975). Unser Beitrag behandelt die Gesamtpublikation des Gräberfeldes.

Insgesamt 24 eingetiefte Objekte befanden sich im untersuchten Teil des Gräberfeldes, wobei nur 19 Objekte Menschenüberreste aufwiesen. Fünf leere Gruben wurden im Verlaufe der Untersuchung als Gräber bezeichnet. Diese Interpretation ist allerdings bei einigen Befunden strittig. In den untersuchten 19 Gräbern mit menschlichen Überresten wurden Skelette von 21 Personen freigelegt. In zwei Fällen handelte es sich um Doppelgräber. Im Grab 11 wurden zwei erwachsene Männer beerdigt. Das Grab 13 umfasste die Skelette eines älteren Mannes mit einem Kind. Die Gräber wurden schrittweise auf einer grob triangulären Fläche mit einem maximalen Ausmaß von 30 × 15 m zwischen dem ursprünglichen Weg (mindestens aus der Latènezeit) im Südwesten und dem steilen Hang im Nordosten errichtet. Im Süden und Südosten wurde das Gräberfeld durch ein Relikt des Walles der latènezeitlichen Fortifikation abgegrenzt.

Eine nicht näher bekannte Zahl an Gräbern wurde durch einen neuzeitlichen Weg, der das hiesige Gelände im teilweise abweichenden Winkel als der ursprüngliche Weg schneidet, vernichtet. Mit Rücksicht darauf sollte es erwähnt werden, dass die Gräber die Trasse des älteren Wegs beachteten. Aus den zerstörten Gräbern kann ein Teil der Keramik, welche aus den Oberflächenschichten im Areal des Gräberfeldes geborgen wurde, stammen. Es wurde hier allerdings ebenfalls ältere Keramik entdeckt (Abb. 13–15). Der ursprüngliche Weg lief durch das Gräberfeld von SO nach NW und die Orientierung der Gräber bildete seinen Verlauf nach. Das Gräberfeld erstreckte sich nicht zu weit über den Weg hinaus. Wegen der unmittelbaren Nähe des Weges wurden sogar einige Gräber (Abb. 11–13) im nordwestlichen Teil des Gräberfeldes dicht am Weg in der Felsensohle errichtet.

In einer runden Grube (Obj. Nr. 31) unweit des Körpergrabes Nr. 17 wurde ein Menschenschädel freigelegt. Er wurde häufig in die Latènezeit datiert (Motyková – Drda – Rybová 1990, 329; Likovský – Drda 2003). Es konnte aber zunächst nicht ausgeschlossen werden, dass er aus einem zerstörten frühmittelalterlichen Grab stammt. Die neu durchgeführte Radiokarbonanalyse (Abb. 20) schloss allerdings diese Hypothese definitiv aus. In sieben Gräbern waren Reste von Holzkonstruktionen. Die deutlichste Spur stellt ein fast komplett erhaltenes Brettchen unter dem Skelett des Kindes aus Grab 8 dar. Bei dem Brettchen hatte sich auch der bogenförmige Ausschnitt erhalten, wobei sich auf beiden Seiten noch keilförmige Einschnitte befanden.

Was die Lage der Skelette betrifft, so war das Grab Nr. 11 interessant, da hier zwei Männerskelette dicht – Hüfte an Hüfte – beerdigt wurden. Die Lage der Armknochen beweist, dass die Toten sich einander an den Händen hielten. In den Händen hatten beide Männer ein Messer. Im Gegensatz zu dieser freundlichen Geste lagen ihre Schädel mit einander abgewendeten Gesichtern. Es kann sich hierbei allerdings auch um eine zufällige Lage, die durch Postdepositionsprozesse verursacht wurde, handeln.

Unter den 19 eindeutig bestimmten Gräbern, d.h. Gräbern mit menschlichen Überresten umfassten 10 Gräber Gefäße (6 mit Keramik und 4 mit beschlagenen Eimern), 12 Gräber Messer (insgesamt 14 Exemplare), 6 Gräber Haarschmuck (insgesamt 10 Ohrringe mit Öse und 3 s-förmige Schläfenringe), 4 Gräber Glas- und Bernsteinperlen (unter insgesamt 47 Perlen 34 Stück aus einem Kollier). Zu den Grabbeigaben gehörten noch andere Gegenstände, wie eine Eisenaxt, eine kleine Eisenschnalle und eine Bronzenadel. Bei dem letzten Gegenstand kann allerdings ein Ursprung aus älteren Schichten nicht ausgeschlossen werden. Die Axt im Grab eines grob dreijährigen Kindes (Grab 8) könnte von der besonderen sozialen Stellung des Jungen und seiner Eltern zeugen. Die Ausnahmestellung dieses Fundes entkräftet die Tatsache, dass es sich eher um ein gewöhnliches Gerät als um eine für das Kind erzeugte Axt handelt.

Die Anfänge des Gräberfeldes können an das Ende des 9. Jhdts. datiert werden. Der Schwerpunkt der Bestattungen gehört in die ersten Jahrzehnte des 10. Jhdts. Das Vorkommen vom Bernstein präzisiert die Untergrenze der Beerdigung. Für die Obergrenze ist die Keramik typisch, die unmittelbar vor die Herstellung der Gefäße mit

dem kelchförmigen Rand datiert werden kann. Dünne s-förmige Schläfenringe könnten dann vom Anfang des 10. Jhdts. zeugen. Weitere Funde sind chronologisch weniger empfindlich.

Das Aussehen und die Charakteristik einzelner Gräber sowie die vollständige Grabausstattung zeigen die Abbildungen 26–68.

Abb 1. Hradiště nad Závistí. Ansicht aus dem linken Moldauer Ufer. Im Vordergrund Lage U altánu

Abb 2. Hradiště nad Závistí. Luftbild vom Osten. 1 – das frühmittelalterliche Gräberfeld beim Tor A; 2 – Akropolis; 3 – Lage U altánu

Abb 3. Hradiště nad Závistí und die Umgebung im Frühmittelalter. Dicke schwarze Linie: Verlauf der urgeschichtlichen Befestigung, Punktlinie: Weg von der Furt in Zbraslav durch das Tal Břežanský důl. Wasserläufe: S – der ursprüngliche Zusammenfluss von Moldau und Beraun; PB – das urgeschichtliche Flussbett von Beraun; SB – das sog. mittelalterliche Flussbett von Beraun. Lage Hradiště: A – die Akropolis; B – der Raum von Sondierungen auf Nord- und Nordwesthängen der Akropolis (nur die Sonde B 9 abgebildet); C – die Lage U altánu. Frühmittelalterliche Gräberfelder (Kreuzchen): 1 – beim Tor A; 2 – auf dem Platz in Zbraslav; 3 – das Grab im Obj. der Prälatur vom hiesigen Kloster

Abb 4. Hradiště nad Závistí. Der breitere Raum in der Umgebung des latènezeitlichen Tores A auf dem Übergang von der plateauförmigen Vorburg (unten) zu den Hängen des eigenen Burgwalls (oben links). In der rechten Oberecke der Hang vom Tal des Baches Břežanský potok. Grau: Fläche von Sonden, die zur Untersuchung vom Raum des latènezeitlichen Tores sowie des frühmittelalterlichen Gräberfeldes dienten.

Abb 5. Hradiště nad Závistí. Sonden und Sektoren der Untersuchung im Raum vom Tor A des latènezeitlichen Oppidums und frühmittelalterlichen Gräberfeldes. In der rechten Unterecke kann gut der Bund von Wegen beobachtet werden.

Abb 6. Hradiště nad Závistí. Plan des frühmittelalterlichen Gräberfeldes. Schwarz: Gräber (Nr. 1–24, einschließlich der leeren Gruben), Umriss: Objekte aus dem Text – mit Funden der frühmittelalterlichen Keramik (Nr. 32a, 70) sowie mit dem Menschenschädel (Nr. 31)

Abb 7. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber 1–3 vom Norden

Abb 8. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber 1–6 vom Norden

Abb 9. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber 11–13 vom Südosten

Abb 10. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber 11–13 vom Süden

Abb 11. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber 19–24 vom Osten

Abb 12. Hradiště nad Závistí. Sektoren von der Untersuchung im Raum des Tores A von dem latènezeitlichen Oppidum und dem frühmittelalterlichen Gräberfeld (Nachtrag zur Verteilung von keramischen Bruchstücken im Areal des Gräberfeldes)

Abb 13. Hradiště nad Závistí. Bruchstücke der frühmittelalterlichen Keramik aus Verschüttungen der Grabgruben und Objekten ohne Grabcharakter: 1 – Grab

7; 2 – Grab 9; 3, 4 – Obj. 70 und Umgebung; 5 – Grab 19; 6 – Obj. 32a und Umgebung

Abb 14–15. Hradiště nad Závistí. Bruchstücke der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Areal des Gräberfeldes (Sonden F 30 und F 31)

Abb 16. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, die Verteilung von Gräbern nach dem Geschlecht von Toten. 1 – Mann; 2 – Frau; 3 – Kind; 4 – leere Grube

Abb 17. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, die Grabgrube Nr. 12

Abb 18. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, die Grenze zwischen den Gräbern Nr. 11, 12

Abb 19. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber Nr. 5 (rechts) und Nr. 6

Abb 20. Hradiště nad Závistí. Ergebnisse der Radiokarbondatierung einer Probe vom Knochen aus dem Menschenschädel in der Grube 31 im Raum des Tores A, die definitiv die Zugehörigkeit des Schädels zur Latènezeit bestätigten.

Abb 21. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber mit Gefäßen (1 – keramische Gefäße; 2 – Eimer). Strichlinie: leere Grabgruben

Abb 22. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Gräber mit Messern. Strichlinie: leere Grabgruben

Abb 23–25. Hradiště nad Závistí. Bruchstücke von der frühmittelalterlichen Keramik aus der Sonde B 9

Abb 26. Hradiště nad Závistí. Grab 1: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – der Ohrring unter dem Schädel; 2 – das Eisenmesser; 3 – der beschlagene Eimer

Abb 27. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 1: das Messer (1), der Beschlag vom Eimer (2), der Ohrring mit Öse (3), der kleine Ring aus Horn (4a), die Glaskugel (4b) und der Eisengegenstand (Nadel?, 4c). Nr. 4a–c – vermutlich Intrusion aus älteren Schichten

Abb 28. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 2: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – der Schläfenring; 2 – zwei Glasperlen; 3 – das Keramikgefäß; 4 – Bruchstücke vom Eisengegenstand

Abb 29. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 2: das Keramikgefäß (1), Glasperlen (2a, b, 5), der Ohrring mit Öse (4) und einige Bruchstücke vom Eisengegenstand (3)

Abb 30. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 3: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser

Abb 31. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 3: das Messer (1)

Abb 32. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 4: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser

Abb 33. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 4: das Messer (1), der Kopf der Bronzenadel (2)

Abb 34. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 5: Plan und

Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser; 2 – der beschlagene Eimer

Abb. 35. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 5: das Messer (1), der Eimerbeschlag (2)

Abb. 36. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 6: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – zwei Ohrringe; 2, 3 – Ohrringe; 4 – sieben Glasperlen; 5 – Keramikgefäß

Abb. 37. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 6: Ohrringe mit Öse (1a–d), Glasperlen (2a–c, 3a–d), das Keramikgefäß (4)

Abb. 38. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 7: Plan. Legende zum Plan: 1 – drei Bernsteinperlen; 2 – 31 Glasperlen; 3 – vier Ohrringe; 4 – das Eisenmesser; 5 – der Stein über dem Skelett

Abb. 39. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 7: Ohrringe mit Öse (1a–c), Glasperlen (2), Bernsteinperlen (3a–c), Bruchstücke vom Messer (4)

Abb. 40. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 8: Plan. Legende zum Plan: 1 – die Eisenaxt; 2 – das Brett

Abb. 41. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 8: die Eisenaxt (1)

Abb. 42. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 10: Plan. Legende zum Plan: 1 – der beschlagene Eimer

Abb. 43. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 10: der Eimerbeschlag (1)

Abb. 44. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 11: Plan. Legende: 1, 2 – das Eisenmesser; 3 – das Keramikgefäß; 4 – das Holz

Abb. 45. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 11: Geländebilder

Abb. 46. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 11: Messer (1, 2), das Keramikgefäß (3)

Abb. 47. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 12: Plan und Geländebild. Legende zum Plan: 1 – der Schläfenring; 2 – die Gürtelschnalle aus Eisen; 3, 4 – Eisenmesser

Abb. 48. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 12: zwei Messer (1, 2), die Gürtelschnalle aus Eisen mit Nadel (3), der s-förmige Schläfenring (4)

Abb. 49. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 13: Plan und Geländebild. Legende zum Plan: 1 – der Kinderschädel (Strichlinie)

Abb. 50. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 14: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser; 2 – das Holz; 3 – der Bandbeschlag aus Eisen

Abb. 51. Hradiště nad Závistí. Funde aus dem Grab Nr. 14: das Messer (1), der Bandbeschlag aus Eisen (2)

Abb. 52. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 15: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – zwei Bernsteinperlen (unter dem Schädel); 2 – die Glasperle (unter dem Schädel); 3 – das Eisenmesser; 4 – das Keramikgefäß

Abb. 53. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 15: das Keramikgefäß (1), das Messer (2), zwei Bernsteinperlen (3a, b), die Glasperle (4)

Abb. 54. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 17: Plan und Geländebild. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser; 2 – der Sarg

Abb. 55. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 17: das Messer (1)

Abb. 56. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 18: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Eisenmesser

Abb. 57. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 18: das Messer (1)

Abb. 58. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 20: Plan und Geländebild. Legende zum Plan: 1 – das Keramikgefäß; 2 – das Holz

Abb. 59. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 20: das Keramikgefäß mit Bodenmarke (1)

Abb. 60. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 21: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1, 2 – Schläfenringe; 3 – das Eisenmesser; 4 – der beschlagene Eimer; 5 – das Holz

Abb. 61. Hradiště nad Závistí. Funde aus Grab Nr. 21: zwei s-förmige Schläfenringe – (1a, b), das Messer (2), der Eimerbeschlag (3)

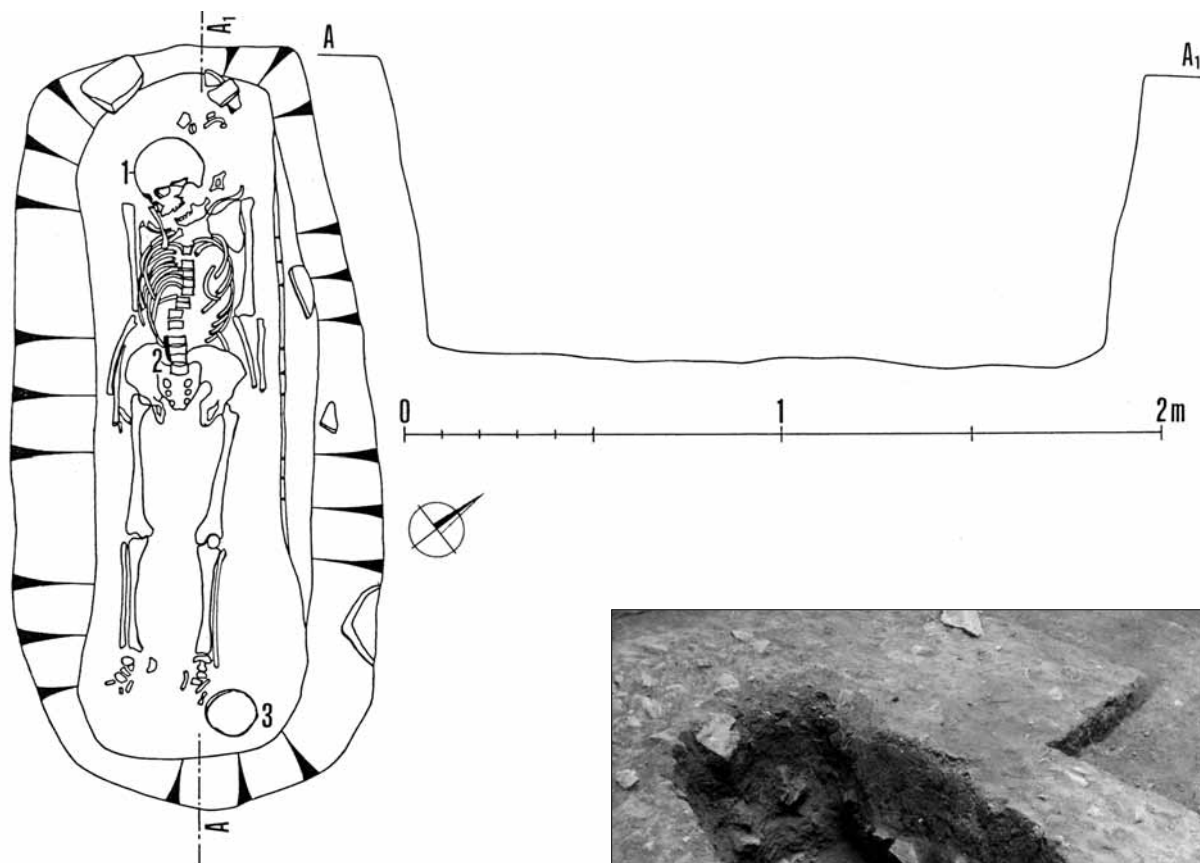
Abb. 62. Hradiště nad Závistí. Grab Nr. 22: Plan und Geländebilder. Legende zum Plan: 1 – das Keramikgefäß

Abb. 63. Hradiště nad Závistí. Fund aus Grab Nr. 22: das Keramikgefäß (1)

Abb. 64.-68. Hradiště nad Závistí. Gräber (?) Nr. 9, 16, 19, 23, 24

Taf. 1. Hradiště nad Závistí. Das frühmittelalterliche Gräberfeld, Übersicht von Grabbeigaben

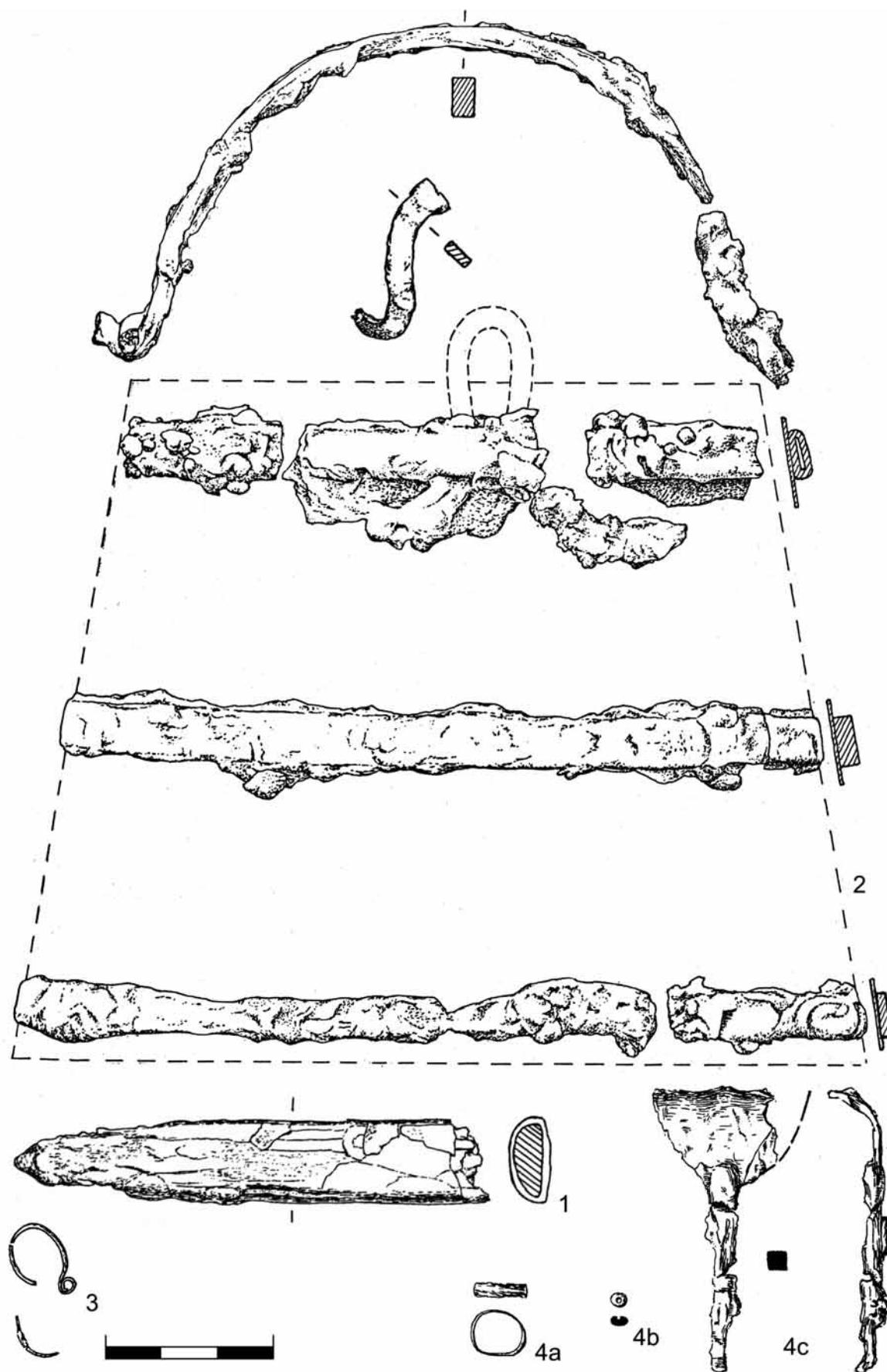
Fototaf. 3. Hradiště nad Závistí. 1 – Luftbild (Pfeil = Gräberfeld); 2 – Glasperlen aus Grab 2; 3 – Glasperlen aus Grab 6; 4 – Glas- und Bernsteinperlen aus Grab 7; 5 – Glas- und Bernsteinperlen aus Grab 15

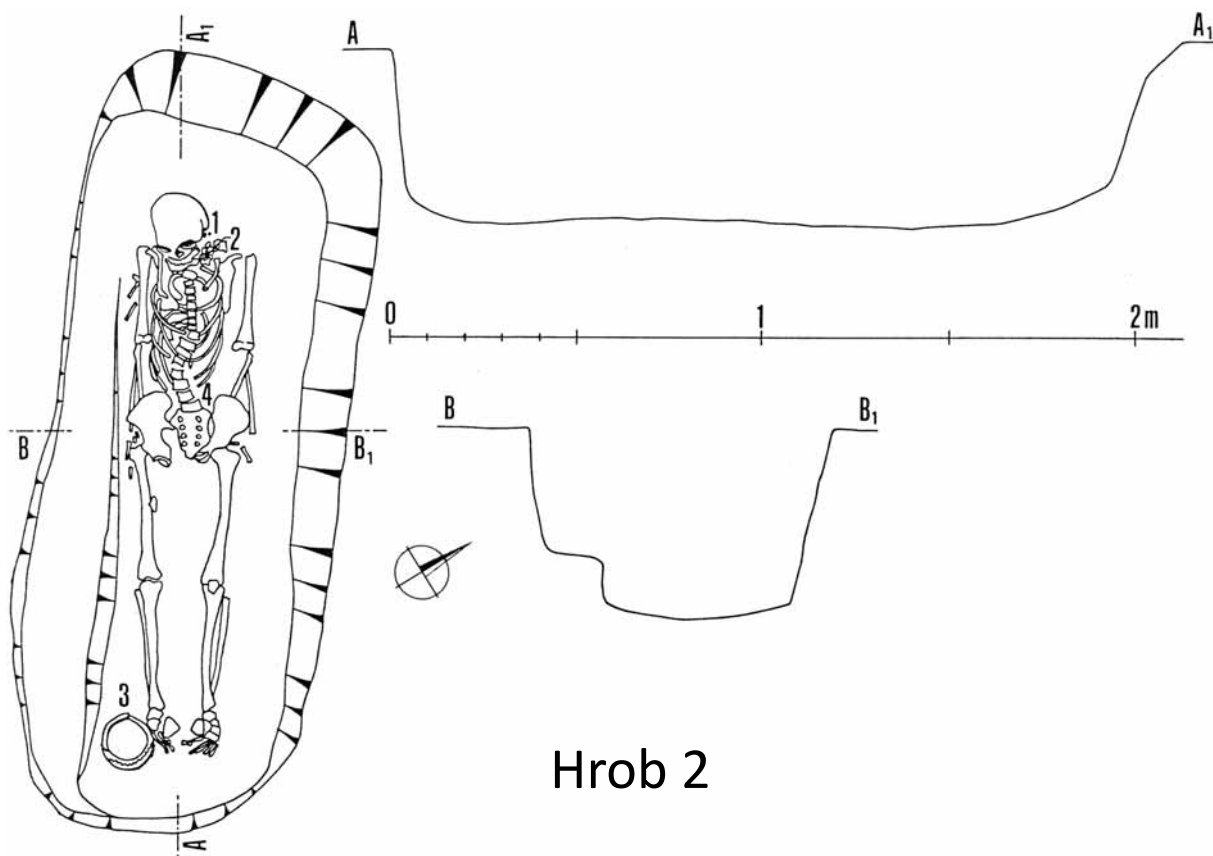
Hrob 1

Obr. 26. Hradiště nad Závistí. Hrob 1: plán a terénní snímky.
 Legenda k plánu: 1 – náušnice pod lebkou; 2 – železný nůž; 3 – okované vědro

Obr. 27. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 1: nůž (1), kování vědra (2); náušnice s očkem (3); kroužek z rohoviny (4a), skleněná kulička (4b) a železný předmět (jehlice?, 4c). Č. 4a–c – patrně intruze ze starších vrstev

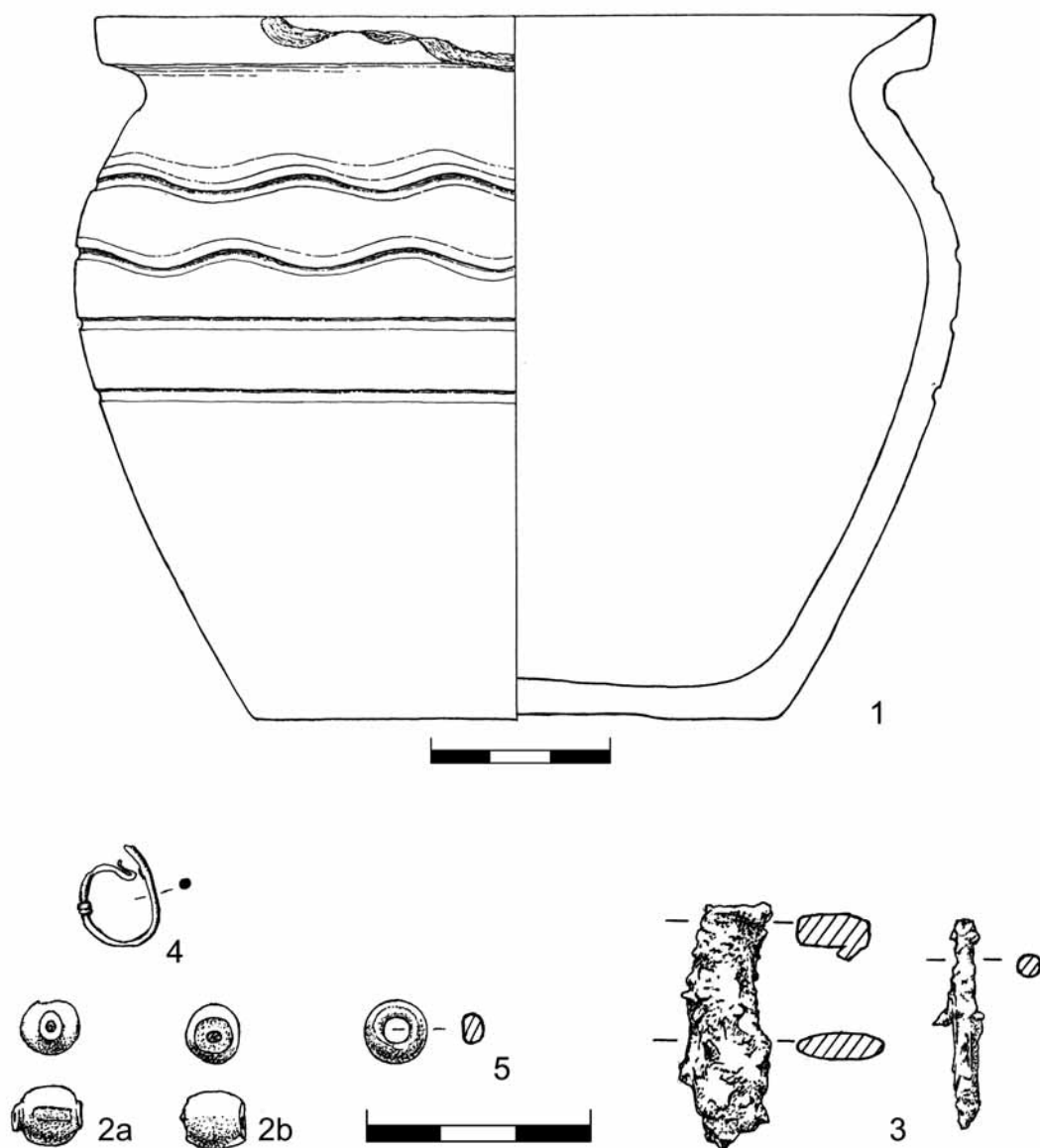

Hrob 2

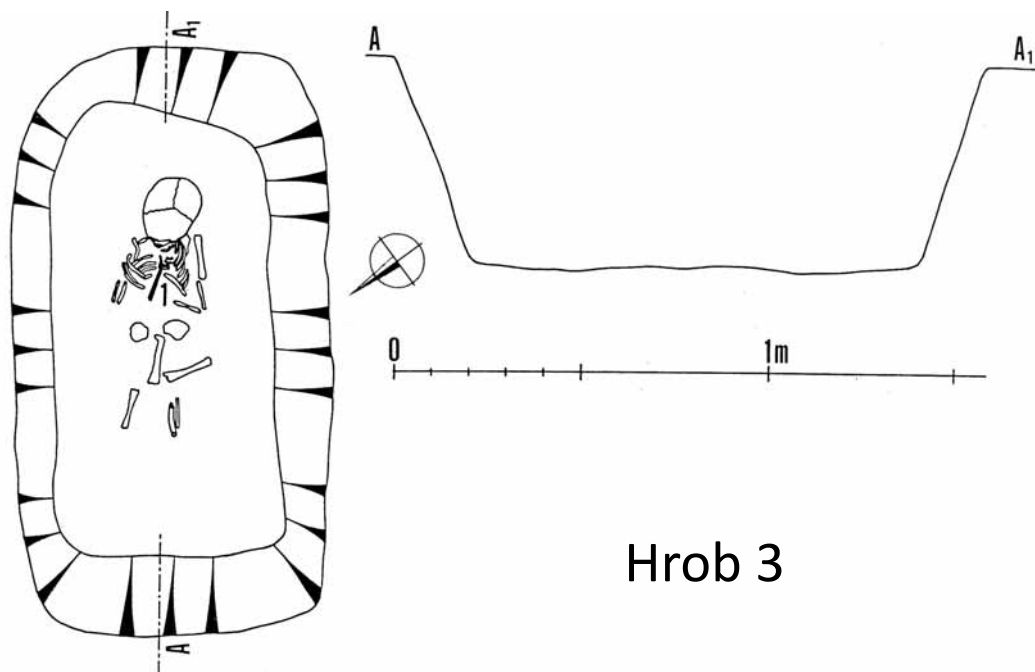

Obr. 28. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 2: plán a terénní snímky.

Legenda k plánu: 1 – záušnice; 2 – dva skleněné korálky; 3 – keramická nádoba; 4 – zlomky železného předmětu

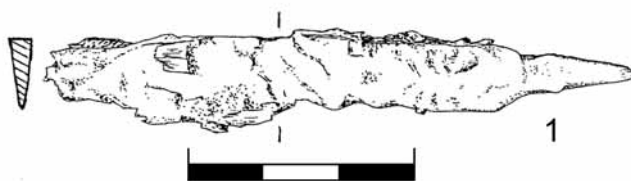
Obr. 29. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 2: keramická nádoba (1), skleněné korálky (2a,b, 5); náušnice s očkem (4) a železný předmět ve zlomcích (3)

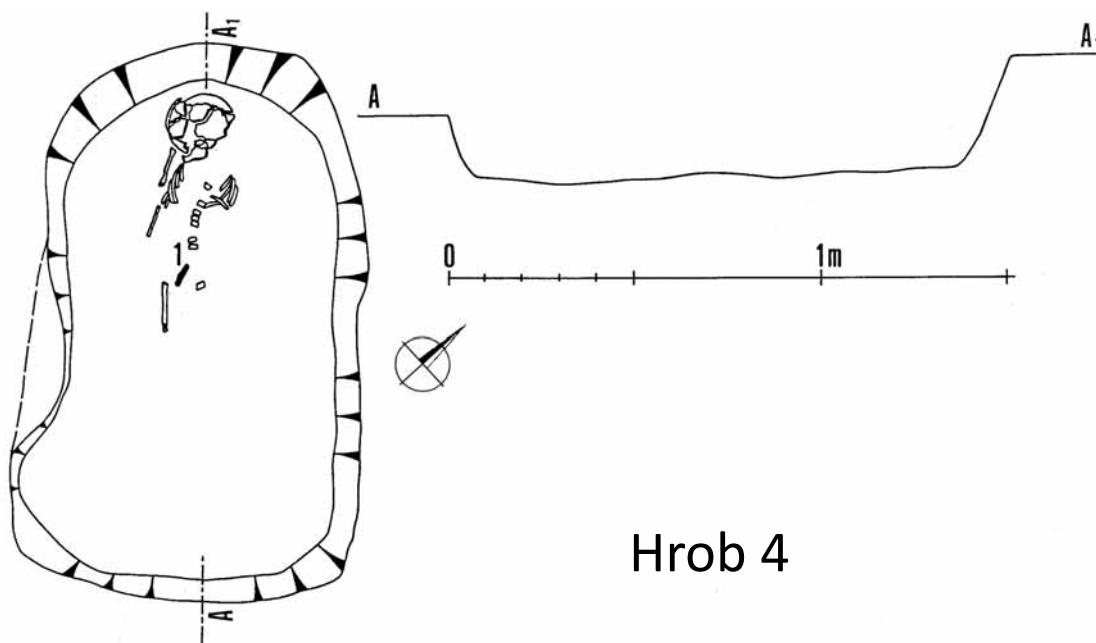
Hrob 3

Obr. 30. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 3: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – železný nůž

Obr. 31. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 3: nůž (1)

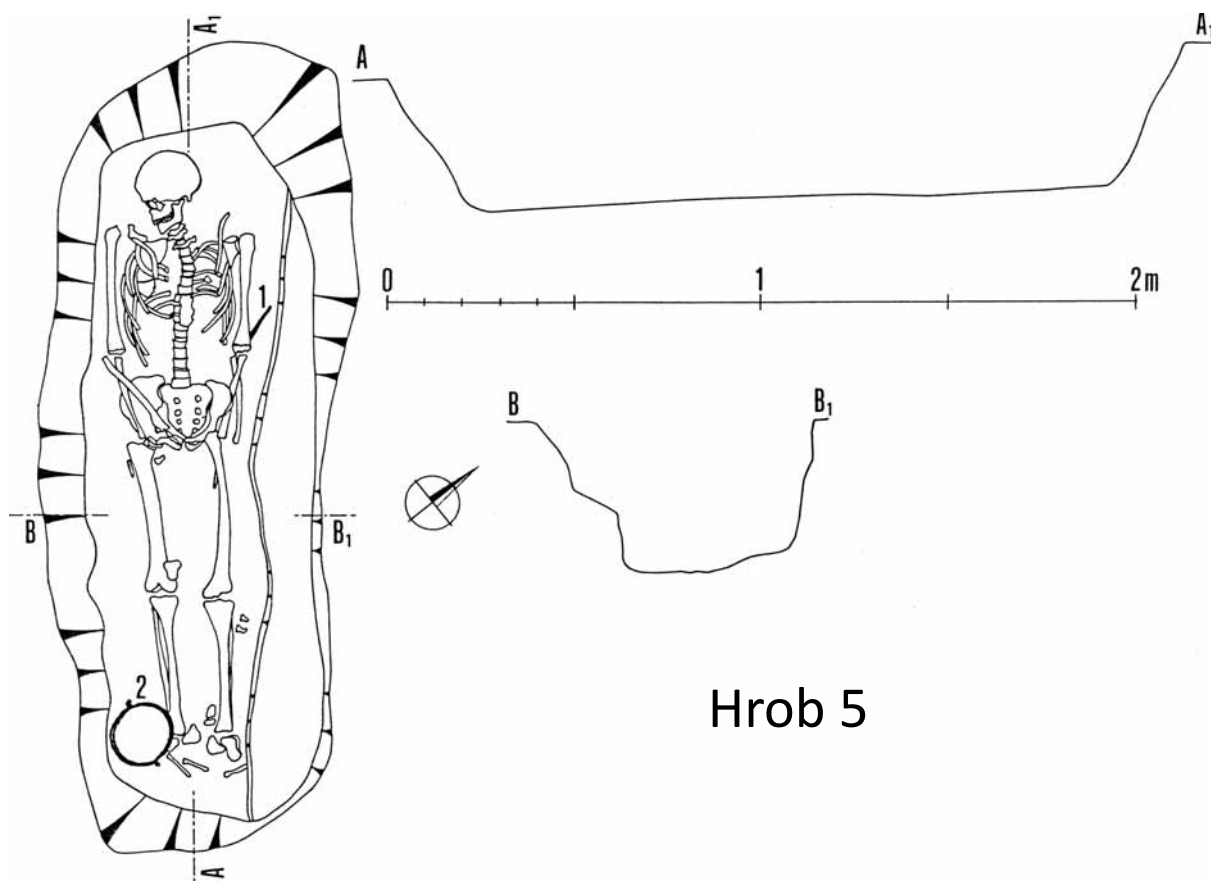
Hrob 4

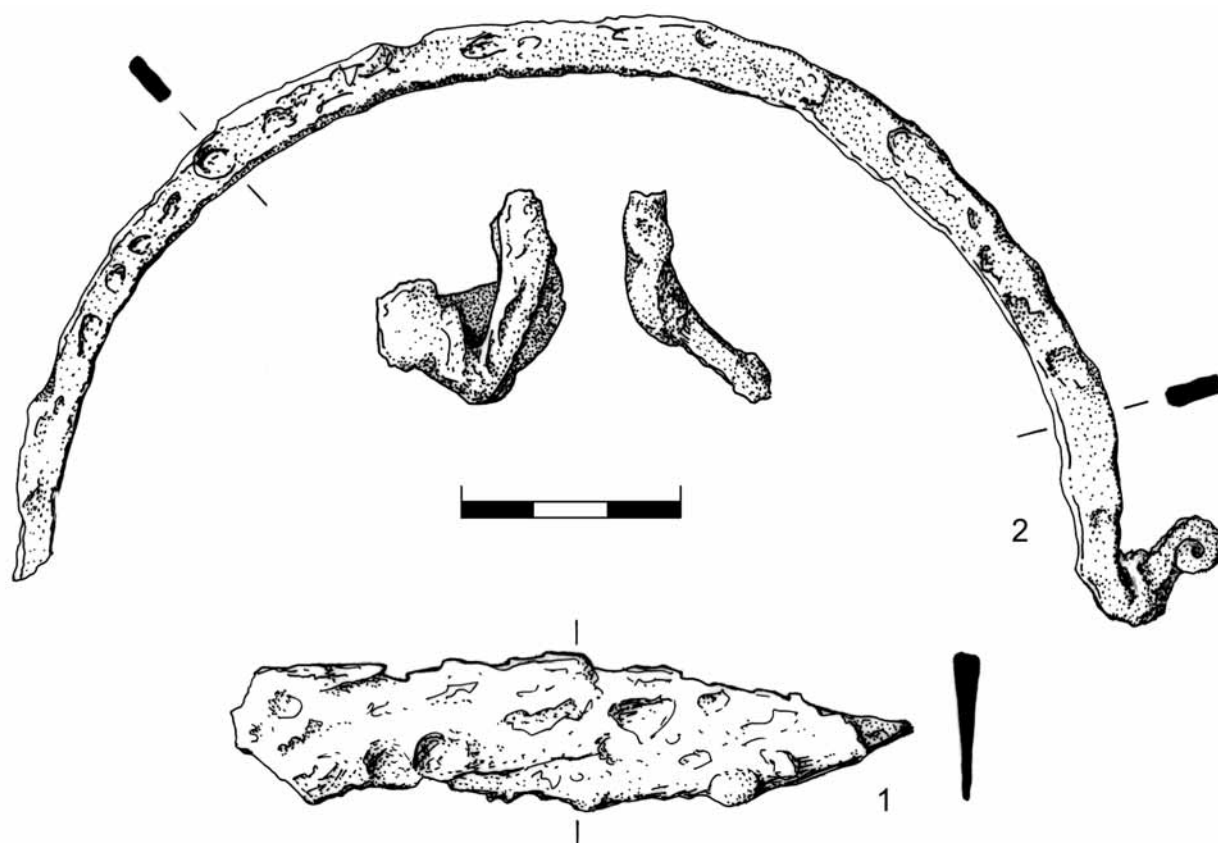
Obr. 32. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 4: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – železný nůž

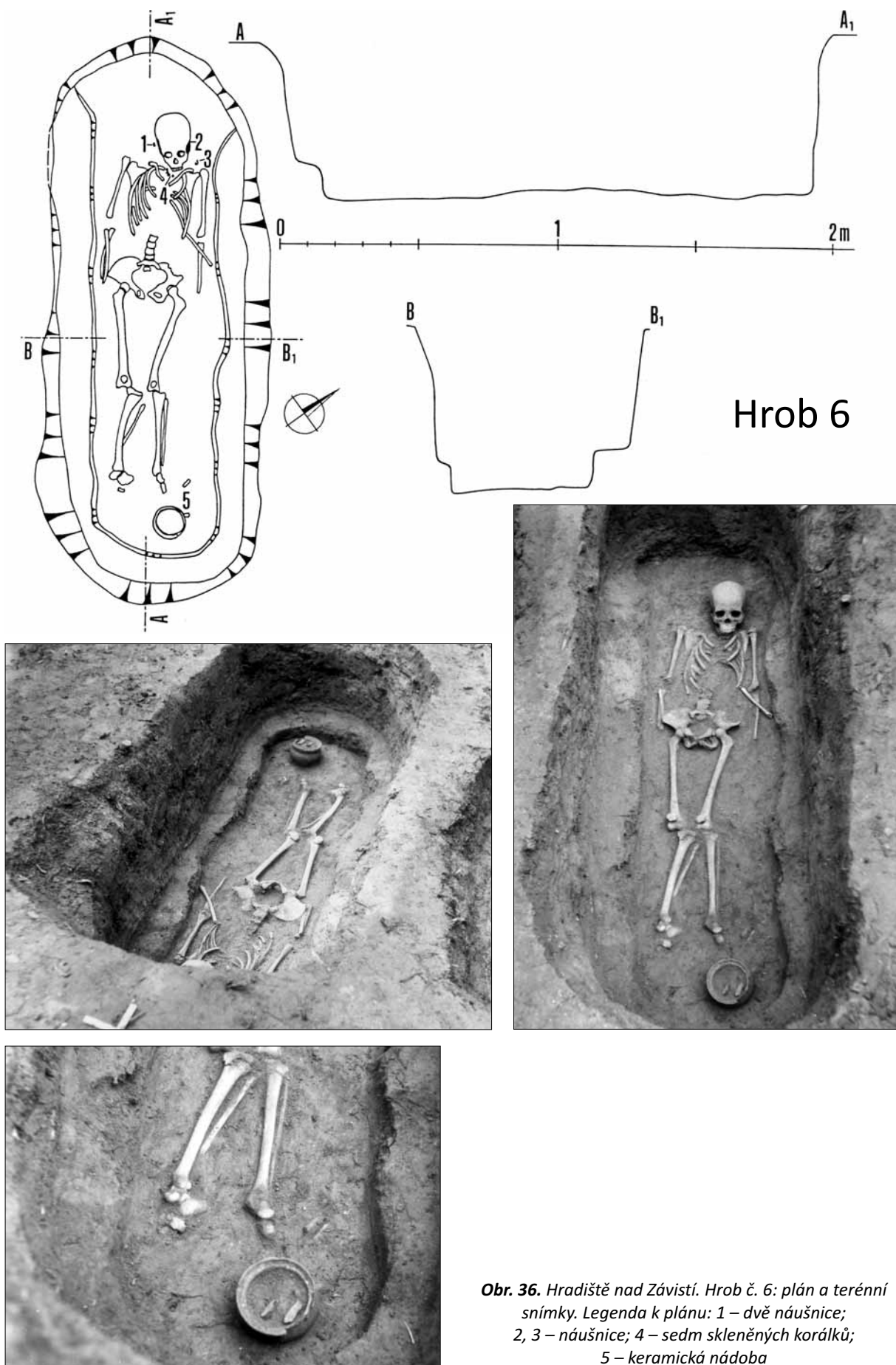
Obr. 33. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 4: nůž (1), hlavice bronzové jehlice (2)

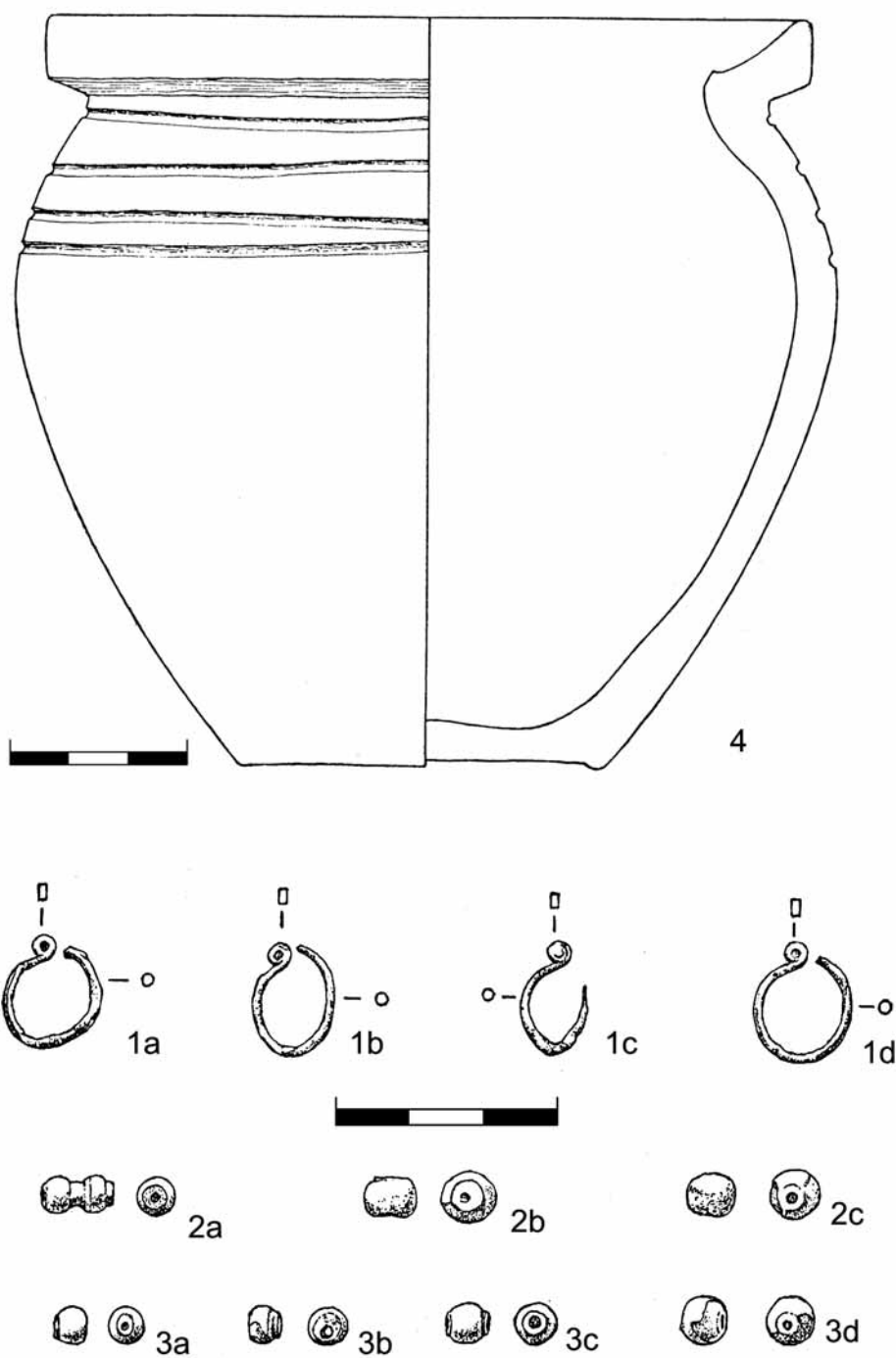

Obr. 34. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 5: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – železný nůž; 2 – okované vědro

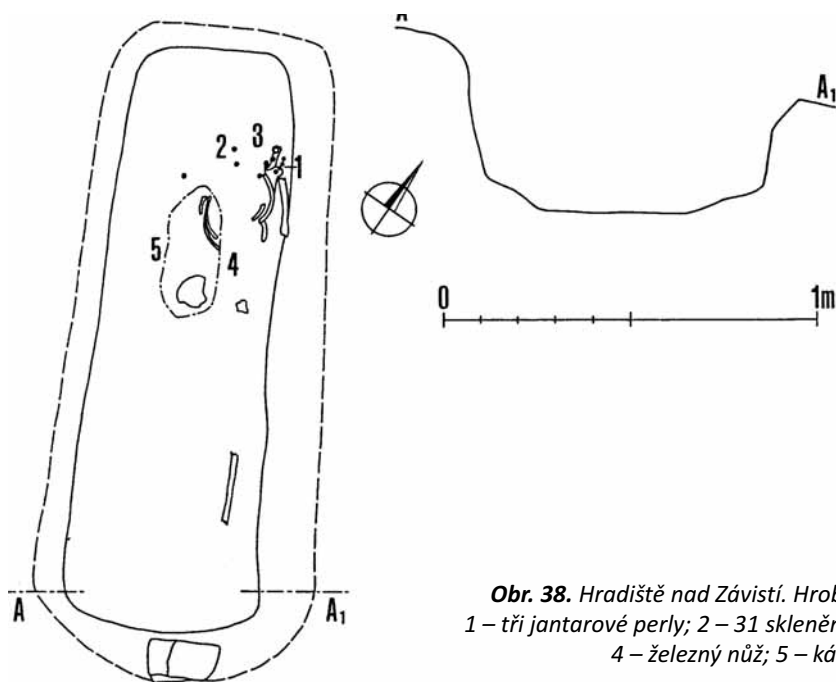

Obr. 35. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 5: nůž (1), kování vědra (2)

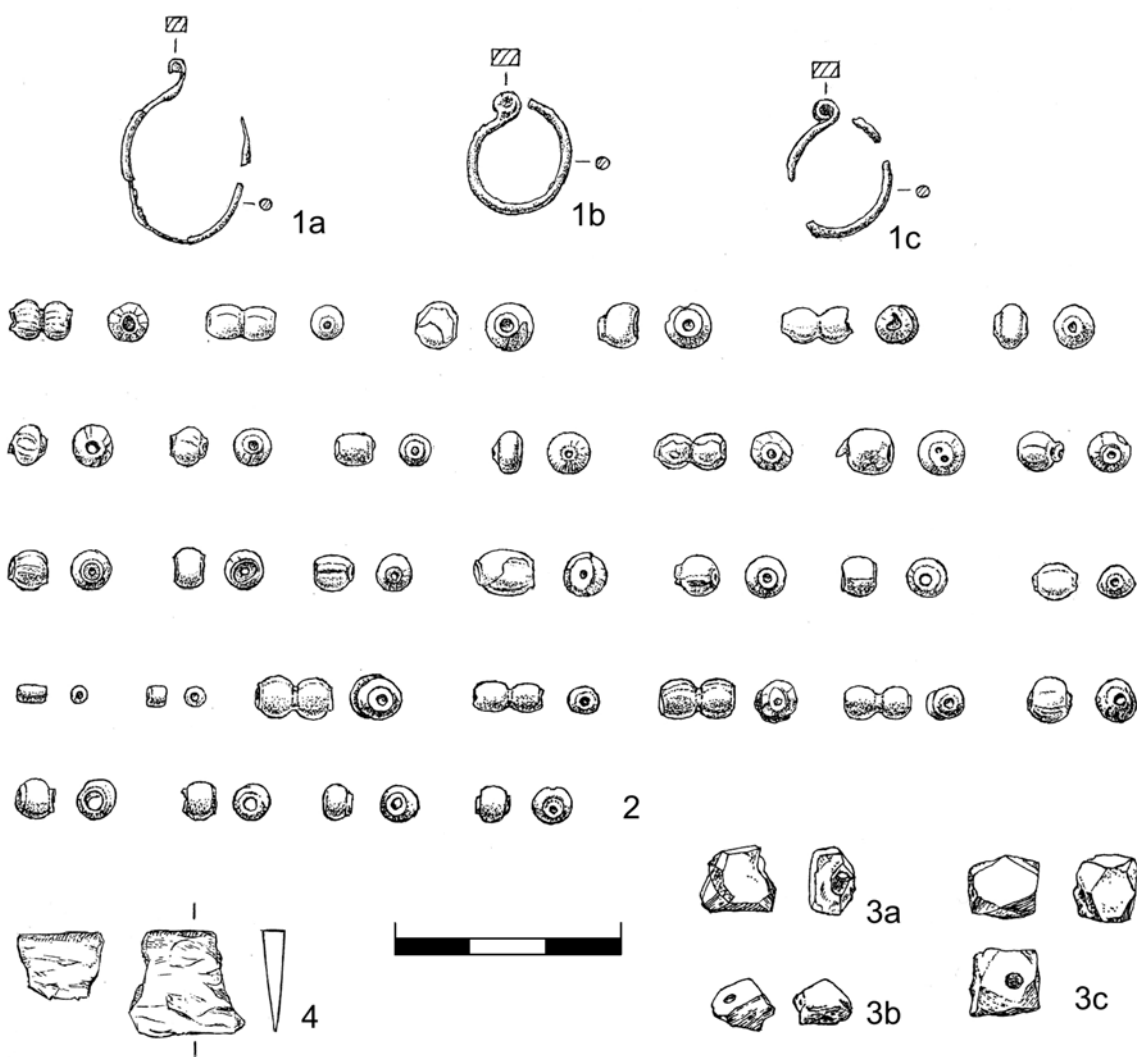

Obr. 37. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 6: náušnice s očkem (1a–d), skleněné korálky (2a–c, 3a–d), keramická nádoba (4)

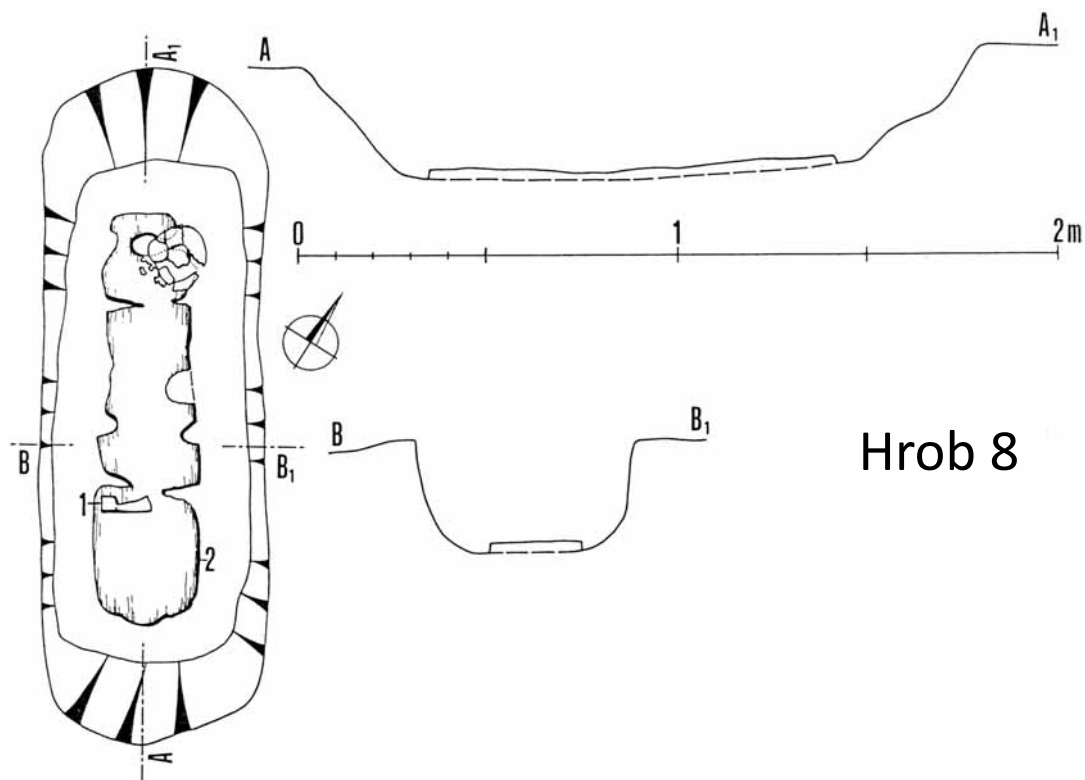

Hrob 7

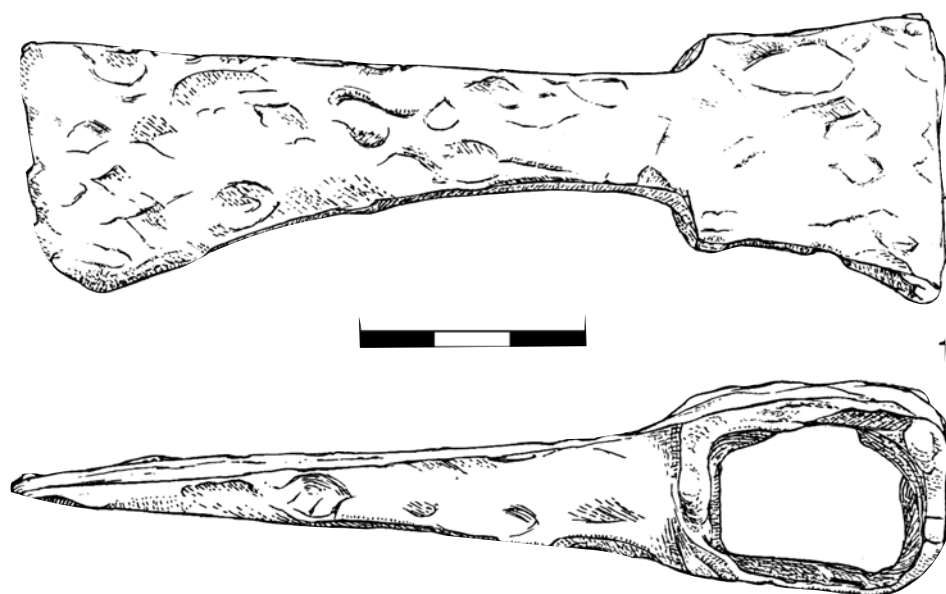
Obr. 38. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 7: plán. Legenda k plánu:
1 – tři jantarové perly; 2 – 31 skleněných korálků; 3 – čtyři náušnice;
4 – železný nůž; 5 – kámen nad kostrou

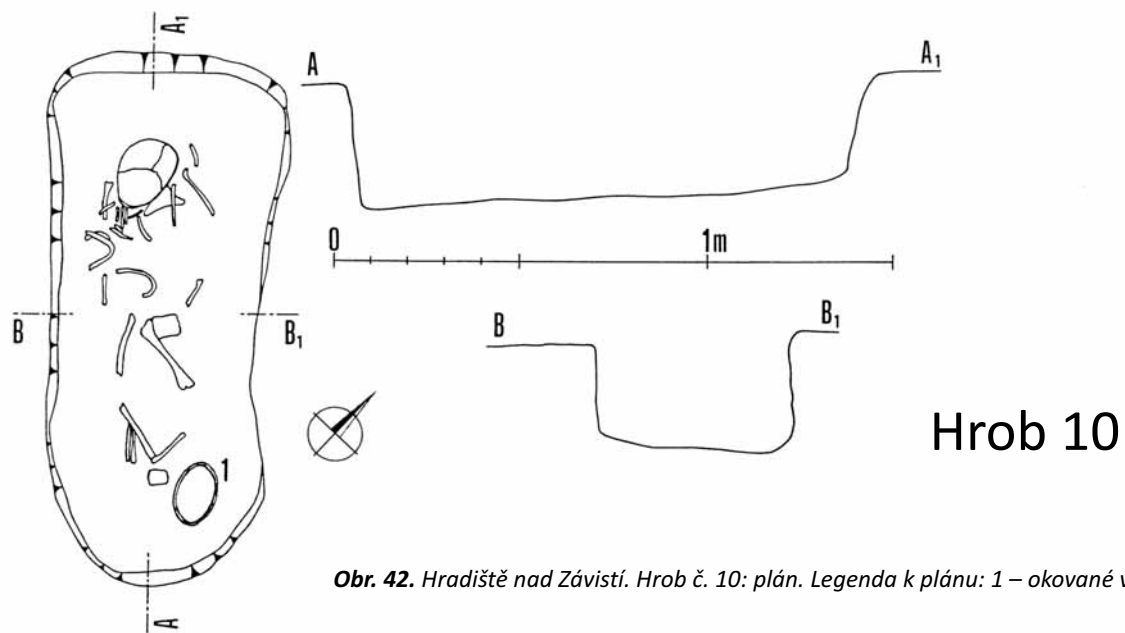
Obr. 39. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 7: náušnice s očkem (1a–c), skleněné korálky (2), jantarové perly (3a–c); zlomky nože (4)

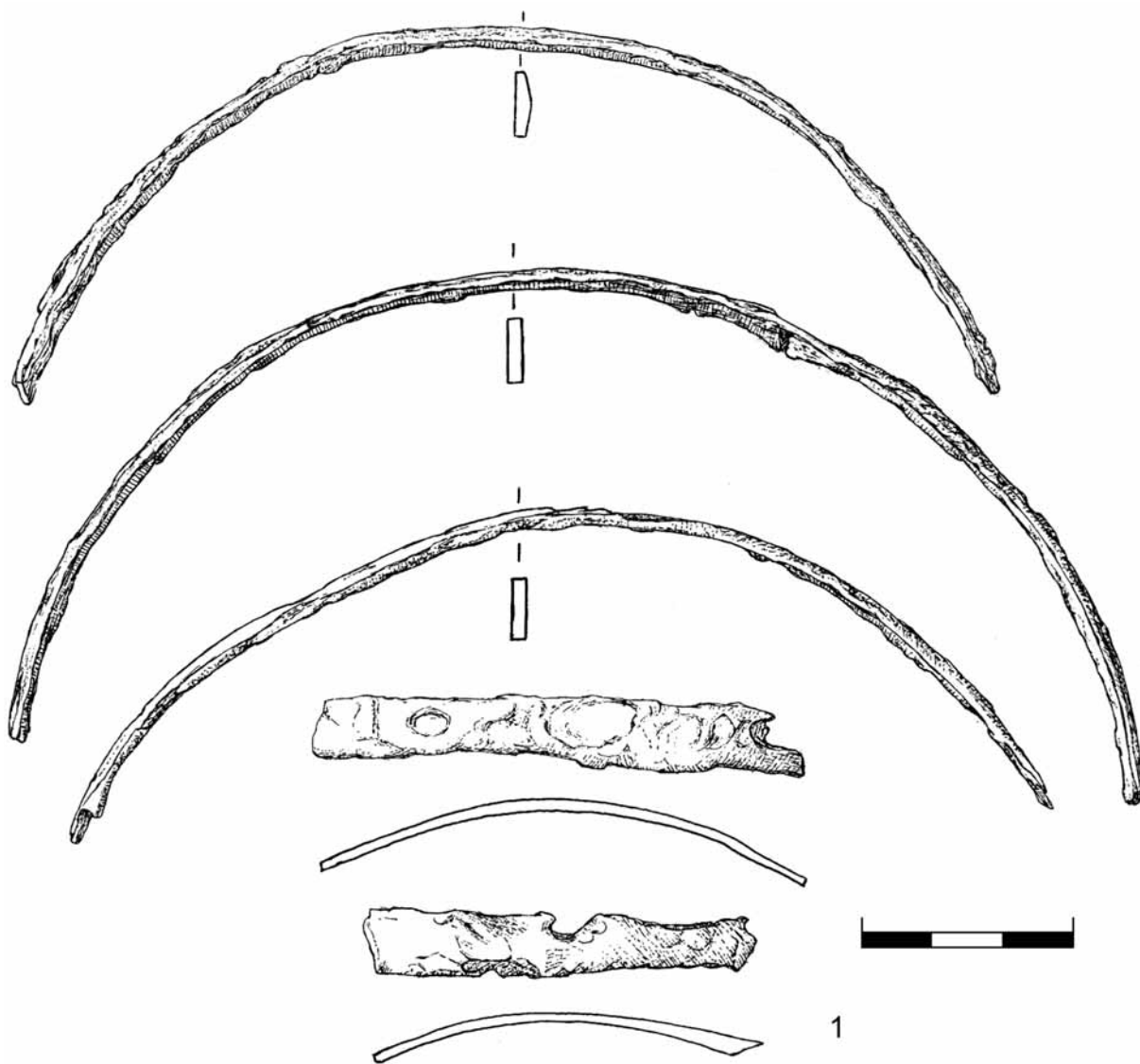
Obr. 40. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 8: plán. Legenda k plánu: 1 – železná sekera; 2 – prkno

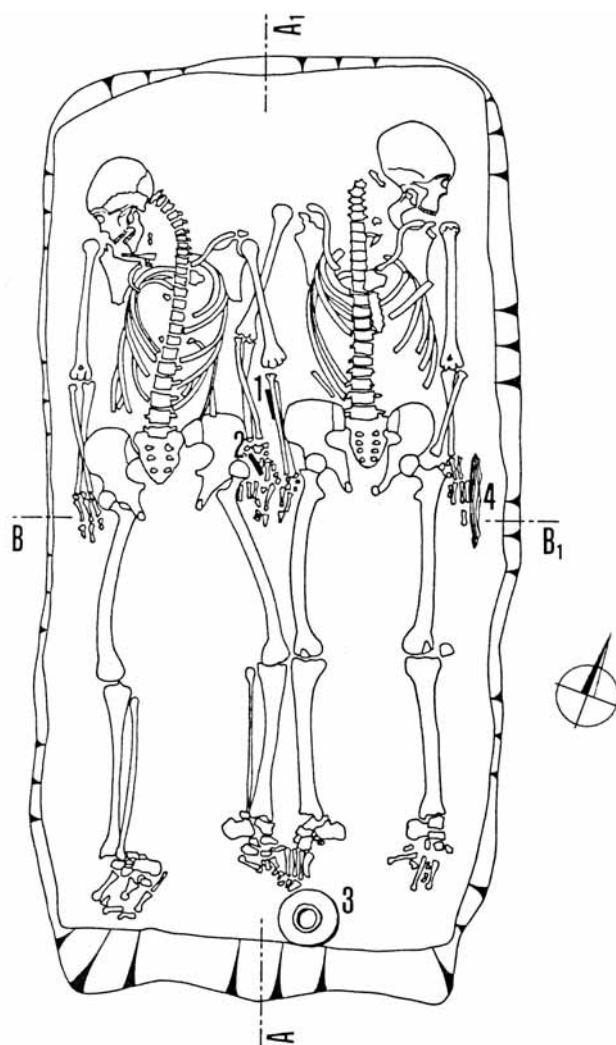
Obr. 41. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 8: železná sekera (1)

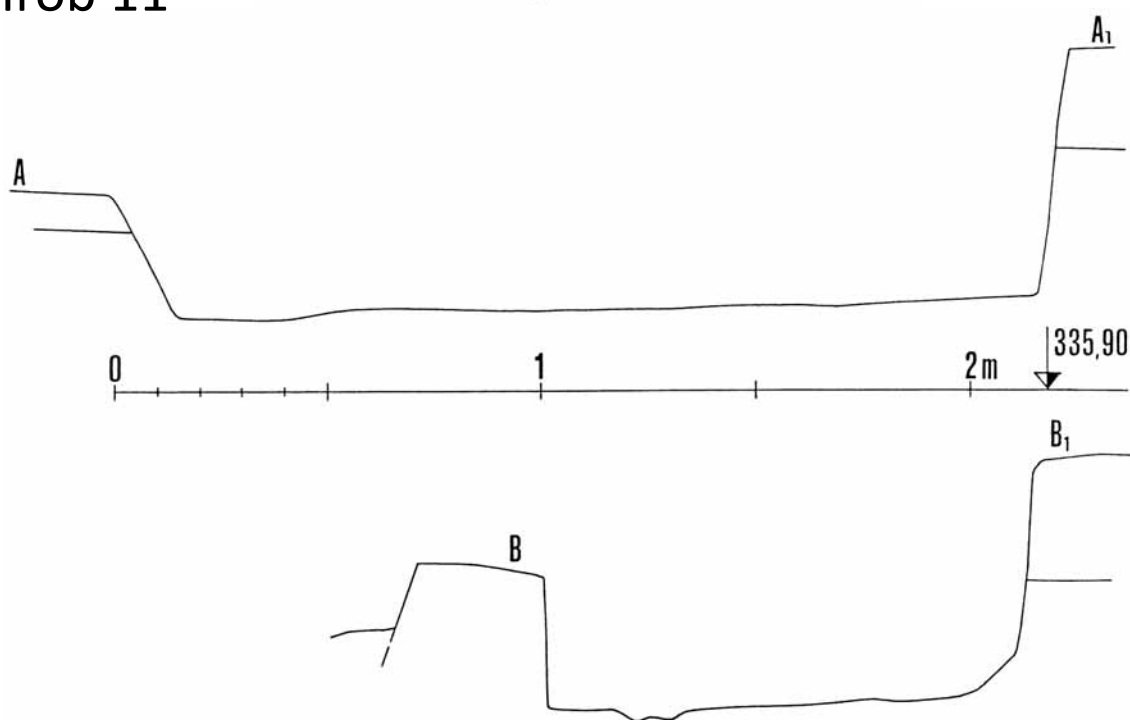
Obr. 42. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 10: plán. Legenda k plánu: 1 – okované vědro

Obr. 43. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 10: kování vědra (1)

Hrob 11

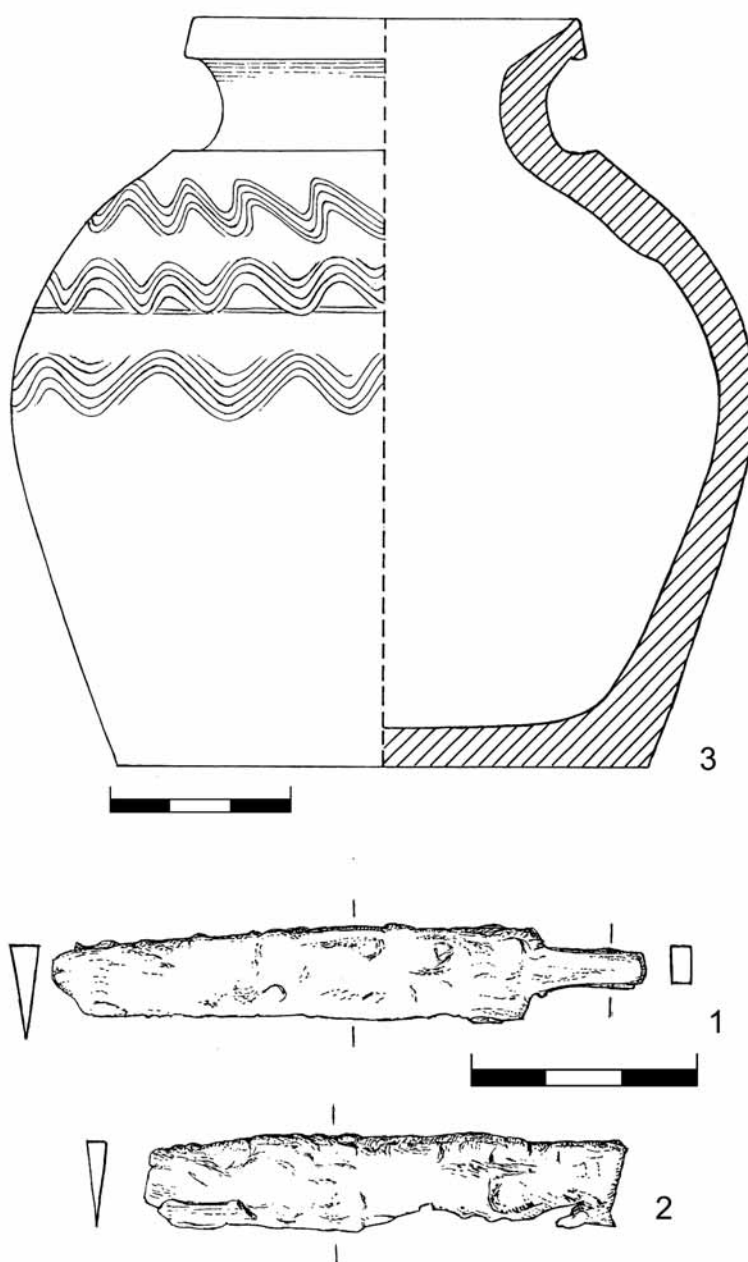
Obr. 44. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 11: plán. Legenda: 1, 2 – železné nože; 3 – keramická nádoba; 4 – dřevo

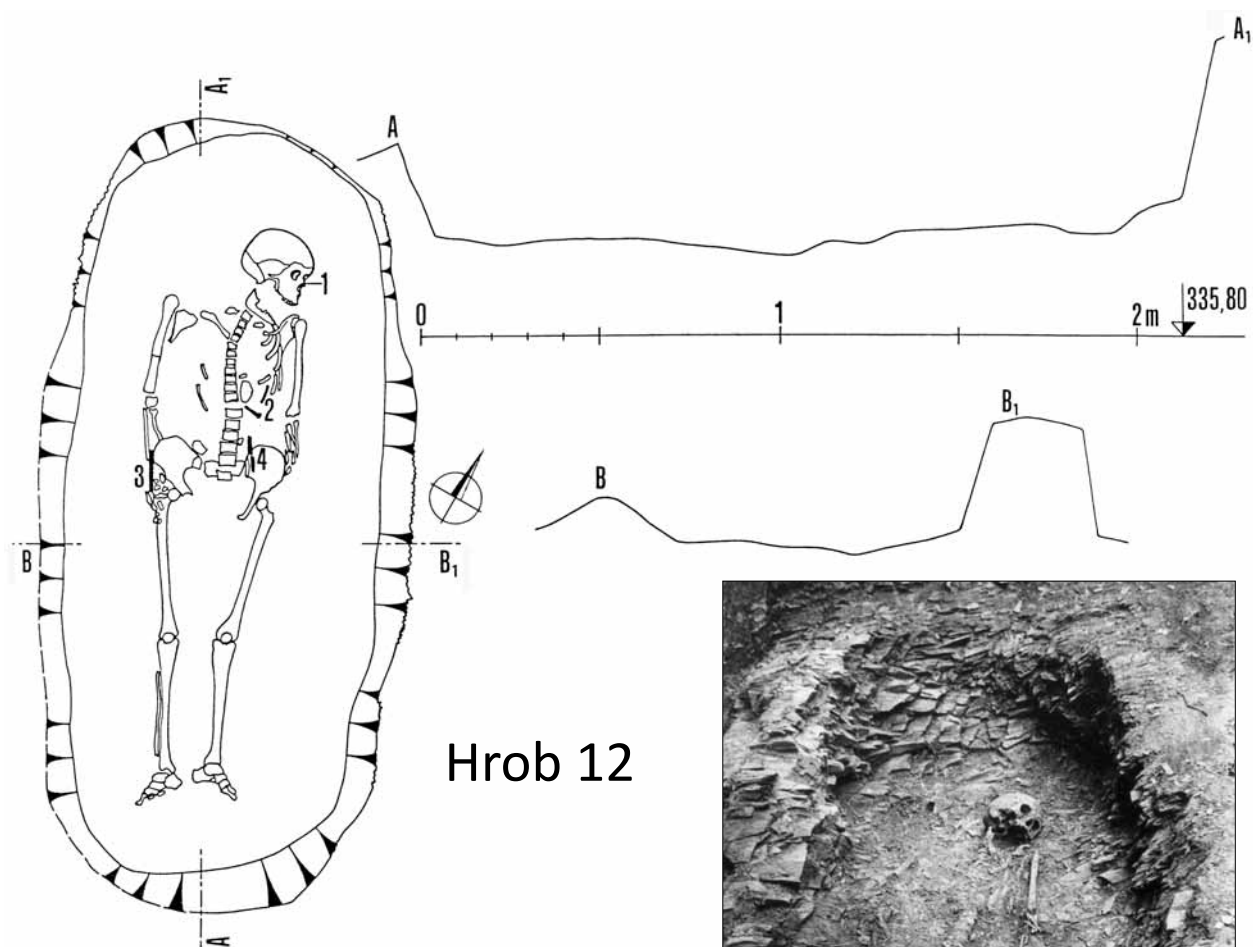
Hrob 11

Obr. 45. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 11: terénní snímky

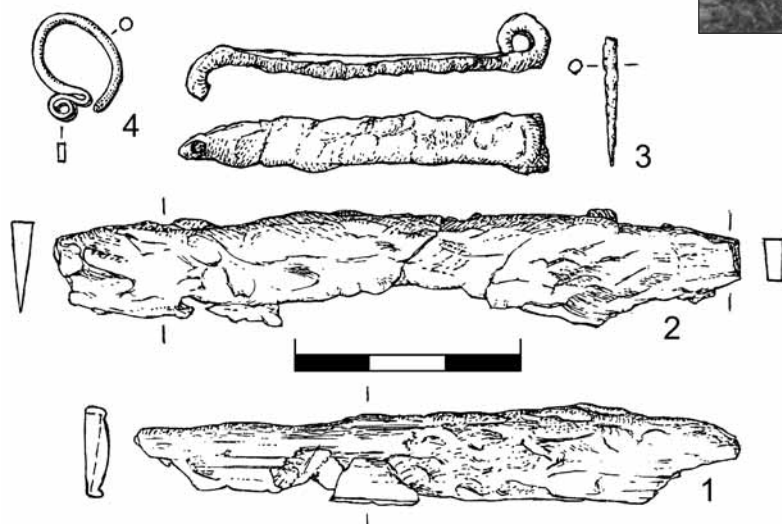

Obr. 46. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 11: nože (1, 2), keramická nádoba (3)

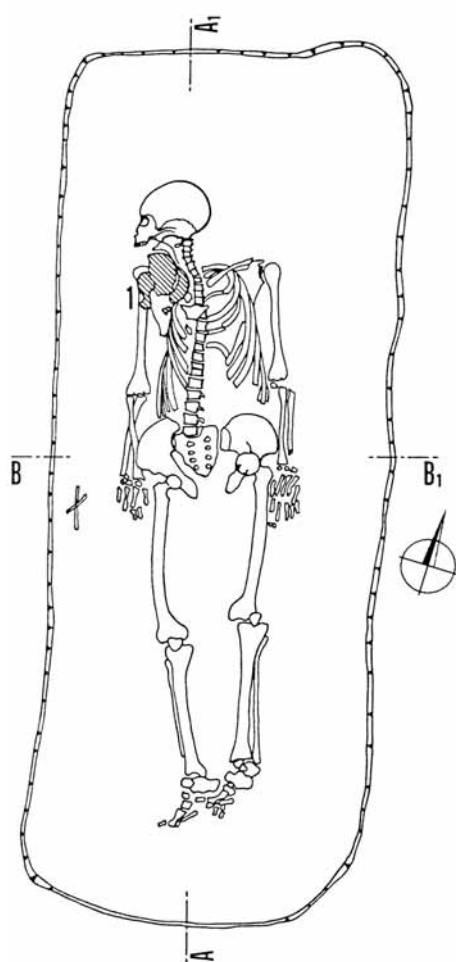

Hrob 12

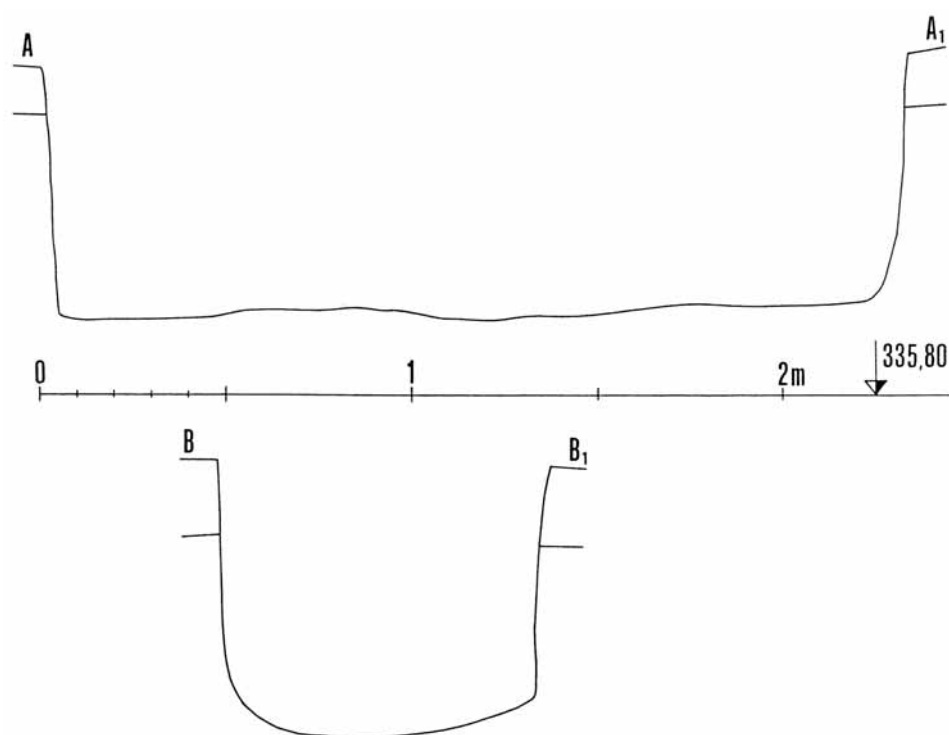
Obr. 47. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 12: plán a terénní snímek. Legenda k plánu: 1 – záušnice; 2 – železná zápona; 3, 4 – železné nože

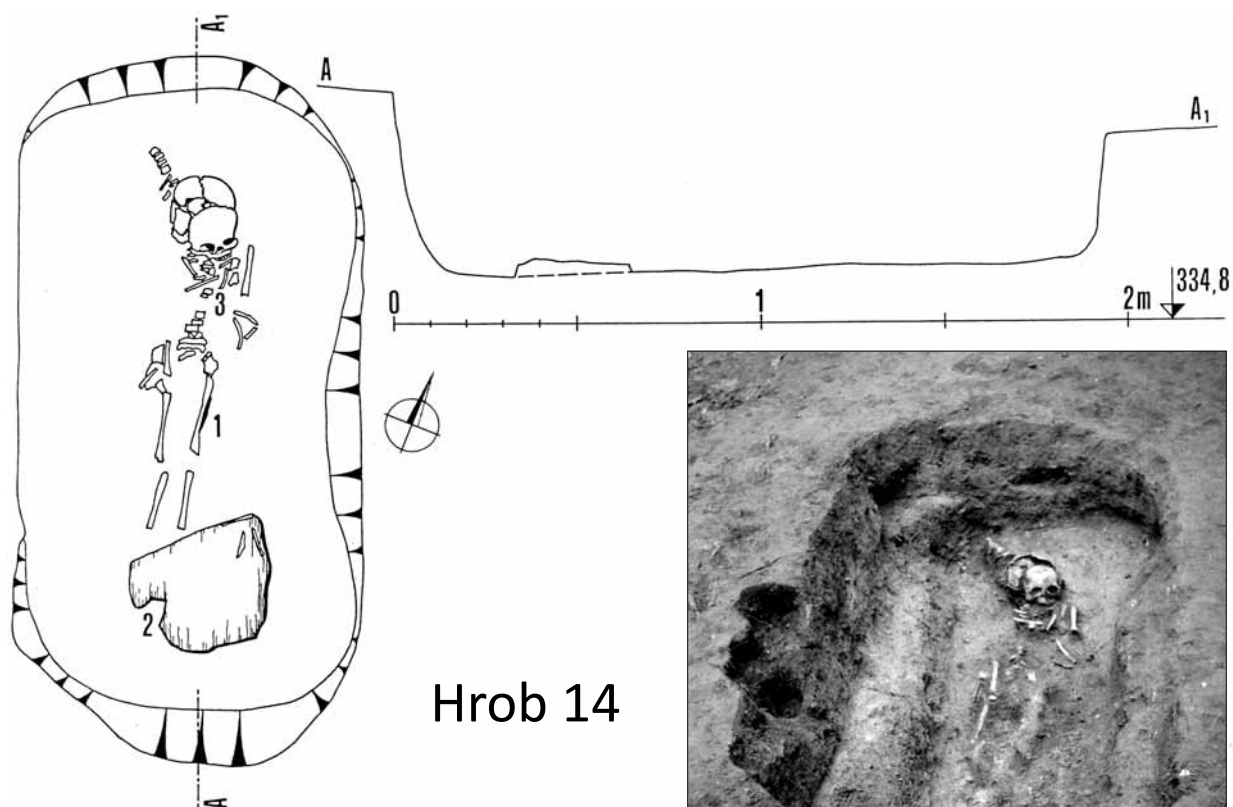
Obr. 48. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 12: dva nože (1, 2), železná zápona s jehlou (3); esovitá záušnice (4)

Hrob 13

Obr. 49. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 13: plán a terénní snímek. Legenda k plánu: 1 – lebka dítěte (šrafovaně)

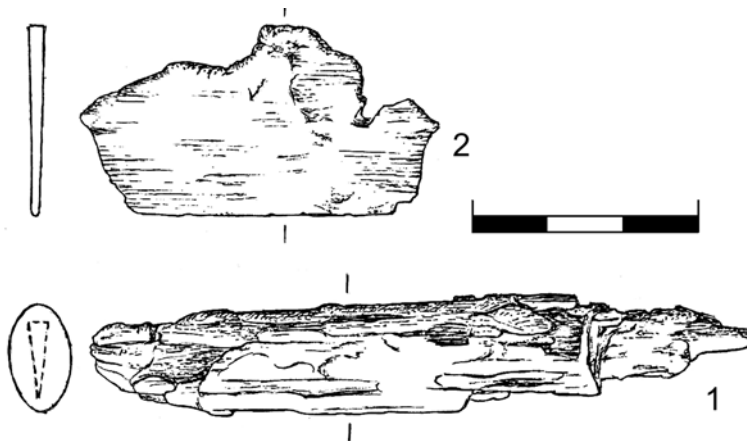

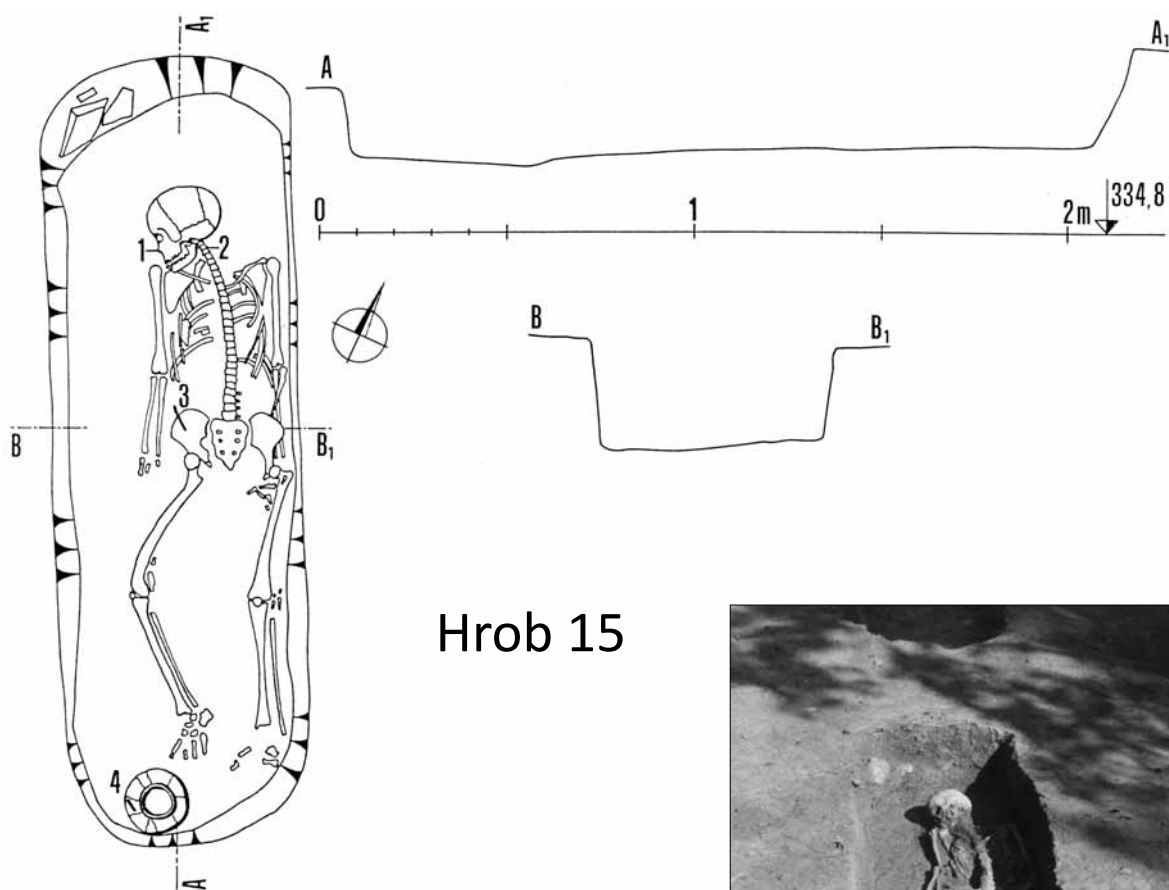
Hrob 14

Obr. 50. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 14: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – železný nůž; 2 – dřevo; 3 – železné páskové kování

Obr. 51. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 14: nůž (1), železné páskové kování (2)

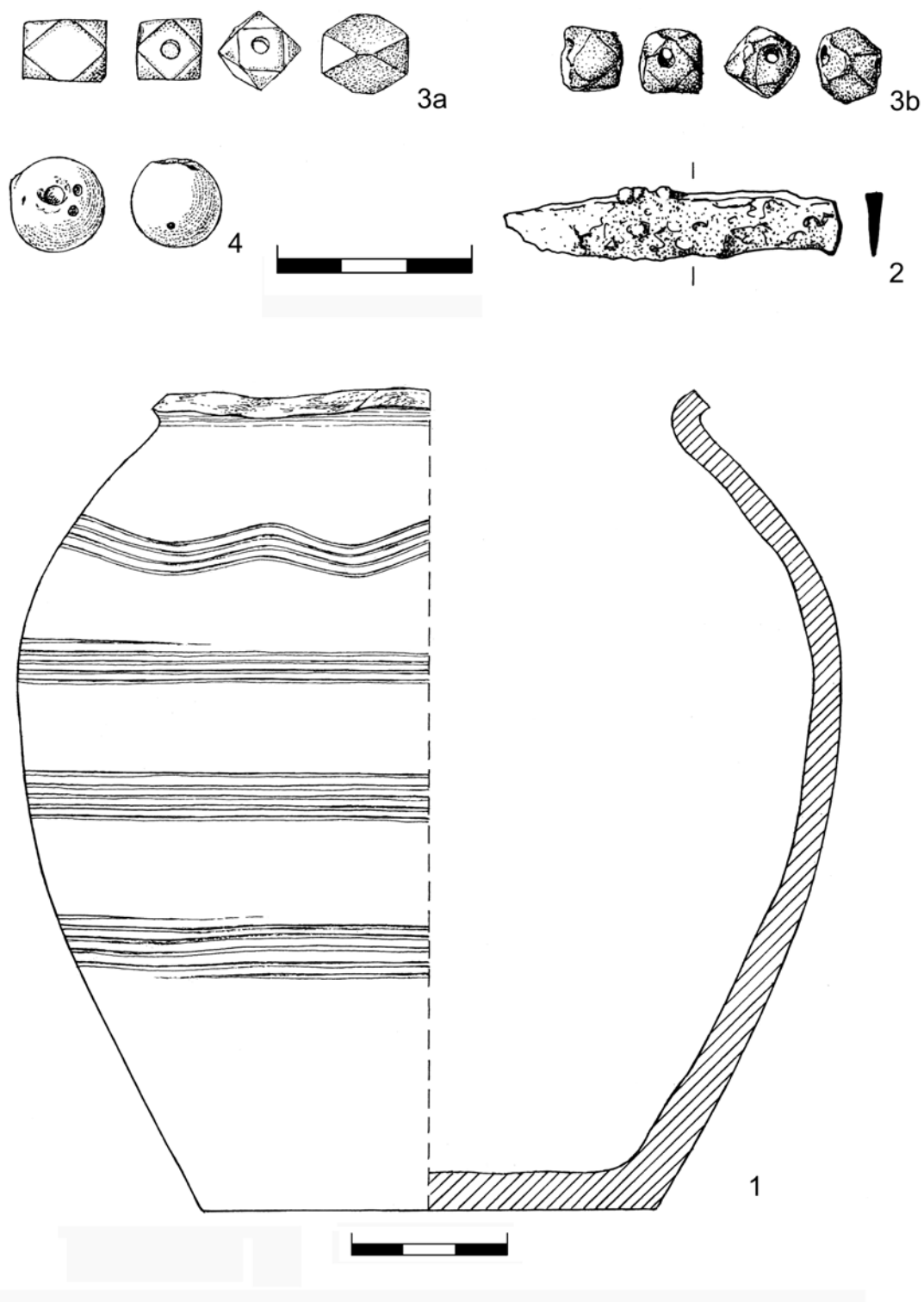

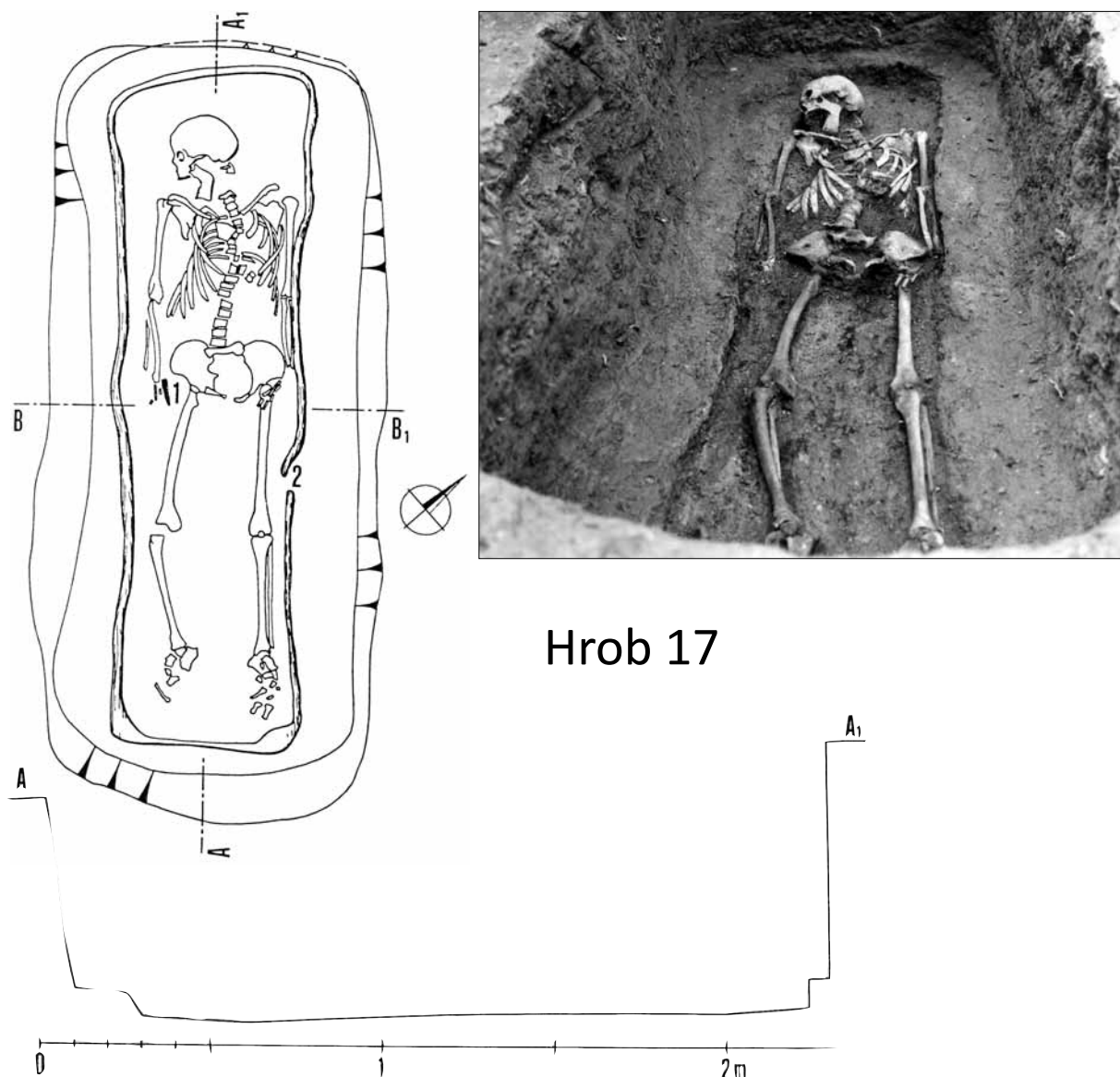
Hrob 15

Obr. 52. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 15: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – dvě jantarové perly (pod lebkou); 2 – skleněný korálek (pod lebkou); 3 – železný nůž; 4 – keramická nádoba

Obr. 53. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 15: keramická nádoba (1), nůž (2), dvě jantarové perly (3a,b), skleněný korálek (4)

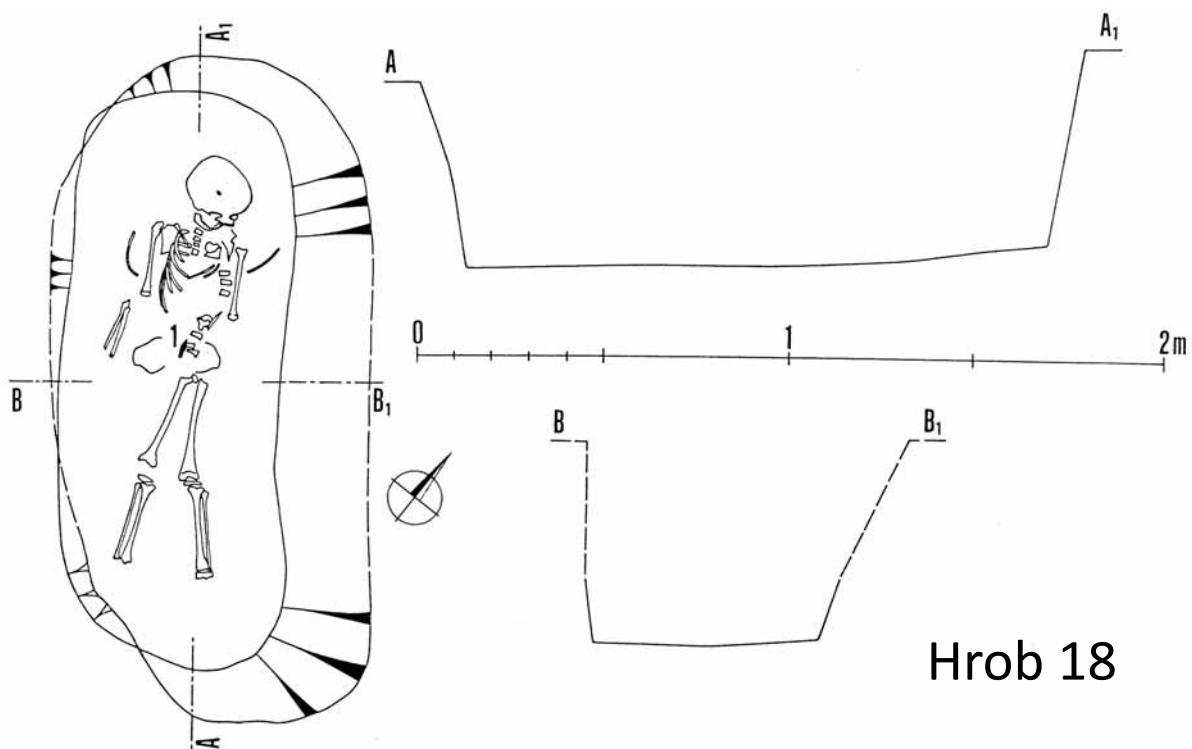

Hrob 17

Obr. 54. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 17: plán a terénní snímek. Legenda k plánu: 1 – železný nůž; 2 – rakev

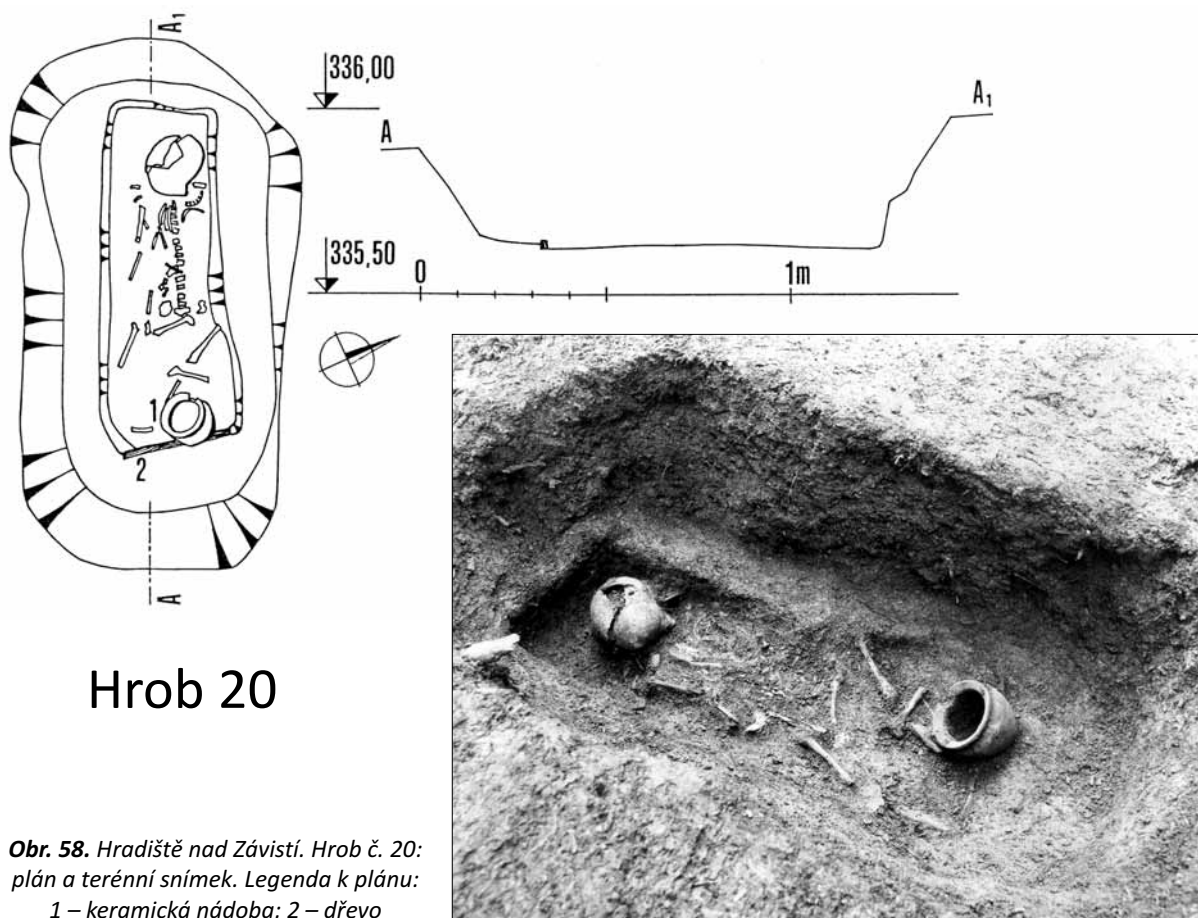
Obr. 55. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 17: nůž (1)

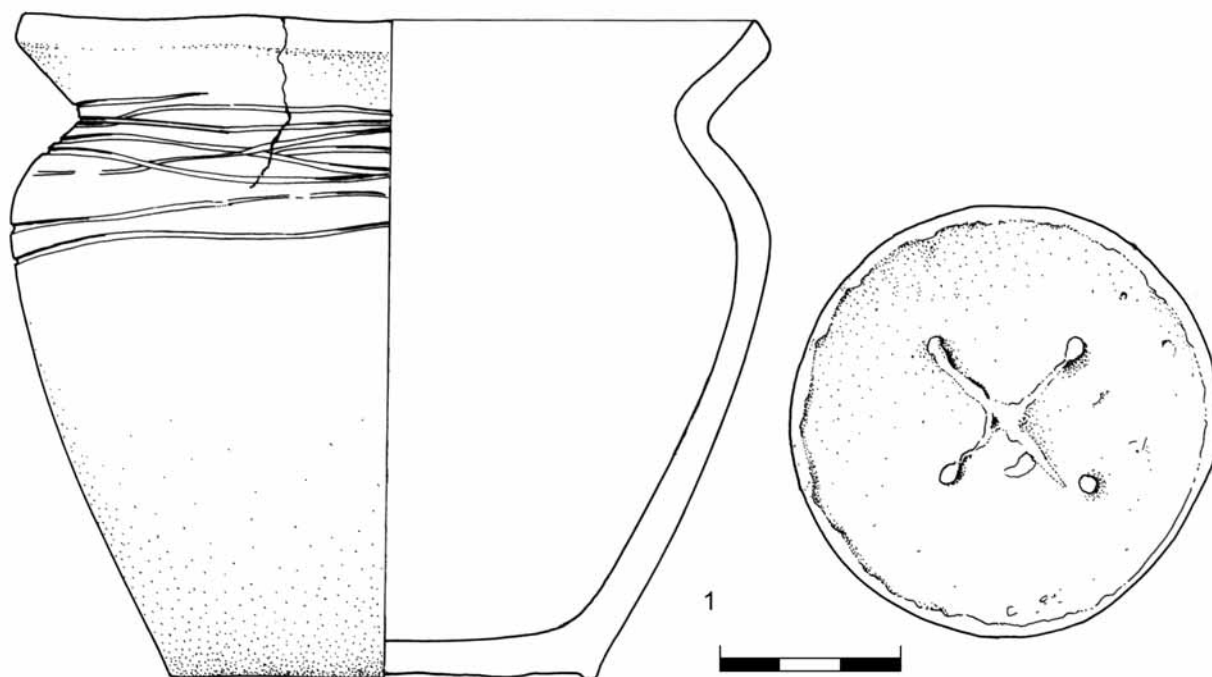
Obr. 56. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 18: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1 – železný nůž

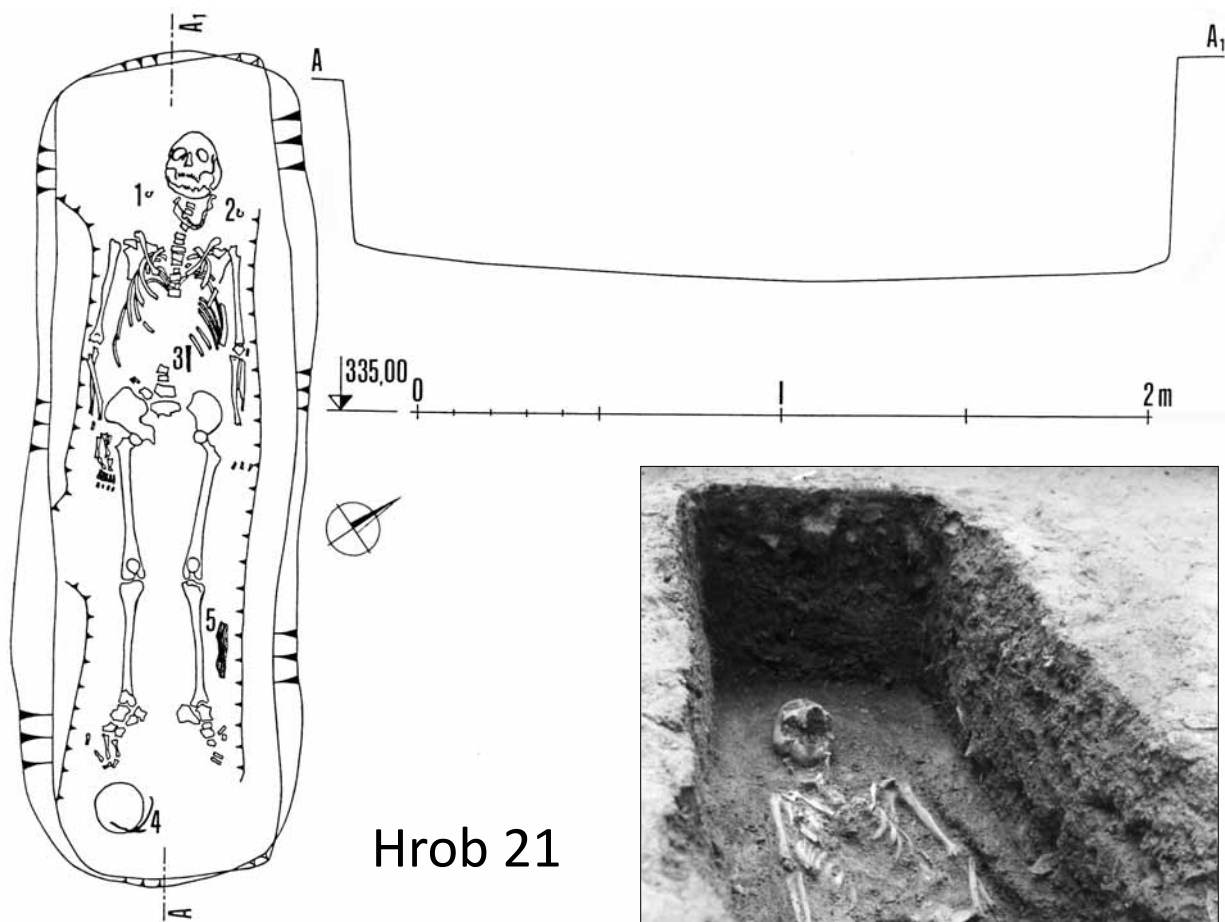
Obr. 57. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 18: nůž (1)

Obr. 58. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 20: plán a terénní snímek. Legenda k plánu: 1 – keramická nádoba; 2 – dřevo

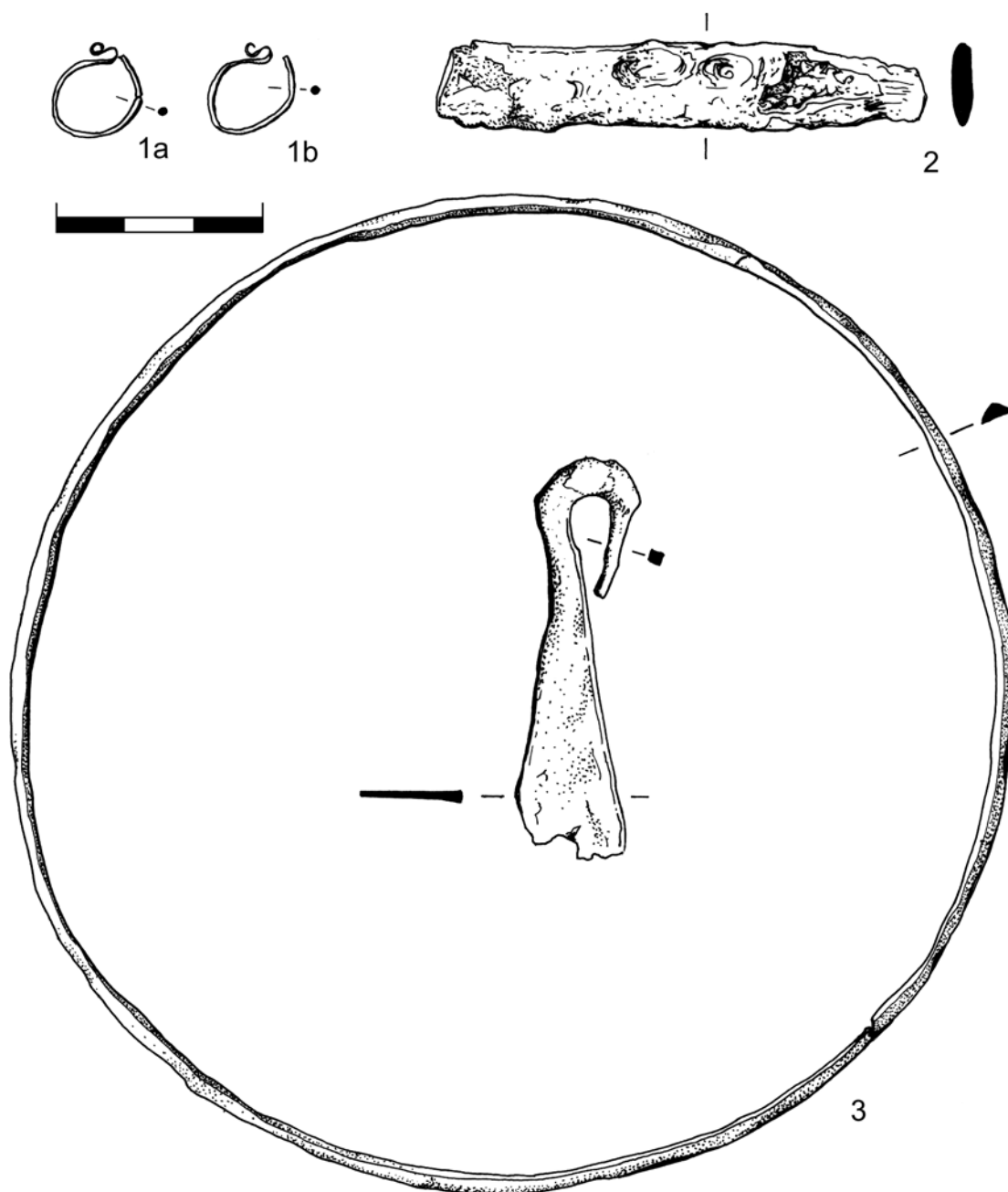
Obr. 59. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 20: keramická nádoba se značkou na dně (1)

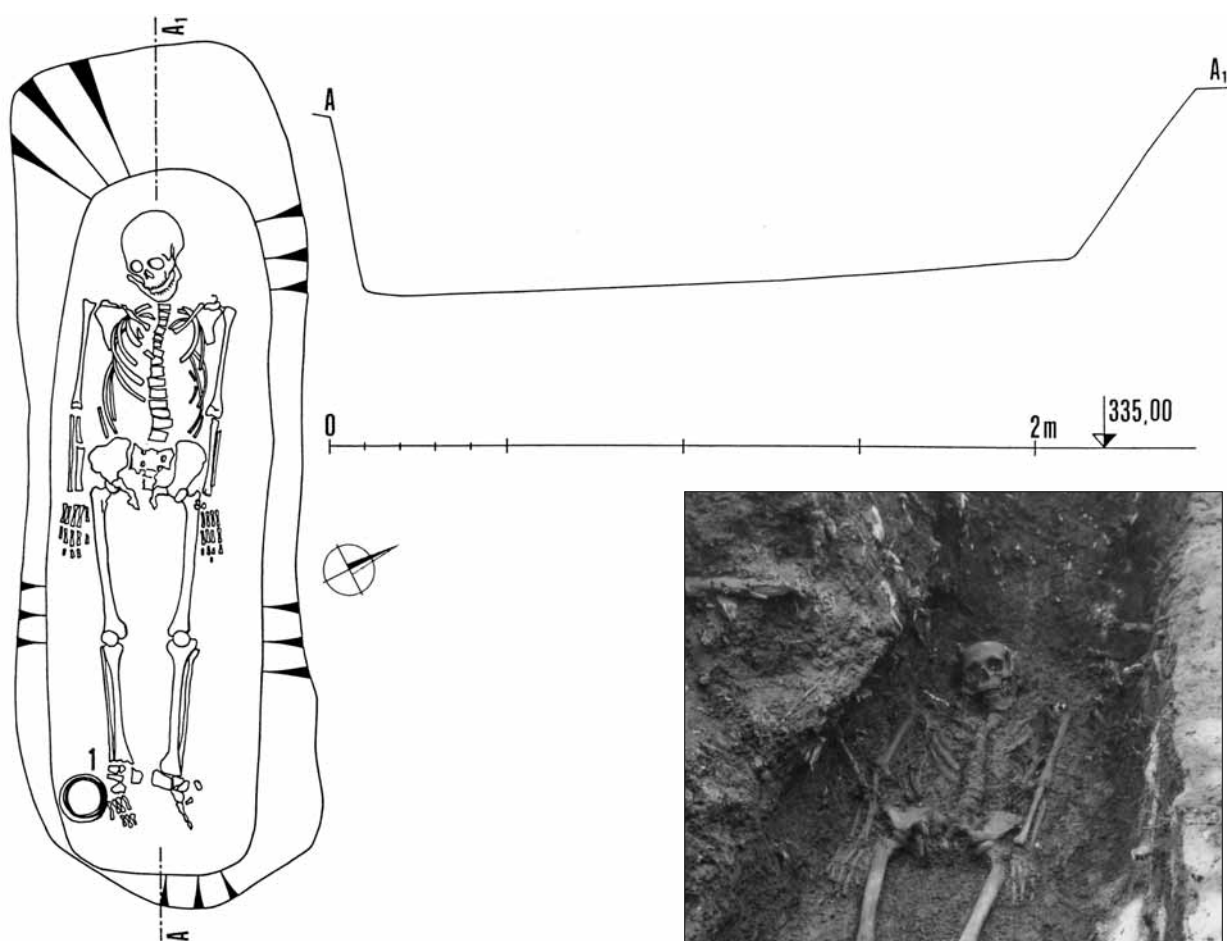
Hrob 21

Obr. 60. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 21: plán a terénní snímky. Legenda k plánu: 1, 2 – záušnice; 3 – železný nůž; 4 – okované vědro; 5 – dřevo

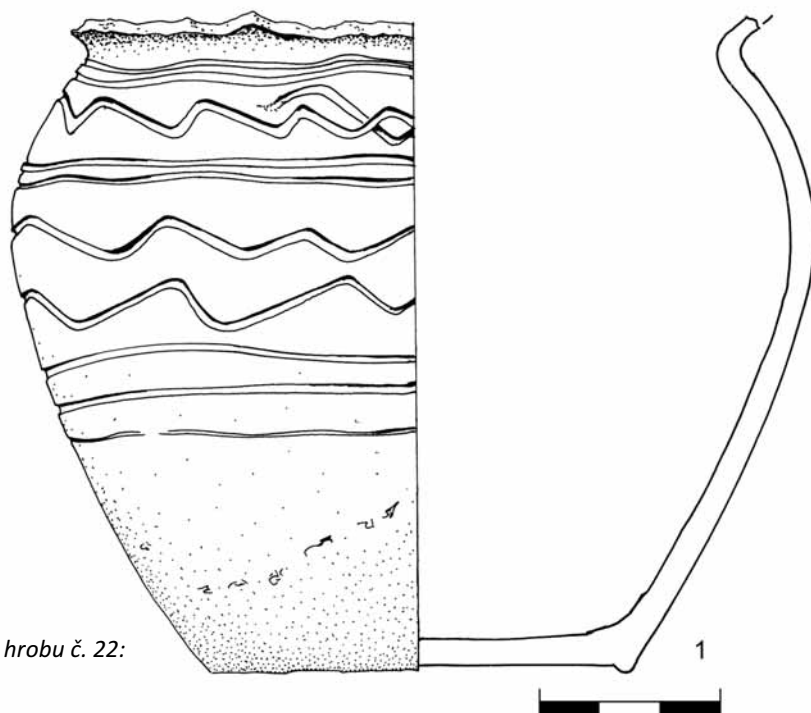
Obr. 61. Hradiště nad Závistí. Nálezy z hrobu č. 21: dvě esovité záušnice (1a,b), nůž (2), kování vědra (3)

Hrob 22

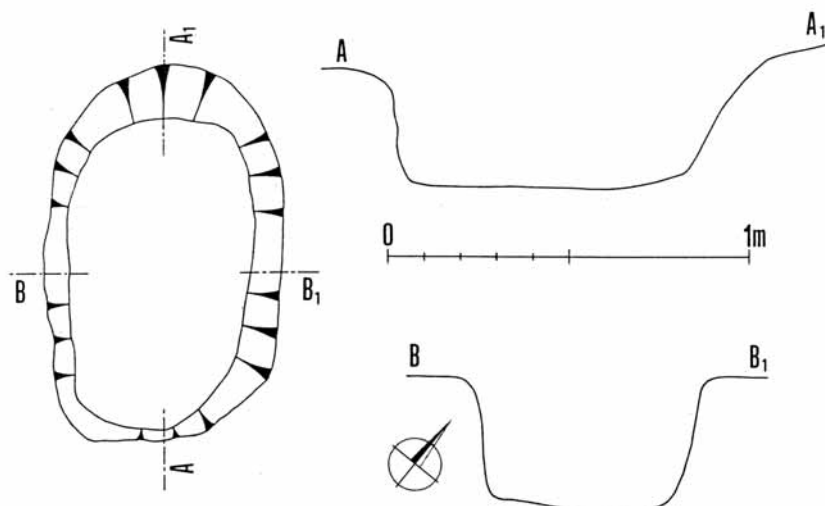

Obr. 62. Hradiště nad Závistí. Hrob č. 22:
plán a terénní snímky. Legenda k plánu:
1 – keramická nádoba

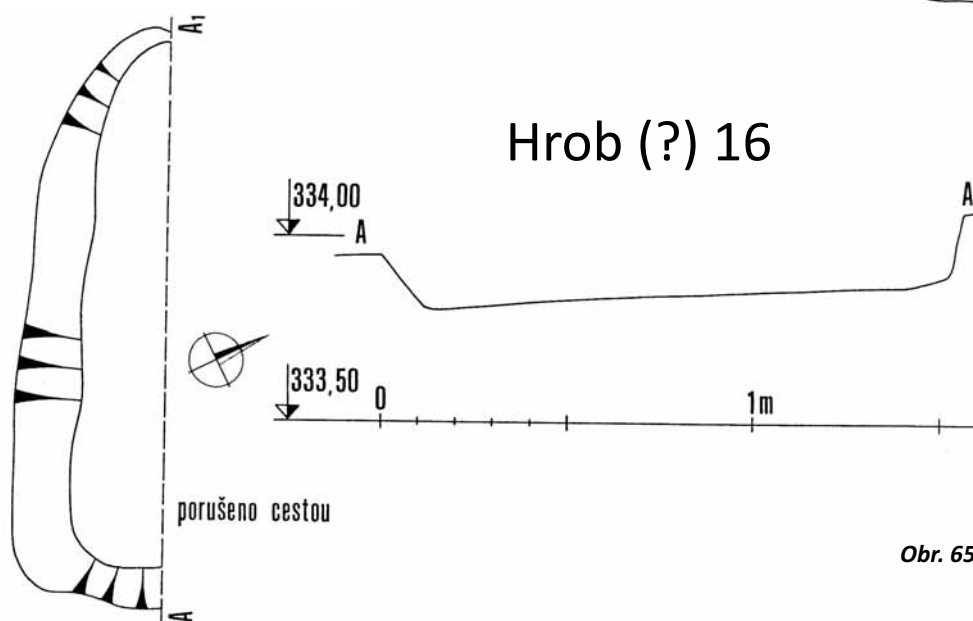
Obr. 63. Hradiště nad Závistí. Nález z hrobu č. 22:
keramická nádoba (1)

Hrob (?) 9

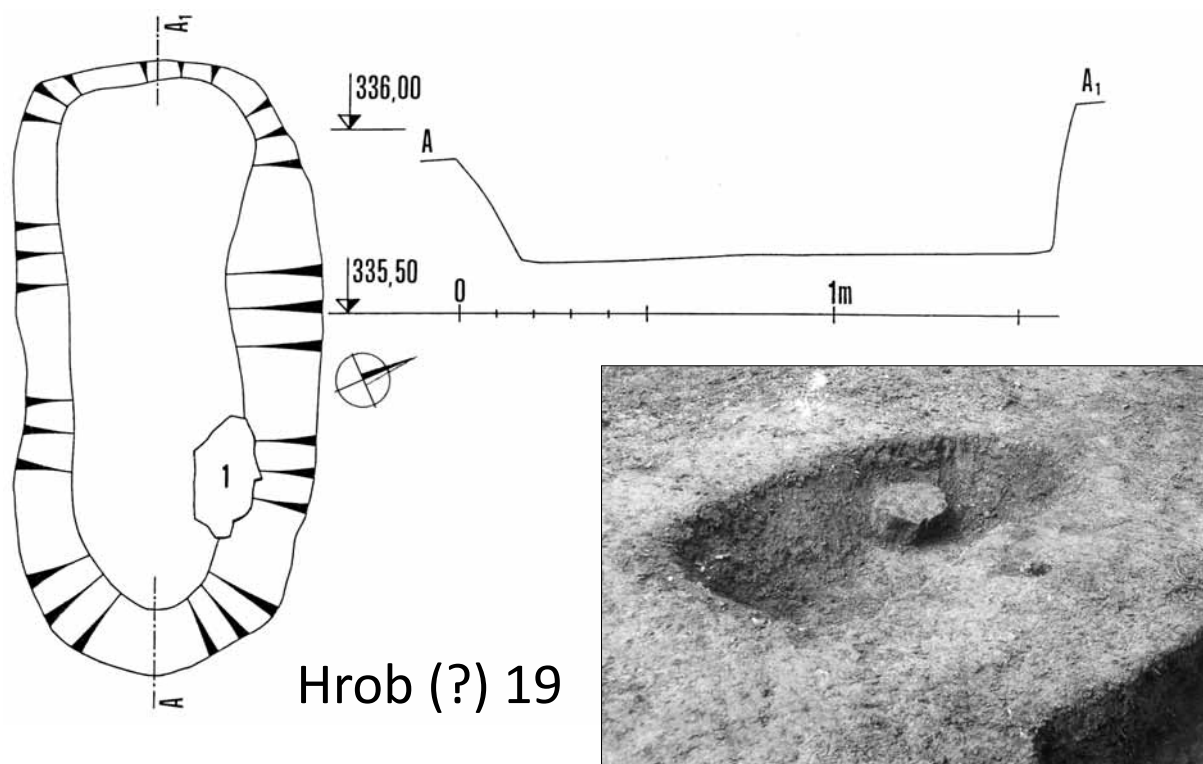

Obr. 64. Hradiště nad Závistí.
Hrob (?) č. 9

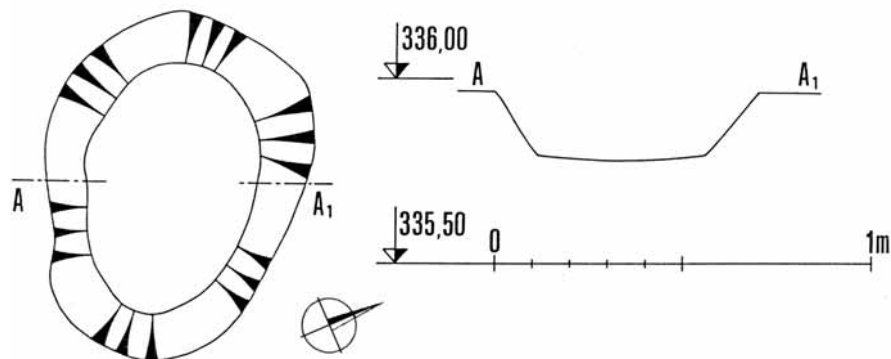
Hrob (?) 16

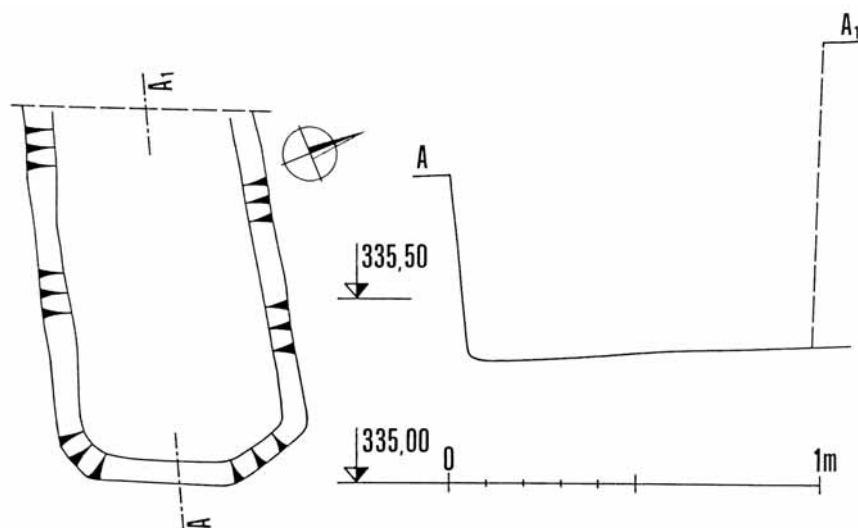
Obr. 65. Hradiště nad Závistí.
Hrob (?) č. 16

Obr. 66. Hradiště nad Závistí. Hrob (?) č. 19

Obr. 67. Hradiště nad Závistí. Hrob (?) č. 23

Obr. 68. Hradiště nad Závistí. Hrob (?) č. 24. Autoři kreseb a plánů na obr. 23–68 J. Bernat a I. Vajgllová